T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

KARAYOLLARI TRAFIK KANUNU KAPSAMINDA SÜRÜCÜ BELGESININ GERI ALINMASI

Suzan AYTURAN

YÜKSEK LISANS TEZI

Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU

EKIM - 2021
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Suzan AYTURAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KARAYOLLARI TRAFİK KANUNU KAPSAMINDA SÜRÜCÜ BELGESİNİN GERİ ALINMASI

SUZAN AYTURAN
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN:DOÇ. DR. YAVUZ GÜLOĞLU

İnsan hayatının önemli bir parçası haline gelen ulaşım genel olarak karayolu, havayolu, deniz yolu, demir yolu ile yapılmakla birlikte en çok kullanılan ve tercih edileni karayoludur. Yayaların, hayvanların ve araçların karayollarındaki hal ve davranışlarına trafik adı verilmektedir. Ulaşımın yaygınlaşması ve bu konuda modern araçların icat edilmesiyle birlikte trafik kazası kavramı ortaya çıkmış, karayolunda sürücülerin ve yayaların hal ve davranışlarının düzenleme altına alınması gereği hâsıl olmuştur. Bu kapsamda birçok kanuni ve idari düzenleme yapılmıştır. Trafik kazası olgusunun ortaya çıkmasından sonra bu kazaların sebepleri araştırıldığında alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullanma hallerinin; kazaların oluşmasında önemli sebepleri arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Alkol, uyuşturucu, uyarıcı madde etkisi altında araç kullanma trafikte güvenli sürüş yeteneğini azaltan en büyük etkenlerden birisidir. Bu itibarla tüm Dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de alkol ve uyuşturucu etkisi altında araç kullanımı yasaklanmıştır. Bu yasağa aykırı hareket etmenin gerek hukuki, gerek cezai ve gerekse idari sonuçları bulunmaktadır. İdari anlamdaki en önemli sonucu ise sürücü belgesinin geri alınması yaptırımıdır. Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımının geniş bir şekilde ele alınmadığı görülmektedir. Bu itibarla çalışmada sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımı ele alınmıştır. Sürücü belgesinin geri alınması yaptırımı, konunun sınırlandırılabilmesi ve uygulamada en çok karşılaşılması nedeniyle alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanma kabahati bakımından irdelenmiştir.

Çalışmada, kabahat niteliğindeki alkol veya uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanma eylemine karşılık, sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımının uygulanması nedeniyle kabahat ve idari yaptırım teorisine yer verilmiş, alkol,

uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullanma kabahati ile alkol veya uyuşturucu maddenin tespiti amacıyla teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahati ele alınmış, sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımına karşı yargısal başvuru yolları incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Kabahat, İdari Yaptırım, Sürücü Belgesi, Sürücü Belgesinin Geri Alınması, Alkollü Araç Kullanma, Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Etkisi Altında Araç Kullanma.

Ekim 2021, 149 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

WITHDRAWAL OF DRIVERS'S LICENSE UNDER THE HIGHWAY TRAFFIC LAW

SUZAN AYTURAN

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC AFFAIRS
SUPERVISOR:DOÇ. DR. YAVUZ GÜLOĞLU

Transportation, which has become an important part of human life, is generally carried out by the motorway, airline, seaway, and railway. Of these, however, motorways are the most used and most preferred mode of transportation. Traffic refers to the state and behaviour of pedestrians, vehicles and animals on highways for purposes of travel. With the widespread use of transportation and the invention of modern vehicles, the concept of "traffic accident" has emerged, and it has become necessary to regulate the state and behavior of drivers and pedestrians on the road. In this context, many legal and administrative regulations have been made. Upon the emergence of the phenomenon of "traffic accidents", when the causes of these accidents were investigated, it was determined that driving under the influence of alcohol, drugs or stimulants is one of the important causes of the occurrence of accidents, for driving under the influence of alcohol, drugs and stimulants is one of the biggest factors that reduce the ability to drive safely in traffic. In this respect, as in all countries of the world, driving under the influence of alcohol and drugs is prohibited in our country. Violating this prohibition has legal, criminal and administrative consequences. The most important result in administrative sense is the sanction of revocation of the driver's license. When previous studies on this subject are examined, it is seen that the administrative sanction of the revocation of the driver's license has not widely been discussed. In this respect, this study deals with the administrative sanction of the revocation of the driver's license. In order to narrow the scope of the issue and focus on the most common practice, the sanction for the withdrawal of the driver's license has been examined in terms of the misdemeanor of driving under the influence of alcohol and drugs.

The study includes the theory of misdemeanor and administrative sanctions. Because the issue in question is the revocation of the driver's license as an administrative sanction in response to the act of driving under the influence of alcohol or drugs, which is of a misdemeanor nature. The study also deals with the misdemeanor of driving under the influence of alcohol, drugs or

stimulants, as well as the misdemeanor of not allowing the use of technical devices for the purpose of detecting alcohol or drugs. Another issue included in the study is the investigation of judicial application procedures against the administrative sanction of revocation of the driver's license.

KEYWORDS: Misdemeanor, Administrative Sanction, Driver's License, Revocation of Driver's License, Driving Under The Influence of Alcohol, Driving Under The Influence of Drugs or Stimulant Substances

October 2021, 149 Page

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında desteğini esirgemeyen, olumlu tavırlarıyla beni cesaretlendiren, bilgi birikimi ve katkılarıyla çalışmama farklı açılardan bakmamı sağlayan, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli danışman hocam Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU'na, ayrıca çalışma süresince sabır göstererek beni destekleyen eşim Berkan AYTURAN ve oğullarım Cihan ve Alperen'e teşekkür ederim.

Suzan AYTURAN

Kastamonu, 2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
TAAHHÜTNAME ..... **ii**
ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vii**
İÇİNDEKİLER ..... **viii**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xi**
1. GİRİŞ **13**
2. KABAHAT VE İDARİ YAPTIRIM TEORİSİ **15**
2.1 Kabahat Teorisi 16
2.1.1 Kabahatlerin Diğer Kavramlardan Farkları 16
2.1.1.1 Kolluk tedbiri gerektiren fiillerden farkları 16
2.1.1.2 Disiplin yaptırımı gerektiren fiillerden farkları 17
2.1.1.3 Muhakeme hukuku yaptırımı gerektiren fiillerden farkları 17
2.2 Kabahatler Hukuku 18
2.2.1 Ülkemizde Kabahatler Hukukunun Tarihsel Gelişimi 19
2.2.1.1 Osmanlı Dönemi 19
2.2.1.2 Türkiye Cumhuriyeti Dönemi 21
2.3 Kabahatleri Suç Olmaktan Çikarma Eğilimi 22
2.4 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu 22
2.4.1 Hukuk Düzenindeki Yeri 23
2.4.2 KK'nın Uygulama Alanı 24
2.4.2.1 Yer bakımından uygulama 24
2.4.2.2 Zaman bakımından uygulama 25
2.4.2.3 Kişi bakımından uygulama alanı 26
2.4.3 Kabahatin Unsurları 26
2.4.3.1 Tipiklik 27
2.4.3.2 Hukuka aykırılık 29
2.4.4 Kusur ve Kusurluluğu Etkileyen Nedenler 29
2.5 Kabahatin Özel Görünüş Şekilleri 30
2.5.1 Teşebbüs 30
2.5.2 İştirak 32
2.5.3 İçtima 33
2.6 İdari Yaptırım 35
2.7 İdarı Yaptırım Kavramı 36
2.8 İdari Yaptırımın Özellikleri 37
2.9 İdari Yaptırım Türleri 37
2.10 İdari Yaptırımların Adli Yaptırımlarla Karşılaştırılması 38
2.11 Kabahatler Ve İdari Yaptırımlarda Temel İlkeler 39
2.11.1 Kanunilik İlkesi 39
2.11.2 Kanunilik İlkesinin Unsurlari 41
2.11.2.1 Belirlilik ilkesi 41
2.11.2.2 Örf ve adet hukukuyla suç ve ceza yaratma yasağı 42
2.11.2.3 Kıyas yasağı 43

2.11.2.4 İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza yaratma yasağı.....44
2.11.2.5 Geçmişe yürüme yasağı 44
2.11.3 Kusur İlkesi.....45
2.11.4 Gerekçe İlkesi 45
2.11.5 Aynı Fiil Nedeniyle Birden Fazla Cezalandırılmama İlkesi.....46
2.11.6 Şahsilik İlkesi.....46
2.11.7 Soruşturma Yapılması ve Savunma Alınması 49
2.11.8 Lehe Kanun Uygulaması 49
2.11.9 Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi 50
3. SÜRÜCÜ BELGESİNİN GERİ ALINMASI.....51
3.1 Temel Kavramlar 52
3.1.1 Karayolu, Trafik, Araç ve Taşıt Kavramı 52
3.1.2 Sürücü Belgesi Kavramı 52
3.1.2.1 Genel olarak 52
3.1.2.2 Sürücü adaylarında aranılacak şartlar 55
3.1.3 Şartları Sağlamayanlar Hakkında Yapılacak İşlemler 59
3.1.4 Sürücü Sertifikası.....60
3.1.5 Sürücü Belgesinin Taşınması Zorunluluğu.....60
3.1.6 Aday Sürücülük 60
3.1.7 Sürücü Belgesi Sınıfları 61
3.2 2918 Sayılı Kanunda Sürücü Belgesinin Geri Alınmasını Gerektiren Fiiller.....61
3.3 Alkol veya Uyuşturucu ve Uyarıcı Maddelerin Etkisi Altında Araç Kullanma Kabahati 64
3.3.1 Alkol Kavramı 66
3.3.2 Alkol Çeşitleri.....66
3.3.3 Alkolün Güvenli Sürüş Yeteneğine Etkileri 68
3.3.4 Alkol Limiti 70
3.3.4.1 Hususi otomobil sürücüleri 72
3.3.4.2 Diğer araç sürücüleri 73
3.3.4.3 Aday sürücülerde alkol sınırı 73
3.3.5 Alkol Tespiti 75
3.3.6 Kan Alkol Seviyesinde Zamana Bağlı Düşüş.....84
3.4 Uyuşturucu veya Uyuşturucu Madde Kavramı.....86
3.4.1 Uyuşturucunun Tespiti.....89
3.5 Kabahatle Korunan Hukuki Değer.....93
3.6 Tipe Uygunluk 93
3.6.1 Maddi Unsurlar 93
3.6.1.1 Fail ve mağdur 93
3.6.1.2 Kabahatin konusu.....94
3.6.1.3 Eylem 94
3.6.1.4 Netice ve nedensellik bağı 95
3.6.2 Manevi Unsur 95
3.7 Kabahatin Özel Görünüş Şekilleri 95
3.7.1 Teşebbüs 95
3.7.2 İştirak 96
3.7.3 İçtima 97
3.8 Yaptırım 100

4. SÜRÜCÜ BELGESİNİN GERİ ALINMASINA KARŞI YARGISAL BAŞVURU YOLLARI 103
4.1 Görevli Yargı Düzeni 104
4.2 Görev 106
4.3 Sürücü Belgesinin Geri Alınmasında Görevli Yargı Yeri 107
4.3.1 İdari Yaptırımlarda Görevli Yargı Yeri Sorunu 107
4.3.2 Sürücü Belgesinin Geri Alınması İdari Yaptırımlarında Görevli Yargı Yeri 114
4.3.2.1 Yargıtayın görüşü 115
4.3.2.2 Danıştay'ın görüşü 116
4.3.2.3 Uyuşmazlık mahkemesinin görüşü 117
4.3.3 Sürücü Belgesinin Geri Alınmasında Yetkili Yargı Yeri 118
4.4 İdari Yaptırım Kararının Tebliği 120
4.5 Başvuru Süresi 122
4.6 Başvuru Usulü 123
4.7 Başvurunun İncelenmesi 123
4.8 Hâkimlik Kararlarına Karşı Başvurulabilecek Kanun Yollları 129
4.8.1 İtiraz Kanun Yolu 130
4.8.1.1 İtiraza tabi kararlar 130
4.8.1.2 İtiraz kanun yoluna başvurma hakkı 131
4.8.1.3 Başvuru süresi 132
4.8.1.4 Başvurunun şekli 132
4.8.1.5 İtiraz mercii 133
4.8.1.6 İtiraz merciinin yapacağı inceleme ve vereceği karar 133
5. SONUÇ 135
KAYNAKLAR 142

KISALTMALAR DİZİNİ

AUM	**:** Alkol, Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde
AUMEA	**:** Alkol, Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Etkisi Altında
AUBİM	**:** Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
AUUMEAAK	**:** Alkol, Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Etkisi Altında Araç Kullanma
AYM	**:** Anayasa Mahkemesi
AYMBB	**:** Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü
AYMİB	**:** Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümü
AİHS	**:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	**:** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
B	**:** Başvuru Numarası
CD	**:** Yargıtay Ceza Dairesi
CMK	**:** 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
DSÖ	**:** Dünya Sağlık Örgütü
DİDDK	**:** Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu
ETCK	**:** 765 sayılı Türk Ceza Kanunu
HMK	**:** 6100 sayılı Hukuku Muhakemeleri Kanunu
İHEB	**:** İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İYUK	**:** 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu
K	**:** Karar Numarası
KK	**:** 5326 sayılı Kabahatler Kanunu
KTK	**:** 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu
KTY	**:** Karayolları Trafik Yönetmeliği
SBGA	**:** Sürücü Belgesinin Geri Alınması
TCK	**:** 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
TDKY	**:**Trafik Denetimlerinde ve Trafik Kazalarında Alınacak Önlemlere İlişkin Yönerge
UMAH	**:** Uyuşmazlık mahkemesi
UUM	**:** Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde
UUMEA	**:** Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Etkisi Altında
TEBK	**:** Tebligat Kanunu

1. GİRİŞ

Gelişen ve değişen dünyada ulaşım, insan hayatının vazgeçilmez unsurlarından biri haline gelmiştir (Sungur, Akdur ve Piyal 2014:114). Ulaşım genel olarak karayolu, havayolu, deniz yolu ve demir yolu ile yapılmakla birlikte bunlardan ulaşımda en çok kullanılan ve en fazla tercih edileni karayoludur. Ülkemizde ulaşımın % 90'ından fazlası karayolu ile yapılmaktadır. Ulaşımın yaygınlaşması ve bu konuda modern araçların icat edilmesiyle birlikte trafik kazası olguları ortaya çıkmıştır (Aşırdizer ve Hekimoğlu 2015:181). Karayollarında meydana gelen kazalar, dünyada (Özen, Genç ve Kaya, 2013a:116) ve ülkemizde ölümlere yol açan en önemli faktörlerden birisidir (Özen, Genç ve Kaya, 2013b:109). DSÖ'nün 2018 yılı raporunda, dünya çapında yaklaşık 1,35 milyon kişinin karayolunda meydana gelen trafik kazaları neticesinde öldüğü (URL-1, 2018) çok daha fazla insanın bu kazalar sonucunda yaralandığı belirtilmektedir. DSÖ raporunda, bölgelerinde 100000 nüfusa düşen trafik ölümleri orta ve düşük gelirli ülkelerden en çok Afrika'da, en az Avrupa bölgesinde olduğunu belirtmektedir (Sungur, Akdur ve Piyal 2014:117).

Ülkemizdeki trafik kazası istatistikleri incelendiğinde, 1970-2009 yılları arasında kayıtlara giren kaza sayısının 10 milyon 798 bin 867 olduğu, bu kazalarda 3 milyon 245 bin 363 kişinin yaralandığı ve 207 bin 443 kişinin öldüğü görülmektedir. Sağlık Bakanlığı verilerine göre, trafik kazasına bağlı yaralanma nedeniyle ölümler, tüm ölüm nedenleri arasında üçüncü sırayı işgal etmektedir (Pek ve Pınarcı, 2010:15). Bu istatistikler değerlendirildiğinde, trafik kazalarının önemli bir halk sağlığı sorunu haline geldiği anlaşılmaktadır (URL-2, 2010).

KTK'nin 3'üncü maddesinde, "Yayaların, hayvanların ve araçların karayollarındaki hal ve davranışları" olarak tanımlanan trafik, gündelik hayatın oldukça önemli bir unsuru haline gelmiştir. Gelişen ve değişen dünyada trafikteki hal ve hareketlerin düzenleme altına alınması amacıyla birçok kanuni ve idari düzenleme yapılmıştır. Söz konusu kanuni ve idari düzenlemeler incelendiğinde, bir kısmının cezai, bir kısmının hukuki ve bir kısmının da idari nitelikte olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle Türk Hukukunda trafiğe ilişkin düzenlemelerin tek bir bilim disiplini altında incelemenin mümkün olmadığını söylemek mümkündür.

KK'nın 16'ıncı maddesinde idari yaptırım türlerinin çeşitlerine yer verilmiştir. Buna göre idari yaptırımlar, "idari para cezası" ile "idari tedbirlerdir". Aynı maddenin 2'nci fıkrasında da idari tedbirlerin neler olduğu açıklanmıştır. Düzenleme uyarınca idari tedbirler, "mülkiyetin kamuya geçirilmesi" ile "ilgili kanunlarda yer alan diğer tedbirlerdir" (Gülgeç, 2017:35; Yılmaz, 2017:228).

Trafiğe ilişkin getirilen en önemli hukuki düzenleme 1983 yılında kabul edilmiş olan KTK'dir. KTK'nin amacı, "karayollarında, can ve mal güvenliği yönünden trafik düzenini sağlamak ve trafik güvenliğini ilgilendiren tüm konularda alınacak önlemleri belirlemektir". Kanunun amacı doğrultusunda getirilen önemli düzenlemelerden bir tanesi motorlu araçların sürülebilmesi için sürücü belgesi alınması zorunluluğudur. Kanunda yer alan birtakım kurallara uyulmaması halinde ise bir idari yaptırım olarak sürücü belgesinin geri alınmasıyla karşılaşılabilmektedir.

Trafikte güvenli sürüş yeteneğini azaltan en büyük etkenlerden birisi alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanmaktır. Ülkemizde gerçekleşen trafik kazalarının en önemli nedenleri arasında alkol veya madde etkisi altında araç kullanmak oluşturmaktadır. Bu durum göz önünde bulundurularak kanun koyucu tarafından alkol ve uyuşturucu etkisi altında araç kullanımı yasaklanmıştır. Bu yasağa aykırı hareket etmenin gerek idari ve gerekse cezai sonuçları bulunmaktadır. İdari anlamdaki en önemli sonucu ise sürücü belgesinin geri alınmasıdır.

Çalışmanın ana konusunu, KTK kapsamında SBGA idari yaptırımı oluşturmaktadır. Doktrinde konuya ilişkin olarak geniş kapsamlı bir çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle sürücü belgesinin geri alınması yaptırımı tüm yönleriyle ele alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kabahatler ve idari yaptırımların genel ilkelerine yer verilecektir. İkinci bölümünde, SBGA idari yaptırımından bahsedilecek, AUMEA araç kullanma kabahati ile AUM'nin tespiti amacıyla teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahati ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise, SBGA idari yaptırımına karşı yargısal başvuru yolları açıklanacaktır. Çalışmanın genelinde konuya ilişkin Anayasa

Mahkemesi, Uyuşmazlık mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay kararlarına da yer verilecektir.

2. KABAHAT VE İDARİ YAPTIRIM TEORİSİ

Suç politikası, Devletin toplumu ve bireyi koruyabilmek için hangi temel ilkeleri göz önünde bulundurması ile ilgilenmektedir. Suç politikası ile kişileri hukuka aykırı davranışta bulunmaya sevk eden etkenler tespit edilerek bunlardan hangilerinin suç olarak kabul edilmesi gerektiği ortaya konulmakta, suç olarak tespit edilen hukuka aykırı davranışlara yaptırım uygulanarak suçla etkin şekilde mücadele edilmesi gerektiği belirlenmektedir. Bu kapsamda suç teorisi ile suçun yasal unsurları saptanmaktadır (İçel, 2016:83).

Hukuka aykırı eylemlerden hangilerinin suç olarak kabul edileceği, bu eylemlere karşılık hangi cezai yaptırımların uygulanacağı hususunda kanun koyucunun takdir yetkisinin bulunduğu kabul edilmektedir. Kanun koyucu bu takdir yetkisini kullanırken ülkenin sosyal ve kültürel durumunu, suç politikasının temel ilkeleri kapsamında gözetmek durumundadır.

Ceza hukukunun temel ilkeleri arasında son araç olma (*ultima ratio*) ilkesi bulunmaktadır. Bu ilke uyarınca, hukuka aykırı bir eylemle hukukun diğer dallarıyla etkin bir şekilde mücadele edilebiliyorsa, kanun koyucu tarafında ceza hukukunun yaptırımlarına başvurulmaması gerekmektedir. Bu şekilde, hukuka aykırı bir eylemle mücadele edebilmek için ceza hukuku dışındaki yaptırımların yeterli olması durumunda söz konusu eylem kabahat olarak tanımlanmalıdır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında daha detaylı açıklanacağı üzere hafif olduğu kabul edilen fiillerin suç olarak kabul edilmesinin birçok sakıncası bulunmaktadır. Kabahat ve idari yaptırım teorisiyle kabahatler ile kabahat teşkil edecek eylemlere karşılık uygulanacak olan idari yaptırımların yasal unsurları saptanmaktadır.

Çalışmanın bu kısmında, SBGA yaptırımını gerektiren eylemlerin kabahat teşkil etmesi ve bu eylemlere karşılık uygulanması gerektiren yaptırımların idari yaptırım niteliği arz etmesi nedeniyle kabahat ve idari yaptırım teorisi ele alınacaktır.

2.1 Kabahat Teorisi

Kabahat kelimesi köken itibariyle Arapça kaynaklı bir sözcüktür (Kangal, 2019:1). Sözlük anlamı itibariyle töhmet, suç, çirkin-yakışıksız davranış, uygunsuz hareket, kusur anlamına gelmektedir. Normatif düzenlemeler kapsamında kabahat kavramının tanımı KK'da yer almaktadır (Kurtoğlu, 2017:2). Kabahatler açısından temel kanun niteliği taşıyan KK'nın 2'inci maddesinde kabahat teriminden; "Kanunun karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlığın" anlaşılacağı ifade edilmiştir (Akbulut, 2014:215). Başka bir deyişle karşılığında idari yaptırım uygulanmasını gerektiren fiiller, kabahattir.

2.1.1 Kabahatlerin Diğer Kavramlardan Farkları

Kabahat olarak kabul edilen fiillerle idarenin bazı ihlaller karşılığında uyguladığı tedbir ve yaptırım gerektiren fiiller ve mahkemeler tarafından karara bağlanan bazı tedbir ve yaptırım gerektiren fiillerin birbirinden ayrılması gerekmektedir (Kangal, 2019:1).

2.1.1.1 Kolluk tedbiri gerektiren fiillerden farkları

Kolluk kamu düzenini koruyan, bozulduğunda eski durumuna getiren etkinliklerdir. Aynı zamanda bu etkinlikleri yerine getiren görevliler anlamında da kullanılır. Bu anlamda kolluğa zabıta veya polis de denilmektedir (Gözübüyük, Tan, 2011:645). İdari kolluğun amacı kamu düzeninin korunması ve sağlanmasıdır (Günday, 2011:290). Klasik anlamda kamu düzeninin beş unsuru olduğu kabul edilmektedir. Bunlar, güvenlik, dirlik, esenlik, genel sağlık ve genel ahlaktır (Akyılmaz, Sezginer, Kaya, 2011:483). Kolluk kamu düzenini bozan eylem veya davranışlar ortaya çıktığında kendiliğinden harekete geçerek kamu düzeninin eski haline dönmesini sağlar. Bu anlamda kolluğun re'sen icra ve zor kullanma yetkisi vardır (Günday, 2011:308).

Kolluk kuvvetlerinin önleyici tedbirlerinde idari usul ve işlemlere ilişkin kurallar uygulandığından, ceza ve ceza muhakemesine ilişkin ek bazı güvenceler sağlanmadığından kabahatler hukuku anlamında idari yaptırım olarak kabul

edilmemektedir. Kolluk tedbirlerinin amacı, bir hukuk kuralının ihlaline tepki göstermek değil, bu fiillerin işlenmesinden önce kamu düzeninin bozulmasını önlemektir. Kabahatler karşılığında uygulanan idari yaptırımların amacı ise kamu düzenini sağlamaktır ve fiilin işlenmesinden sonra gündeme gelmektedir (Kangal, 2019:4).

2.1.1.2 Disiplin yaptırımı gerektiren fiillerden farkları

Disiplin yaptırımları belli bir meslek grubuna veya kuruma mensubiyet dolayısıyla kurumun veya meslek grubunun iç düzenini sağlayabilmek amacıyla meslek veya kurum düzenini bozan eylemler nedeniyle uygulanan yaptırımlardır. Bu yaptırımlar, uyarma cezasından meslekten çıkarma cezasına kadar giden geniş bir yelpazededir (Ulusoy, 2013:149).

Disiplin yaptırımları ile kabahatler karşılığı uygulanan idari yaptırımlar birbirinden farklı kavramlardır. Disiplin hukukunda kanunilik ilkesi ve kıyas yasağı geçerli değildir. Buna karşılık kabahatler hukukunda kanunilik ilkesi geçerlidir ve kıyas yoluyla kabahat oluşturulamaz. Disiplin hukukunda belirlilik ilkesi geri plana itilmiştir. Disiplin yaptırımı gerektiren fiillerin tanımında fiilden ziyade faili esas alan tanımlar yapılmaktadır. Kabahatler hukukunda ise fiil tanımı esas alınarak belirlilik ilkesine önemli bir yer verilmiştir. Disiplin hukukunda non bis in idem kuralı uygulanmamaktadır. 657 sayılı Kanunun 125/7 ve 131'inci maddeleri uyarınca memurun fiili hem disiplin yaptırımı hem de ceza yaptırımı gerektirmekteyse her iki yaptırım birlikte uygulanabilecektir. Buna karşılık Kabahatler Kanununun 15/3 maddesinde non bis in idem kuralına açıkça yer verilmiştir. Disiplin yaptırımı gerektiren fiiller sadece belirli meslek gruplarının çalışma düzenini sağlamaya yöneliktir. Buna karşılık kabahatler tüm toplum düzenine hitap etmektedir. Disiplin yaptırımlarına karşı kural olarak idari yargı yoluna başvurulabilecekken, kabahatlerde kural olarak adli yargı yoluna başvurulabilecektir (Akyılmaz, 2002:243).

2.1.1.3 Muhakeme hukuku yaptırımı gerektiren fiillerden farkları

Mahkemelerin belirli bir düzen ve disiplin içerisinde yargılamayı yürütebilmesi amacıyla muhakeme hukuku yaptırımları kabul edilmiştir. Muhakeme hukuku

yaptırımları genel olarak yargılama usulünü düzenleyen kanunlarda yer verilmiştir. CMK'nın 60, 71, 124'üncü maddelerinde muhakeme hukuku yaptırımlarına yer verilmiştir. Yine HMK'nin 42/4-6, 49, 182, 218/2, 245, 253, 291/3, 329/2 ve 398'inci maddelerinde muhakeme hukuku yaptırımlarına yer verilmiştir. İYUK'un 31'inci maddesi uyarınca da HMK'de yer alan muhakeme hukuku yaptırımları idari mahkemeler tarafından da uygulanabilecektir.

Muhakeme hukuku yaptırımı gerektiren fiiller ile kabahatler farklı kavramlardır. Muhakeme hukuku yaptırımları yargılamanın düzenli yürütülmesi amacına yöneliktir. Buna karşılık kabahat fiili nedeniyle uygulanan idari yaptırımlar kamu düzeninin korunması amacına yöneliktir (Oğurlu; 2000:41).

2.2 Kabahatler Hukuku

Ceza hukukunda kabul edilen ilkelerden bir tanesi de son araç olma (*ultima ratio*) ilkesidir. Bu ilke uyarınca, hukuk düzenince hukuka aykırı olduğu kabul edilen bir fiille hukukun diğer alanlarınca etkin olarak mücadele edebiliyorsa veya etkin olarak mücadele edilebilme imkânı varsa yasa koyucu tarafından cezai nitelikteki/ceza hukuku kökenli yaptırımlara başvurulmamalıdır. Bu şekilde, hukuk düzenince korunan bir değerin ihlal edilmesi halinde söz konusu hukuka aykırı fiile karşılık ceza hukuku kökenli olmayan bir yaptırım yeterli ise bahsi geçen eylem suç olarak tanımlanmamalı, kabahat olarak kabul edilmelidir. Devletin izlemiş olduğu suç ve kabahat politikası kapsamında mahiyeti itibariyle hafif nitelikteki hukuka aykırı eylemlerin suç olarak kabul edilmesinin birçok sakıncası bulunmaktadır.

Günümüz ceza hukukunda hafif nitelikte olduğu kabul edilen fiillerin suç olmaktan çıkarılması yoluna gidilmektedir. Bu nedenle bu fiiller idari yaptırımlara tabi kılınmaktadır. Hafif nitelikteki fiiller ile bunlara uygulanacak idari yaptırımlar ve türleri ile bunlara karşı yargısal korunma yollarını inceleyen hukuku dalına kabahatler hukuku denilmektedir. Kabahatler hukukuna düzene aykırılıklar hukuku, idari ceza hukuku adı da verilmektedir (Kangal, 2019:12).

2.2.1 Ülkemizde Kabahatler Hukukunun Tarihsel Gelişimi

2.2.1.1 Osmanlı Dönemi

Osmanlı Devletinin hukuk sistemi İslam Hukuku kurallarına dayanmaktadır. Bu nedenle ceza hukukunda da esas itibariyle İslam Hukuku kuralları egemen olmuştur. Bu durum, batılı hukuk sistemlerinin örnek alındığı Tanzimat Dönemine kadar devam etmiştir (Gayretli, 2010:1).

İslam Ceza Hukukunda, suç ve ceza kavramları birlikte ele alınmaktadır. Bu kapsamda İslam Hukukunda kısas, diyet, had ve tazir olmak üzere dört suç ve ceza tipi bulunmaktadır (Kurtoğlu, 2019:6; Üçok, Mumcu, Bozkurt, 2011:91).

Kısas suçu, öldürme ve yaralama suçlarının karşılığını oluşturmakta olup bu suçu işleyen kişiler kısas cezasına çarptırılır. Kısas cezası, sanığın işlediği fiilin aynıyla cezalandırılmasıdır (Akgündüz, 2011:529). Bununla birlikte, her türlü öldürme ve yaralama suçlarında kısas cezasına gidilememektedir. Bunun için fiilin kasten işlenmesi, kısasın mağdur veya mağdur ölmüşse yakınları tarafından talep edilmesi gerekmektedir. İşte bu şartlar bulunmadığı takdirde kısas cezası uygulanamamakta, bunun yerine diyet cezası uygulanmaktadır (Aydın, 2012:201). Diyet cezası kural olarak deve, gümüş veya altınla ödenir. Miktarı daha önceden saptanabileceği gibi mahkemece de olayın özelliğine göre belirlenebilir (Üçok, Mumcu ve Bozkurt, 2011:91).

Had suç ve cezaları İslam Hukuku'nun kaynakları arasında yer alan Kuran ve Sünnet'te açıkça belirtilmiş olan ve Allah'a karşı işlendiği kabul edilen suçlardır (Aydın, 2012:162). Had suçları, "hırsızlık", "zina", "zina iftirası", "eşkiyalık", "şarap içme", "dini terk etme", "isyan" olmak üzere yedi tanedir. Bu suçların cezaları sopa cezasından idam cezasına kadar giden değişik türdedir (Akbulut, 2003:168; Çalışkan, 1990:369).

Tazir suçları ise suç tanımları ve cezaları önceden belli olmayan, somut olaya göre hâkim tarafından tespit ve takdir edilen suçlardır. Bu suçlar, kısas, diyet ve had suçları kapsamına girmemektedir. Bu suçların cezaları hâkimin takdirine göre suçun ağırlığı

dikkate alınarak öğüt verme azarlama şeklinde olabileceği gibi sürgüne gönderme, sopa cezası verme şeklinde de olabilmektedir (Kurtoğlu, 2019:7). Belirtilen açıklamalar çerçevesinde İslam Hukukunda suç tipleri arasında kabahatlere açıkça yer verilmediğini söylemek mümkündür.

Tanzimat dönemiyle birlikte batılılaşma çabalarının bir sonucu olarak birçok alanda reform hareketlerine başlanmıştır. Bu kapsamda hukuk alanında da batı sistemleri örnek alınmaya başlanmış, batılı kanun yapma tarzı benimsenerek yeni kanunlar çıkarılmış, mahkeme teşkilatları yeniden düzenlenmiştir (Akgündüz, 2016:3; Gayretli, 2010:1). Tanzimat dönemdeki kanunlaştırmaların bir kısmında yabancı kaynaklı kanunlar iktibas edilmiş, bir kısmında ise yerli kaynaklar yeniden düzenlenmiştir. Bu dönemde kabul edilen 1858 tarihli Ceza Kanunnâmesi, 1850 tarihli Ticaret Kanunnâmesi, 1879 tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve 1880 tarihli Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu büyük ölçüde Fransız kanunlarından iktibas edilmiştir (Akgündüz, 2016:5).

03/11/1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi neticesinde Osmanlı Devleti'nde her alanda reform hareketlerine başlanmıştır. Bu kapsamda hukuk alanında da batılı ülkelerin sistemleri örnek alınmıştır.

Ceza Hukuku alanında ilk olarak 1840 (Hicri 1256) yılında Ceza Kanunname-Hümayunu, 1851 (Hicri 1267) yılında Kanun-i Cedit kabul edilmiştir. Her iki kanun incelendiğinde İslam Ceza Hukukunun öngördüğünün dışında suç tipleri arasında farklı bir ayrıma gidilmediği görülmektedir. Kabahatlere ilişkin herhangi bir düzenleme de bulunmamaktadır (Kurtoğlu, 2019:9). 1858 (Hicri 1274) yılında ise Ceza hukukunda köklü bir reforma gidilerek Tanzimat Meclisince Ceza Kanunname-i Hümayunu hazırlanarak kabul edilmiştir (Gayretli, 2010:1). Söz konusu Kanun 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'na dayanmaktadır (Kurtoğlu, 2019:11). Kanun Fransız Ceza Kanununa dayanmakta ise de İslam Hukukundan tam olarak kopmuş değildir (Gayretli, 2010:1). 1858 tarihli Ceza Kanunnamesi'nin 2'nci maddesinde suçlar; "cinayet", "cünha" ve "kabahat" olmak üzere üçe ayrılmıştır. Kanunun 3'üncü maddesinde cinayet suçlarını "korkutucu cezaları gerektiren fiiller" olarak tanımlanmıştır. Bu cezalar ise idam, müebbet/geçici kürek veya kalebentlik, müebbet

sürgün ve hayat boyu rütbe, memuriyet ve medeni haklardan mahrumiyettir. Kanunun 4'üncü maddesinde ise cünha suçları tanımlanmış, buna göre; terbiye edici ceza gerektiren suçlar cünha suçlarıdır. Bu cezalar ise bir haftadan daha fazla süreli hapis cezaları, geçici sürgün, memuriyetten çıkarma ve para cezalarıdır. Kanunun 5'inci maddesinde ise kabahatleri tanımlamış, buna göre kabahat; azarlanma muamelelerini gerektiren suçlardır. Azarlanma muameleleri ise yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapis ve yüz kuruşa kadar para cezasıdır. Bu şekilde 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu ile kabahatler ilk defa hukukumuza girmiştir (Kurtoğlu, 2019:13).

2.2.1.2 Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Cumhuriyetin ilanından sonra 01/03/1926 tarihinde kabul edilen ETCK 01/07/1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla bu tarihe kadar 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu uygulanmıştır.

ETCK'nın kabul edilmesinden önce o dönem itibariyle en yeni ceza kanunu olan İtalya Ceza Kanunu Türkçeye çevrilmiştir. Söz konusu çeviri üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde toplumumuzun değerleri de dikkate alınarak gerekli değişiklikler yapılmış ve bu şekilde ETCK oluşmuştur (Hafızoğulları, 1993:24).

Kanun, üç kitaba ayrılmış olup, birinci kitapta "Esaslar", ikinci kitapta "Cürümler", üçüncü kitapta "Kabahatler" düzenlenmiştir. Kanunun birinci maddesi ile suçlarda "cürüm" ve "kabahat" şeklinde ikili ayrım benimsenmiştir. Bu şekilde suçlarda üçlü ayrım terk edilmiştir.

Suçlar ve kabahatler arasındaki temel ayrım uygulanacak olan yaptırımdır. Kanun'nun 11'inci maddesinde cürümlere uygulanacak yaptırımlar; "idam", "ağır hapis", "hapis", "sürgün", "ağır para cezası" ve "kamu hizmetinden yasaklılıktır". Kabahatlerin cezası ise; "meslek ve sanatın icrasının tatili", "hafif para cezası" ve "hafif hapis cezasıdır".

Yine suç ve kabahatler arasındaki bir diğer önemli ayrım, fiilin manevi unsuruna ilişkindir. Kanunun 45'inci maddesine göre kastın bulunmaması durumunda cürümler açısından cezanın kaldırılacağı düzenlenmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise

kabahatler bakımından kastın varlığı kesin olarak belirlenemese bile kişinin kendi eylem veya ihmalinden sorumlu olacağı belirtilmiştir (Kurtoğlu, 2019:19).

2.3 Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi

Kabahat olarak kabul edilen suçlar günümüzde çok sayıda ülkede (özellikle cürüm-kabahat ayrımının benimsendiği sistemlerde) ceza kanunlarında yapılan değişiklikler ile suç olmaktan çıkarılmaktadır. Bu durumun bir çok sebebi bulunmaktadır. Kabahatlerin suç olmaktan çıkarılması ile niteliği gereği hafif olarak kabul edilen fiillerin adli merciler önüne gelmesi engellenerek savcılığın ve mahkemelerin iş yükünde azalma meydana gelecektir. Aynı zamanda bu sayede adli mercilerce niteliği gereği daha ağır olduğu kabul edilen fiillere daha fazla zaman ayırabilecektir. Bu durum suç ve suçla mücadelede adli mercilerin daha etkin olmalarını sağlayacak, kabahat niteliğindeki suçlara verilen hafif nitelikteki cezalar nedeniyle toplum nezdinde oluşan ceza hukukunun caydırıcılık yönünün azalması düşüncesini ortadan kaldıracak, ceza hukukunun temel ilkelerinden olan son çare olma ilkesi de hayata geçirilecektir (Can, 2017:409). AYM tarafından da kabahatlerin suç olmaktan çıkarılması hususunda; "Mahkemelerin iş yükünün ve tarafların zaman, emek ve masraf kaybının azaltılmasının amaçlandığı" ifade edilmiştir (AYM, K.2001/89).

Türk Hukukunda da kabahat niteliğindeki suçlar zaman içerisinde suç olmaktan çıkarılması yönünde bir eğilime gidildiği görülmektedir. Bu konudaki en köklü kanunlardan biri 4854 sayılı Kanundur. Söz konusu Kanun ile 37 Kanunda değişiklik yapılmış, söz konusu Kanunlardaki adli cezalar idari para cezasına dönüştürülerek, idari para cezalarının uygulama alanı artırılmıştır (Gözübüyük ve Tan, 2011:676).

2.4 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu

ETCK'nın birinci maddesi ile suçlarda "cürüm" ve "kabahat" şeklinde ikili ayrım benimsenmişti. TCK ile bu ikili ayrım sona erdirilmiş, kabahatler artık bir suç türü olmaktan çıkarılmıştır. Bununla birlikte, kabahat teşkil eden fiiiler hukuka aykırılık vasfını yitirmemişlerdir. ETCK'da yer alan hafif haksızlık niteliği taşıyan kabahatler TCK'ye alınmamıştır. Bununla birlikte, bu nitelikteki kabahatler için KK kabul edilmiştir. Gelinen noktada, TCK'da tanzim edilen hukuka aykırı eylemler "suç"; KK

ve diğer kanunlarda düzenlenen ve eyleme karşılık olarak idarî yaptırımların öngörüldüğü fiiller ise "kabahat" olarak nitelendirilmiştir (Ekinci, 2017:21; Erdinç, 2012:246).

2.4.1 Hukuk Düzenindeki Yeri

KK öncesinde idari yaptırımların İdare Hukukunun bir parçası olduğu genel olarak kabul edilmekteydi. Çünkü idari yaptırımlar ile adli yaptırımların niteliği ve hukuki sonuçları, yaptırımı uygulayacak olan mercii bakımından birbirinden ayrılmaktaydı. Bu ayrım günümüzde de devam etmekle birlikte, ceza hukuku kökenli olan ve suç olarak düzenlenen kahatlerin suç olmaktan çıkarılıp ayrı bir kanunla düzenlenmesiyle birlikte, kabahatlerin idare hukuku içerisinde mi ceza hukuku içerisinde mi incelenmesi gerektiği yahut başlı başına bağımsız bir alan olarak mı incelenmesi gerektiği hususunda tartışmalar ortaya çıkmıştır (Can, 2017:409).

Ceza hukukçularının genel kabulüne göre kabahat teşkil eden eylemlerin suç vasıflarının sonlandırılmış olması bu eylemlerin niteliklerini değiştirmemektedir. Kabahatlerin ceza kanunu dışında farklı bir kanunla yeniden ele alınmış olması bu eylemlerin ceza hukuku kökenli olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Dolayısıyla, KK idare hukukuna ilişkin bir kanun değildir. Doktrindeki başka bir görüşe göre gerek suç olsun gerek kabahat olsun bu mahiyetteki fiileri tümü haksız fiil mahiyetindeki fiillerdir. Suç ve kabahat arasındaki temel fark, haksızlığın derecesindedir. Bu durum kabahatlerin ceza hukukunun bir parçası olduğunu göstermektedir (Koca ve Üzülmez, 2015:41). Doktrinde yer alan diğer bir görüşe göre ise kabahat teşkil eden eylem sonucunda uygulanan yaptırım idari yaptırımdır. İdari yaptırımlar ise idari makam ve mercilerce tesis edildiğinden, özü itibariyle idari işlem niteliği taşımaktadırlar. Dolayısıyla kabahat teşkil eden eylemlerin idare hukuku içerisinde incelenmesi gerekmektedir (Özay, 1985:144). Kabahatlerin hem ceza hukuku hem de idare hukuku içerisinde incelenmesi gerektiğini savunan görüşe göre ise idari yaptırmlar belirli yönleriyle ceza hukuku yaptırımlarına benzemekte, idari işlem özelliği nedeniyle de idari makam ve merciler etkin durumda bulunmaktadır (Oğurlu, 1999:146). Farklı bir görüşe göre ise Kabahatler Hukuku tamamen bağımsız bir hukuk dalıdır. Çünkü uygulanacak olan yaptırıma karşı adli yargı mercilerine

başvurulacaktır. Bu bakımdan idare hukuku ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Bu görüş, aynı zamanda kabahatler hukukunun ceza hukukundan beslendiğini de kabul etmektedir (Kangal, 2019:35).

2.4.2 KK'nın Uygulama Alanı

KK'nın uygulama alanını kendi içinde yer bakımından, zaman bakımından ve kişi bakımından olmak üzere üç gruba ayrılabilir.

2.4.2.1 Yer bakımından uygulama

KK'nın yer bakımından uygulanmasında bazı sınırlamalar geçerlidir. Bu durumun nedenini kanunun mecburi olma niteliğinin Dünyanın sadece belli bir kısmında geçerli olmasıdır. Kanunun yer bakımında uygulanmasında doktrinde bazı sistemler benimsenmiştir. Bu sistemleri mülkilik, şahsilik, koruma ve evrensellik sistemi olarak saymak mümkündür. Mülkilik sisteminde, kanunun uygulama alanı kanunu kabul eden Devletin kara parçası ile sınırlıdır. Şahsilik sisteminde kanunun uygulama alanı Kanunu çıkaran Devletin vatandaşları ile sınırlıdır. Koruma sisteminde Kanunun uygulama alanı, Kanunu çıkaran Devlete veya onun vatandaşına karşı işlenen suçlarda uygulanmasıdır. Son olarak evrensellik sisteminde ise bir Devletin kanunu, fiilin nerede, kim tarafından işlendiğine bakılmaksızın uygulanmaktadır (Kaşıkara, 2017:107).

KK'nın 6'ncı maddesinde yer bakımından uygulama hususunda aksi bir düzenleme bulunmaması halinde TCK hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir (Bekar, 2011:1040). TCK'nın 8'inci maddesinde de yer bakımından uygulamaya ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Düzenlemeye göre;

> *"(1)Türkiye'de işlenen suçlar hakkında Türk kanunları uygulanır. Fiilin kısmen veya tamamen Türkiye'de işlenmesi veya neticenin Türkiye'de gerçekleşmesi halinde suç, Türkiye'de işlenmiş sayılır.*
>
> *(2) Suç;*
>
> *a) Türk kara ve hava sahaları ile Türk karasularında,*

b) Açık denizde ve bunun üzerindeki hava sahasında, Türk deniz ve hava araçlarında veya bu araçlarla,

c) Türk deniz ve hava savaş araçlarında veya bu araçlarla,

d) Türkiye'nin kıt'a sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgesinde tesis edilmiş sabit platformlarda veya bunlara karşı, işlendiğinde Türkiye'de işlenmiş sayılır."

2.4.2.2 Zaman bakımından uygulama

Kabahat içeren Kanunların zaman itibariyle uygulanması, kabahat içeren bir düzenlemenin hangi zamandan başlayarak uygulanacağı ile ilgilidir. Kabatlerin zaman bakımından uygulanması KK'nın 5'inci maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre;

"(1) 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun zaman bakımından uygulamaya ilişkin hükümleri kabahatler bakımından da uygulanır. Ancak, kabahatler karşılığında öngörülen idarî yaptırımlara ilişkin kararların yerine getirilmesi bakımından derhal uygulama kuralı geçerlidir.

(2) Kabahat, failin icraî veya ihmali davranışı gerçekleştirdiği zaman işlenmiş sayılır. Neticenin oluştuğu zaman, bu bakımdan dikkate alınmaz."

Maddenin 1'inci fıkrasında zaman bakımından uygulanma hususunda esas itibariyle TCK'da yer alan kuralların uygulanacağı öngörülmüştür. Maddenin 2'nci fıkrasında kabahatlerin işlenme zamanına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Düzenlemede kabahatin ne zaman gerçekleşmiş sayılacağı ifade edilmiştir. Buna göre, kabahat, failin icraî veya ihmali davranışı gerçekleştirdiği zaman işlenmiş sayılır. Neticenin oluştuğu zaman, bu bakımdan dikkate alınmaz (Kangal, 2019:102).

Kabahatlerde zaman bakımından uygulanacak olan TCK'nın 7'nci maddesinde yer alan düzenlemeye göre;

"(1) İşlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. İşlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılamaz ve hakkında güvenlik tedbiri uygulanamaz. Böyle bir

ceza veya güvenlik tedbiri hükmolunmuşsa infazı ve kanuni neticeleri kendiliğinden kalkar.

(2) Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur.

(3) Hapis cezasının ertelenmesi, koşullu salıverilme ve tekerrürle ilgili olanlar hariç; infaz rejimine ilişkin hükümler, derhal uygulanır."

2.4.2.3 Kişi bakımından uygulama alanı

Kabahatler Kanunu kural olarak herkes hakkında uygulanmaktadır. Bununla birlikte, hukukumuzda bazı kişiler açısından KK'nın uygulanmayacağı ve bu kişilerin ancak belirli şartlar dâhilinde sorumlu tutulabileceği kabul edilmiştir. Bu kişileri, cumhurbaşkanı, milletvekilleri, hâkim ve savcılar ile diplomatik temsilciler olarak sıralamak mümkündür (Kaşıkara, 2017:107).

2.4.3 Kabahatin Unsurları

Bir fiile idari yaptırım uygulanabilmesi için söz konusu fiilin tipe uygun ve hukuka aykırı olması, aynı zamanda failin de kusurlu olması gerekmektedir (Kangal, 2019:133). Bu noktada, kabahatler hukukunda ceza hukukunun ilke ve kurallarından büyük ölçüde faydalanılmaktadır.

Kabahatten bahsedebilmek için öncelikle bir eylemin meydana gelmiş olması gerekmektedir. Ancak bu noktadan sonra kabahat değerlendirmesi yapılabilecektir. Zira ancak bir fiilin bulunması halinde söz konusu fiil tipe uygunluk, hukuka aykırılık ve kusur yönünden değerlendirilebilecektir.

Kabahatin oluşması için tipe uygun olduğu tespit edilen hareketin hukuka aykırı olması gerekmektedir. Bunun içinde olayda hukuka uygunluk sebebi var ise eylem hukuka aykırı kabul edilmemektedir.

Öte yandan, tipe uygun ve hukuka aykırı olduğu tespit edilen hareket nedeniyle failin kusurlu olması gerekmektedir. Kusur, bir eylem nedeniyle failin kınanabilmesi anlamına gelmektedir. Failin kusurlu olmadığı hallerde fiil haksızlık özelliğini devam

ettirmekte, ancak fail cezalandırılamamaktadır. Failin kusurlu sayılabilmesi için kusuru ortadan kaldırın nedenler ile mazeret nedenlerinin bulunmaması gerekmektedir (Kangal, 2019:134).

2.4.3.1 Tipiklik

Kabahatler hukuku açısından bir eylemin önem kazanabilmesi için tipe uygun olması gerekmektedir. Tipe uygunluk söz konusu değilse diğer unsurlar yönünden herhangi bir değerlendirme yapılması gerekmemektedir. Tipe uygunluk da objektif ve subjektif tipe uygunluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Objektif tipe uygunluk bir eylemin kabahat tanımına uygun olması anlamına gelmektedir. Subjektif tipe uygunlukta ise failin kastla veya taksirle hareket edip etmediği tespit edilmektedir.

Fail, kabahatin kanuni tanımındaki unsurları gerçekleştiren kişidir. Bu anlamda kabahatlerde fail sadece gerçek kişiler olabilir. Tüzel kişilerin hareket yeteneğine sahip olmadıklarından tipe uygun bir hareketi gerçekleştirebilme imkânları bulunmamaktadır. Bu nedenle tüzel kişilerin kabahatin faili olabilme imkânı bulunmamaktadır. Her ne kadar, KK'nın 8'inci maddesi uyarınca tüzel kişilere kabahat nedeniyle idari yaptırım uygulanabileceği ifade edilmişse de bu durum onların kabahatin faili olduğu anlamına gelmemektedir. Aslında bu durumda tüzel kişilerin üçüncü kişilerin fiillerinden sorumlu tutulması söz konusudur (Kangal, 2019:148).

Kabahatlerin mağduru ise kural olarak toplumda yaşayan veya belirli bir düzenin bozulmasından etkilenen herkestir (Mahmutoğlu, 1995:41).

Kabahatin konusu hareketin icra edildiği kişi veya eşyadır. Bununla birlikte, kabahatlerin büyük bir çoğunluğunda hareketin somut bir konusu bulunmaz. Kabahat tipleri de çoğu zaman, genel tehlikeli davranışların belirli türlerini yasaklamaktadırlar.

Kabahatlerin temelini insanlar tarafından gerçekleştirilen eylemler oluşturmaktadır (Kangal, 2019:155). Netice eylemin dış dünyada meydana getirdiği değişikliği ifade etmektedir. Kabahatlerde netice unsuru kanuni tanımda ayrıca aranılan durumlarda söz konusu olmaktadır. Bu tür kabahatlerin oluşabilmesi için neticenin de gerçekleşmesi gerekmektedir (Akbulut, 2014:313).

Kabahatin kanuni tanımında neticenin yer alıp almadığına göre kabahatler sırf hareket kabahatleri ve neticeli kabahatler olarak ikiye ayrılmaktadır. Sırf hareket kabahatleri, fiilin gerçekleşmesiyle meydana gelmekte, ayrıca neticenin gerçekleşmesi aranmamaktadır. Kabahatler genellikle sırf hareket kabahatleri şeklinde düzenlenmiştir. Neticeli kabahalet ise, hareketin yanında ayrıca dış dünyada meydana gelen bir neticenin arandığı kabahatlerdir.

Nedensellik bağı, neticeli kabahatlerde aranmaktadır. Sırf hareket kabahatlerinde fiil ile netice arasında nedensellik bağını araştırmaya gerek bulunmamaktadır. Çünkü eylemin meydana gelmesiyle birlikte kabahat de gerçekleşmiş sayılmaktadır. Neticeli kabahatlerde ise netice eylemin nedenini oluşturması gerekmektedir.

Tipikliğin manevi unsurları kast ve taksirden oluşmaktadır. Kabahatler bakımından bu konudaki normatif düzenleme KK'nın 9'uncu maddesinde yer almaktadır. Düzenlemeye göre;

> *"(1) Kabahatler, kanunda açıkça hüküm bulunmayan hallerde, hem kasten hem de taksirle işlenebilir."*

Söz konusu düzenleme incelendiğinde, kabahatlerin gerek kasten gerekse taksirle işlenmesinin mümkün olduğu, bir kabahatin sadece kasten işlenmesinin aranabilmesi için Kanunda açık bir düzenlemenin yer alması gerektiği anlaşılmaktadır.

Mevzuatta, sadece kasten işlenen kabahat örnekleri bulunmaktadır. Bazı kabahatler ise kanunda açıkça belirtilmemiş olsa da niteliği itibariyle sadece kasten işlenebilir (Kangal, 2019:155).

TCK'nın 21'inci maddesinde yer alan kast tanımına kabahatler hukuku bakımından da yararlanılması mümkündür. Mezkûr düzenlemeye göre kast; "suçun kanuni tarifteki unsurların istenerek ve bilerek icra edilmesidir." Olası kast ise; "kişinin, suçun kanuni tarifteki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesi halinde" söz konusudur. Bu ayrıma göre kast doğrudan kast ve olası kast olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Yine, TCK'nın 22'nci maddesinde yer alan taksir tanımına kabahatler hukuku bakımından da yararlanılması mümkündür. Buna göre, taksir; "dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyerek gerçekleştirilmesidir." Bilinçli taksir ise; "Kişinin öngördüğü sonucu talep etmemesine karşın, neticenin meydana gelmesi halinde" söz konusudur. Bu ayrıma göre taksir bilinçli ve bilinçsiz olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.

2.4.3.2 Hukuka aykırılık

Kabahatin unsurlarından biri de hukuka aykırılıktır. Tipe uygun fiil aynı zamanda hukuka aykırı ise KK'nın 2'nci maddesi anlamında haksızlık oluşturabilir. Bir fiilin kanunda kabahat olarak tanımlanması aynı zamanda hukuka aykırılığa karine teşkil etmektedir. Fakat bu karine eylemin işlenmesi anında bir hukuka uygunluk sebebinin bulunmasıyla ortadan kalkmaktadır (Kangal, 2019:179).

Bir fiilin hukuka aykırı olduğundan bahsedebilmek içinse olayda hukuka uygunluk sebebinin olmaması gerekmektedir. KK'nın 12'nci maddesine göre; "Kanunda aksine bir düzenleme olmadığı hallerde, Türk Ceza Kanununun hukuka uygunluk nedenleri kabahatler hakkında da uygulanır." Buna göre, TCK'da yer alan hukuka uygunluk nedenleri "hakkın kullanılması", "zorunluluk hali", "kanun hükmünü yerine getirme", "haklı savunma", ve "ilgilinin rızasıdır".

2.4.4 Kusur ve Kusurluluğu Etkileyen Nedenler

Fiilin haksız olduğunun tespit edilmesinden sonra failin kabahatten dolayı sorumluluğu araştırılmalıdır. Kişinin kusurlu olduğu sonucuna ulaşılması halinde kabahat teşkil eden bir fiil nedeniyle idari yaptırım uygulanması cihetine gidilebilmektedir. Kusur, kanunda kabahat olarak tanımlanan ve hukuka aykırı bir fiili işleyen kişiye idari yaptırım uygulanmasını sağlamaktadır. Kusuru bulunmayan bir kişinin fiili kanuni tanıma uygun ve hukuka aykırılık teşkil ediyorsa haksızlık içeriği devam etmekte, ancak kusuru bulunmadığı için kişi cezalandırılmamaktadır (Akbulut, 2014:313).

Bir kimsenin işlediği bir fiilden dolayı kınanabilmesi ve bunun sonucunda cezalandırılabilmesi için kusur yeteneğinin bulunması gerekmektedir. Kusur yeteneği, hem anlama hem de isteme yeteneği olarak anlaşılması gerekmektedir. Kusur yeteneğinin algılama ve irade yeteneği olmak üzere iki şartı bulunmaktadır. Algılama yeteneği kişinin işlediği fiilin haksızlık içerdiğini bilmesini belirtmektedir. İrade yeteneği ise davranışlarını yönlendirme yeteneği olarak da ifade edilmektedir. Kusur yeteneğinin hareketin yapıldığı sırada mevcut olması gerektiği kabul edilmektedir (Özbek, 2006:404).

Kusurluluğu etkileyen veya ortadan kaldıran nedenler Kanunda sınırlı olarak sayılmıştır. KK'da kusurluluğu ortadan kaldıran nedenler arasında "yaş küçüklüğü" ile "akıl hastalığı" sayılmıştır. Bunun dışındaki kusurluluğu ortadan kaldıran nedenler hakkında TCK hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Kusurluluğu ortadan kaldıran nedenleri, "yaş küçüklüğü", "akıl hastalığı", "sağır ve dilsizlik", "geçici nedenler", "alkol veya uyuşturucu madde etkisi altında bulunma", "zorunluluk hali", "hukuka aykırı ve fakat bağlayıcı emrin yerine getirilmesi", "meşru savunmada sınırın heyecan, korku veya telaş nedeniyle aşılması", "cebir ve şiddet, korkutma ve tehdit etkisiyle irade yeteneğinin etkilenmesi" olarak sıralamak mümkündür (Akbulut, 2014:410).

KK'nın 11'inci maddesinde kusur yeteneğini ortadan kaldıran haller arasında "yaş küçüklüğü" ve "akıl hastalığı" düzenlenmiştir. Eylemin icra edildiği anda on beş yaşını doldurmayan çocuklar hakkında idari para cezası uygulanabilme imkânı bulunmamaktadır. Yine, akli dengesi yerinde olmayan kimseler hakkında idarî para cezası uygulanamayacaktır. Burada KK'da düzenlenmiş olması nedeniyle akıl hastalığı ile yaş küçüklüğü açıklamakla yetinilmiştir. Geçici nedenler, alkol veya uyuşturucu madde etkisi altında bulunma ile zorunluluk haline çalışmanın ikinci bölümünde açıklanmaya çalışılacaktır.

2.5 Kabahatin Özel Görünüş Şekilleri

2.5.1 Teşebbüs

İcra hareketlerine başlanmış olmakla beraber failin elinde olmayan sebeplerle tamamlayamadığı suçlara teşebbüs halinde kalmış suçlar denilmektedir. Ceza

kanunlarında suçlar tamamlanmış suçlar olarak ele alınmakta ve tanımı bu şekilde yapılmaktadır. Ceza kanunlarında teşebbüse ilişkin düzenlemeler olmasaydı teşebbüs halinde kalmış suçlar cezalandırılamazdı. Bu nedenle teşebbüse ilişkin düzenlemelerin ceza sorumluluğunu genişleten düzenlemeler olarak kabul edilmektedir.

Suçlar belli aşamalardan geçerek işlenmektedir. Öncelikle bir suç işleme fikri ortaya çıkmakta, suç işlemek için gerekli hazırlıklar yapılmakta, sonrasında suçun icra hareketlerine geçilip suç tamamlanmaktadır. Bu sürece suç yolu adı verilmektedir. Ceza kanunlarında suç işleme fikirleri cezalandırılmaz. Yine suç işlemek için yapılan hareketler de bazı istinalar dışında cezalandırılmaz. Teşebbüsten bahsedilebilmesi için suç yolunun üçüncü aşaması olan suçun icra hareketlerine geçilmesi gerekmektedir.

Teşebbüs normatif olarak TCK'nın 35'inci maddesinde ele alınmıştır. Düzenlemeye göre; *"Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur."*

Teşebbüsün varlığı için bir takım şartlar aranmaktadır. Bu şartları şu şekilde sıralamak mümkündür:

-Suç tipi teşebbüse elverişli olmalıdır.

-Suç işleme kastının varlığı gerekmektedir.

-Suçun icrasına elverişli hareketlerle doğrudan doğruya başlanmalıdır.

-Failin işlemeyi kastettiği suçu elinde olmayan nedenlerle tamamlayamamalıdır (Özbek, 2006:441).

Teşebbüse ilişkin hükümler KK'da TCK'da bulunan düzenlemelerden farklı şekilde ele alınmıştır. Kabahate Teşebbüs Kanununun 13'üncü maddesine göre kural olarak cezalandırılmamakla birlikte diğer kanunlarda teşebbüsün cezalandırılacağına ilişkin bir hüküm varsa buna göre hareket edilecektir. Teşebbüsün cezalandırılacağına ilişkin

bir düzenleme bulunması halinde ise TCK'da yer alan düzenlemelerin uygulanması gerekmektedir (Torunoğlu, 2010:517).

2.5.2 İştirak

Suçlar, ceza kanunlarında genel olarak bir kişi tarafından işleneceği göz önünde bulundurularak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda, kanunda yer alan tipik hareketi gerçekleştiren kişi suçun failidir. Ancak bazı durumlarda kanunda yer alan tipik hareketi birden fazla kişi birlikte hareket ederek ihlal etmektedir. Bu durumda, birlikte hareket eden kişileri birlikte cezalandırmak gerekmektedir. İşte bu tip durumlarda ceza kanununda yer alan iştirak müessesesi ortaya çıkmaktadır.

Bazen de kanunda suç olarak tanımlanmış bir eylemin gerçekleştirilebilmesi için birden fazla failin hareketi gerekmektedir. Bu tip durumlarda ise çok failli suçlar söz konusu olup, bu durum iştirakten farklıdır.

Suça iştirakten bahsedebilmek için birden fazla kişi tarafından aralarında nedensellik bağı bulunan birden çok hareketin varlığı, suça katılma kastı ve karar verilen suçun işlenmesi gerekir.

İştirak TCK'nın 37-41'inci maddeleri arasında ele alınmıştır. Ceza Kanunu sisteminde iştirak, birlikte faillik, dolayısıyla faillik, azmettirme ve yardım etme olarak düzenlenmiştir (Özbek, 2006:473).

Kabahatlerde iştirak ise KK'nın 14'üncü maddesinde yer verilmiştir. Düzenlemeye göre;

> *"(1) Kabahatin işlenişine birden fazla kişinin iştirak etmesi halinde bu kişilerin her biri hakkında, fail olarak idarî para cezası verilir.*
>
> *(2) Özel faillik niteliğinin arandığı durumlarda, kabahate iştirak eden ve bu niteliği taşımayan kişi hakkında da fail olarak idarî para cezası verilir.*
>
> *(3) Kabahate iştirak için kasten ve hukuka aykırı işlenmiş bir fiilin varlığı yeterlidir. Kabahatin işlenişine iştirak eden kişi hakkında, diğerlerinin sorumlu olup olmadığı göz önünde bulundurulmaksızın idarî para cezası verilir.*

> *(4) Kanunda özel faillik niteliğini taşıyan kişi açısından suç, diğer kişiler açısından kabahat olarak tanımlanan fiilin, bu niteliği taşıyan ve taşımayan kişiler tarafından ortaklaşa işlenmesi halinde suça iştirake ilişkin hükümler uygulanır."*

Düzenleme incelendiğinde Ceza Kanununda olduğu gibi faillik türlerine yer verilmediği, tek bir faillik sisteminin öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Kabahatler Kanunu sisteminde iştirak hususunda Ceza Kanunu sisteminden ayrılınmıştır (Bekar, 2011:1047)

2.5.3 İçtima

Kanun koyucu tarafından bir eylemin suç olarak tanımlanmasıyla bir hukuki menfaatin korunması amacı güdülmektedir. Bir eylem nedeniyle birden fazla hukuki menfaatin ya da birden fazla eylemle aynı hukuki menfaatin ihlali durumunda içtima ortaya çıkmaktadır. Ceza Kanununun içtima hükümleri, bileşik suç, zincirleme suç ve fikri içtima olarak ele alınmıştır (Göktürk, 2014:41).

Bir ceza hukuku kuralının uygulanması başka bir ceza hukuku kuralının uygulanmasını engellemesi halinde görünüşte içtima durumu ortaya çıkmaktadır. Görünüşte içtimanın üç değişik şekli bulunmaktadır. Bunlar, özel kural-genel kural, tüketen kural-tüketilen kural, asli kural-tali kuraldır. Bir konuda özel bir düzenleme varsa bu konuda bu düzenlemenin uygulanması daha genel nitelikteki düzenlemenin uygulanmaması gerekmektedir. Buna özel-genel kural ilişkisi denilmektedir. Kurallardan bir tanesi diğerinin de haksızlık içeriğini kapsaması halinde bu kural diğer kuralı tüketmektedir. Asli-tali kural ilişkisinde ise, bir kuralın ancak diğer bir kuralın uygulanamadığı hallerde uygulanıyorsa tali kural söz konusu olmaktadır.

TCK'nın 42'nci maddesinde bileşik suç düzenlenmiş olup, bir suçun diğer bir suçun unsuru ya da ağırlatıcı sebebi olması durumunu ifade etmektedir (Aksoy İpekçioğlu, 2012:52-53). Kural olarak bu durumlarda her suç için ayrı ceza verilmesi gerekmekte iken bileşik suç düzenlemesi ile bu durumlarda içtima hükümlerinin uygulanmayacağı kurala bağlanmıştır. Kanunun 43'üncü maddesinde zincirleme suç hükümleri düzenlenmiştir. 43'üncü maddede iki ayrı durum ele alınmıştır. Bu durumlar:

1-Bir suçun aynı kişiye karşı birden fazla işlenmesi.

2-Aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi.

Her iki durumda da her fiil veya her mağdur için ayrı ayrı ceza verilmesi cihetine gidilmemekte, kanunda belirtilen nispette ceza ağırlaştırılmaktadır. Kanunun 44'üncü maddesinde ise fikri içtima kurumu ele alınmıştır. Buna göre tek fiil ile birden fazla farklı suçun meydana gelmesi halinde, fail bu suçlardan en yüksek cezayı hangisi gerektiriyorsa bu suçtan cezalandırılması cihetine gidilecektir. Fikri içtimanın uygulanabilmesi için tek bir eylem, ancak birden fazla suçun oluşması gerekmektedir (Özbek, 2006:522; Özen, 2007:137).

Kabahatlerle ilgili olarak içtima müessesesi ise KK'nın 15'inci maddesinde ele alınmıştır. Düzenlemeye göre;

> *"(1) Bir fiil ile birden fazla kabahatin işlenmesi halinde bu kabahatlere ilişkin tanımlarda sadece idarî para cezası öngörülmüşse, en ağır idarî para cezası verilir. Bu kabahatlerle ilgili olarak kanunda idarî para cezasından başka idarî yaptırımlar da öngörülmüş ise, bu yaptırımların her birinin uygulanmasına karar verilir.*
>
> *(2) Aynı kabahatin birden fazla işlenmesi halinde her bir kabahatle ilgili olarak ayrı ayrı idarî para cezası verilir. Kesintisiz fiille işlenebilen kabahatlerde, bu nedenle idarî yaptırım kararı verilinceye kadar fiil tek sayılır.*
>
> *(3) Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır."*

Düzenleme incelendiğinde, kabahatlerde içtima hususunda üç ayrı durumun ele alındığı anlaşılmaktadır. İlk olarak tek bir fiil ile birden çok kabahatin gerçekleşmesi halinde nasıl bir yol izleneceği düzenlenmiştir. Burada ikili bir ayrım yapılmıştır. Birincisi birden fazla sayıda oluşan kabahatin yaptırımının sadece idari para cezası olarak gösterilmiş olmasıdır. Bu durumda kabahatlerden hangisinin idari para cezası miktarı daha yüksek ise sadece o kabahatten cezalandırılması cihetine gidilecektir. İkinci olarak, kabahatlerin karşılığı olarak idari para cezası dışında da idari yaptırım gösterilmiş olması ihtimalidir. Bu durum söz konusu olduğunda ise idari para

cezasının yanında diğer idari yaptırımların da uygulanması gerekmektedir. İçtima hususunda ikinci durum ise bir kabahatin birden fazla kez gerçekleşmesidir. Bu ihtimalde gerçekleşen her bir kabahat için ayrıca idari para cezası uygulanması cihetine gidilmesi gerekmektedir. Burada kabahat karşılığı yaptırım olarak sadece idari para cezasından bahsedilmiş ise de düzenlemenin maddenin 1'inci fıkrası ile birlikte ele alındığında kabahat karşılığında idari para cezası dışında farklı bir idari yaptırım düzenlenmiş ise bu yaptırımın da uygulanması gerekmektedir. İçtimaya ilişkin son durum ise bir eylemin kabahat teşkil etmesinin yanında aynı zamanda suç da teşkil etmesidir. Bu durumda ise sadece suç olarak tanımlanan eylem nedeniyle adli yaptırımların uygulanması cihetine gidilebilmektedir. Dolayısıyla kabahat nedeniyle idari yaptırım uygulanabilmesi imkânı bulunmamaktadır. Ancak bu kuralın da bir istisnasına yer verilmiştir. Buna göre suç dolayısıyla adli yaptırım uygulanması mümkün değilse kabahat nedeniyle idari yaptırım uygulanabilmesi mümkündür (Narter ve Sarıcaoğlu, 2013:81). Diğer taraftan bir eylemin kabahat teşkil etmesinin yanında aynı zamanda suç da teşkil etmesi durumuna ilişkin Kabahatler Kanunu'nda yer alan düzenlemenin diğer kanunlarda farklı bir düzenleme bulunmaması halinde uygulanabileceğini de belirtmek gerekmektedir. Gerçekten de bazı kanun hükümlerinde tek bir fiil nedeniyle hem suçtan hem de kabahatten sorumlu tutulunabileceğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır (Kart ve Ketizmen, 2019:19).

2.6 İdari Yaptırım

Sosyal bir varlık olan insan ekonomik, kültürel, yaşamsal gereksinimlerini gidermek için toplum içinde yaşar. İnsan, bu gereksinimlerini gidermek için diğer bireylerle ilişki kurmak zorundadır. İşte bu ilişkilerin huzur, barış ve güvenlik içerisinde devam ettirilebilmesi için bir takım kurallar öngörülmüştür. Bu kuralların tümüne toplumsal/sosyal düzen kuralları adı verilmektedir. Sosyal düzen kuralları kendi içerisinde ahlak kuralları, din kuralları, görgü kuralları ve hukuk kuralları olmak üzere dörde ayrılmaktadır (İnan, 2005:4). Din kuralları, insanların inançları ile ilgili kurallardır. Ahlak kuralları, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı ayıran kurallardır. Görgü kuralları ise, kişilerin toplum içerisinde nasıl davranması gerektiğini düzenleyen kurallardır. Hukuk kuralları ise toplum düzeni içerisindeki insan davranışlarını düzenleyen ve uyulması kamu gücü ile sağlanan kurallardır. Toplumsal düzen kuralları

içerisinde en önemli kuralları hukuk kuralları oluşturmaktadır(Öztan, 2005:16). Sosyal düzen kuralları arasında belirli noktalarda benzerlik bulunmakta, belirli noktalarda ise farklılık bulunmaktadır (Akipek ve Akıntürk, 2004:13). Hukuk kurallarının diğer toplumsal düzen kurallarında ayıran en önemli unsur ise uyulmaması halinde uygulanacak olan yaptırımın Devlet gücü ile desteklenmesidir.

Hukuk kuralları, herkes tarafından bağlayıcı ve uyulması zorunlu kurallardır. Bununla birlikte, kişiler bazen kendi çıkar ve istekleri doğrultusunda hukuk kurallarına aykırı davranışlarda bulunurlar. İşte bu durumda toplumsal düzeni sağlamak amacıyla Devlet gücü devreye girer ve yaptırım uygulayarak hukuk kuralına aykırı davranan kişiyi o kurala uymaya zorlar (Öztan, 2015:27). Yaptırım, hukuk kurallarına zorlayıcı nitelik kazandırarak, herkesin bu kurallara uymasını sağlamaktadır. Yaptırım, hukuk düzeninin koymuş olduğu bir kurala aykırı davranıldığında, hukuka aykırı davranan kişiye hukuk düzenince bağlanan sonuçtur (Akipek ve Akıntürk, 2004:13).

Yaptırım değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Devlet hangi hukuka aykırı davranışa hangi yaptırımı uygulayacağını belirlemektedir. Yaptırımlar en çok cebrî icra, tazminat, geçersizlik, ceza, zoralım, idari işlemin iptali şeklinde kendini göstermektedir (Öztan, 2015:28).

2.7 İdarı Yaptırım Kavramı

Doktrinde idari yaptırım kavramı yerine idari ceza kavramı da kullanılmaktadır (Gözübüyük, 2006:344). Doktrinde idari yaptırım kavramının “Yasaların açıkça yetki verdiği veya yasaklamadığı durumlarda, araya yargı kararı girmeden, idarenin doğrudan doğruya, bir işlemi ile ve idare hukukuna özgü usullerle vermiş olduğu kararlardır (Özay, 1985:35)”, “İlgililerin idareye karşı borç yükümlülüklerini yerine getirmelerini ve idarece konulmuş bulunan yasaklara uymalarını, idari düzeni sağlamaya yönelik yaptırımlardır (Günday, 2011:233)”, “İdarenin görevlerini gereği gibi yerine getirilmesini sağlamak için idareye tanınan bir yetkidir (Zanobını,1964:25)”, “Yönetilenlere, yönetsel düzene aykırı davranışlarından dolayı yönetimce verilen cezalardır (Gözübüyük, 2006:344)” şeklinde farklı tanımları bulunmaktadır.

AYM idari yaptırımı "İdarenin bir yargı kararına gerek olmaksızın, yasaların açıkça verdiği bir yetkiye dayanarak, idare hukukuna özgü yöntemlerle, doğrudan doğruya bir işlem ile uyguladığı yaptırımlarla verdiği cezalara idari yaptırım denilmektedir." (AYM, 23/10/1996, K.1996/41) şeklinde tanımlanmıştır. Yine idari yaptırımların bir türünü oluşturan idari para cezasını AYM, "toplumsal düzene aykırılık oluşturan eylemler nedeni ile yasanın açıkça izin verdiği durumlarda idarenin yargı organına başvurmadan kendisinin bizzat uyguladığı ve bir miktar paranın alınması biçiminde gerçekleşen malî nitelikli yaptırımlardır." (AYM, 23/05/2001, K.2001/89) şeklinde tanımlamıştır.

Kabahatler Kanunu'nda "idari yaptırım" "kabahatlere karşı öngörülmüş bir karşılıktır" şeklinde dolaylı olarak tanımlanmıştır (Ekinci, 2017:22).

2.8 İdari Yaptırımın Özellikleri

İdare, hukuka aykırı davranışın karşılığı olarak idari yaptırım uygulayabilmektedir. İdari yaptırımın en önemli özelliklerinden birisi idari makam ve mercilerce tek taraflı olarak kamu gücü kullanılmak suretiyle tesis edilmesidir. Görüldüğü üzere idari yaptırımlar birer idari işlemdir. Bu nedenle idari yaptırımlar ele alınırken idari işlem özelliğinin de gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Öte yandan, idarenin idari yaptırım uygulama yetkisinin mutlaka yasal bir dayanağının bulunmalıdır (Gözübüyük ve Tan, 2011:673). İdari yaptırımlarda kanunilik ilkesi çalışmanın ilerleyen kısımlarında daha detaylı olarak ele alınacaktır.

2.9 İdari Yaptırım Türleri

İdareye farklı kanunlarla "para cezaları", "disiplin cezaları", "meslek veya sanattan men etme" gibi yaptırım uygulama yetkileri verilmiştir. İdari yaptırımlar arasında en yaygın olanını para cezaları oluşturmaktadır. Son yıllarda, bağımsız idari otorite olarak adlandırılan kurumların çoğalmasıyla birlikte idari yaptırım çeşitlerinde de farklılaşma ve çoğalma gerçekleşmiştir (Gözübüyük ve Tan, 2011:674,795).

KK'nın 16'ncı maddesinde idari yaptırım çeşitlerinin neler olduğu belirtilmiştir. Buna göre idari para cezaları ile idari tedbirler olmak üzere iki çeşit idari yaptırım

bulunmaktadır. Uygulamada en yaygın karşılaşılan idari yaptırım türü idari para cezalarıdır. İdari para cezaları da maktu ve nisbi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İdari para cezasının miktarı sabit olarak belirlenmişse maktu idari para cezası söz konusudur. Eğer idari para cezasının miktarı sabit olarak değil de asgari ve azami miktarları belirlenmiş ve bu miktarlar dâhilinde idareye cezanın tespiti imkânı verilmişse nisbi idari para cezasında bahsedilecektir. Kanunda idari tedbir örneği olarak mülkiyetin kamuya geçirilmesi idari yaptırımına yer verilmiştir. Bunun dışında mevzuatta farklı idari tedbir örnekleri de yer almaktadır. Sürücü belgesinin geri alınması, kaçak yapının yıkılması, meslek ve sanat icrasından men, faaliyete son verme, kapatma, müherleme gibi çok farklı idari yaptırım türleri bulunmaktadır.

2.10 İdari Yaptırımların Adli Yaptırımlarla Karşılaştırılması

İdari yaptırımlarla, adli yaptırımlar arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır (Ekinci, 2017:23). İdari yaptırımlar idari düzene aykırı davranışlar için uygulanırlar ve idari düzenin sağlanmasına yöneliktirler. Adli cezalar ise toplumsal düzene aykırı olan davranışlar için uygulanırlar, toplum düzeninin sağlanmasına ve korunmasına yöneliktirler. Ceza hukukunda düzenlenen yaptırımlar ceza mahkemelerince uygulanmaktadır. İdari yaptırımlar ise idarelerce uygulanır. İdari yaptırımlar, idari mercilerce idari usuller izlenerek verilirler. Adli cezalar ise yargı mercilerince yargısal usuller izlenerek verilirler (Günday, 2011:233).

2.11 Kabahatler Ve İdari Yaptırımlarda Temel İlkeler

2.11.1 Kanunilik İlkesi

Ceza Hukukunun temel ilkelerinden bir tanesi olan "Suçta ve cezada kanunilik ilkesi", Latince "*nulllum crimen sine lege*" "*nulla poena sine lege*" olarak formüle edilmiştir. Bu ilkeye göre, bir fiil kanunda suç olarak düzenlenmedikçe suç olarak kabul edilememekte ve yine kanunda öngörülmedikçe bir fiil için ceza verilememektedir (Ünyılmaz, 2017:74). Bu ilke uyarınca, suç sayılan fiillerle bunlara uygulanacak yaptırımların önceden kanuni düzenleme ile belirlenmesi gerekmektedir (Can, 2017:412; Koca, Üzülmez, 2015:51).

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi, temel hak ve hürriyetlerin korunmasında önemli bir güvence oluşturmaktadır. Bu ilke ile hangi fiil ve davranışların suç teşkil ettiği ve karşılığında uygulanacak ceza önceden belirlenerek kişi davranışlarının sınırı çizilmekte, bu sınırların dışında kalan eylem ve davranışlar ise serbest kalmaktadır (Eşitli, 2013:226). Günümüzde bu ilke hukuk devletinin olmazsa olmaz bir unsuru olarak kabul edilmektedir (Giritli, Bilgen ve Akgüner, 2006:60).

Kanunilik ilkesi, Avrupa'da ilk olarak Fransız düşünür Charles de Montesquieu tarafından ortaya konulmuştur. Söz konusu düşünür tarafından "kuvvetler ayrılığı" ilkesi savunulmuştur. Montesquieu, kişi hak ve hürriyetlerinin teminat altına alınabilmesinin iktidarın sınırlandırılması ile mümkün olduğu savunulmuş, bunun için de en uygun aracın kanun olduğu ifade edilmiştir. Buna göre, kanunun yasaklamadığı her şey serbesttir (Eşitli, 2013:230).

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi hukukumuzda ilk olarak 1858 tarihli Ceza Kanunnamesinde yer almıştır. 1876'da Kanun-i Esasi'nin 10'uncu maddesinde düzenlenerek Anayasal olarak da güvence altına alınmıştır (Ünyılmaz, 2017:75).

Anayasanın 13'üncü maddesinde; "temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz." düzenlemesi yer almaktadır. Suç ve cezalar kişilerin temel hak ve hürriyetlerini sınırlamaktadır. Bu itibarla suç ve ceza yoluyla yapılacak sınırlamalar kanunla yapılması gerekmektedir. Anayasa'nın "Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar" başlıklı 38'inci maddesinin 1'inci fıkrasında da bu ilke; "Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez." şeklinde ifade edilmiştir. Maddenin devam eden 2'nci fıkrasında; "Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.", üçüncü fıkrasında; "Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.", 10'uncu fıkrasında; "İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması

sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz.” düzenlemelerine yer verilmiştir. Söz konusu düzenlemeler ile suç ve cezada kanunilik ilkesi daha da perçinlenmiştir.

TCK’nın 2’inci maddesinde de suçta ve cezada kanunilik ilkesine yer verilmiştir. Düzenlemede özetle; “idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamayacağı, kanununda suç sayılmayan bir eylem veya kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden sebebiyle kimseye ceza verilemeyeceği ve güvenlik tedbiri uygulanamayacağı, kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamayacağı, suç ve ceza içeren hükümlerin kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamayacağı” kurala bağlanmıştır.

II. Dünya Savaşı’nın sona ermesi akabinde uluslararası metinlerde de suç ve cezada kanunilik ilkesine yer verilmeye başlanmıştır (Eşitli, 2013:231). AİHS’nin (19/03/1954 tarih ve 8662 sayılı Resmi Gazete.) cezaların kanuniliğini düzenleyen 7’nci maddesinde; “Hiç kimse işlendiği zaman milli veya milletlerarası hukuka göre bir suç teşkil etmiyen bir fiilveya ihmalden dolayı mahkûm edilemez. Keza hiç kimse suç işlendiği zaman tertibi gerekencezadan daha ağır bir cezaya da çarptırılamaz.” hükmüne yer verilmiştir. İHEB’in (27/05/1949 tarih ve 7217 sayılı Resmi Gazete) 11’inci maddesinin 2’nci fıkrasında; “Hiç kimse işlendiği sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.” hükmü yer almıştır.

Öte yandan, II. Dünya Savaşı sonrasında Anayasa Mahkemelerinin oluşturulmasıyla birlikte Anayasalarda da suçta ve cezada kanunilik ilkesi yer bulmaya başlamıştır (Eşitli, 2013:231).

Evrensel bir hukuk ilkesi haline gelmiş kanunilik ilkesi kabahatler ve idari yaptırımlar bakımından da geçerlidir (Kangal, 2017:64). KK’nın 4’üncü maddesinde kabahatlerde kanunilik ilkesi esas itibariyle kabul edilmiştir. İlgili hükmün gerekçesinde; “kabahatler açısından suçta kanunilik ilkesine kıyasla daha esnek bir sistem benimsendiği, idari yaptırımlar bakımından cezada kanunilik ilkesine benzer bir hükme yer verildiği” belirtilmiştir (Can, 2017:412). Kanunun 4’üncü maddesinde

kanunilik ilkesine ilişkin olarak; "kabahat oluşturan fiiller kanunda açıkça tarif edilebilecği gibi; idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle kanunun kapsam ve koşulları bakımından belirlediği çerçeve hükmün içeriğinin doldurulabileceği, kabahatle ilgili yaptırımların türü, süresi ve miktarının sadece kanunla belirlenebileceği" ifade edilmiştir.

Kanunilik ilkesi KK'da kabul edilmiş ise de suç ve ceza içeren normlarda kabul edilen kanunilik ilkesinden farklı bir biçimde düzenlenmiştir. Zira KK'nın 4'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının 2'inci cümleciğinde; "kanunun kapsam ve koşulları bakımından belirlediği çerçeve hükmün içeriği, idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle doldurulabileceği" düzenlemesine yer verilerek yürütme organına kabahat teşkil eden eylemlerle ilgili düzenleme yapabilme yetkisi tanınmıştır (İçel, 2016:628).

2.11.2 Kanunilik İlkesinin Unsurları

Kanunilik ilkesinin belirlilik ilkesi, örf ve adet hukukuyla suç ve ceza yaratma yasağı, kıyas yasağı, idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza yaratma yasağı ve geçmişe yürüme yasağı olmak üzere beş unsuru olduğu genel olarak kabul edilmektedir.

2.11.2.1 Belirlilik ilkesi

Belirlilik ilkesi, suç oluşturan fiilin ve karşılığı olan cezanın açıkça kanunla düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir (Koca ve Üzülmez, 2015:51). Bu ilke uyarınca suçun ve cezanın tüm unsurları açıklığa kavuşturularak yasak olanla yasak olmayan alanı birbirinden ayırtetmek gerekmektedir (Eşitli, 2013:234).

Belirlilik ilkesi aynı zamanda hukuk devletinin ön koşullarından biridir. Anayasa Mahkemesi K.2013/32 sayılı kararında belirlilik ilkesinin; "yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir duraksamaya ve kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılır ve uygulanabilir olmasını, ayrıca kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesini" ifade ettiğini belirtmiştir. Kararın devamında; "Kanunun metni, bireylerin, gerektiğinde hukuki yardım almak suretiyle, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun bağlandığını belli bir açıklık ve kesinlikte öngörebilmelerine imkân verecek düzeyde olmalıdır.

Dolayısıyla, uygulanması öncesinde kanunun, muhtemel etki ve sonuçlarının yeterli derecede öngörülebilir olması gereklidir.” ifadelerine yer vermiştir.

KK’nın 4’üncü maddesi, kabahatin çerçeve olarak tanımlanabileceği, yasama organının koymuş olduğu çerçeve içerisinde fiilin içeriği idarenin düzenleyici işlemleriyle doldurulabileceğinin kabul edilmiş olması belirlilik ilkesinin kabahatler açısından geçerli olmadığı anlamına gelmemektedir. Ancak, idarenin genel düzenleyici işlemleriyle çerçeve hükmün içeriğinin doldurulabilmesinin de birtakım koşulları bulunmaktadır.

İlk olarak, çerçeve kanunun belirlilik ilkesine uygun olması gerekmektedir. Kabahat oluşturan bir fiilin tüm unsurlarını belirleme yetkisinin idareye bırakılması belirlilik ilkesine aykırılık oluşturacaktır. Kanundaki çerçeve hükmün kabahat oluşturan fiilin kapsam ve koşullarını belirlemesi gerekmektedir. İkinci olarak, kanunun vermiş olduğu yetki çerçevesinde idare tarafından düzenlenen fiilin unsurlarının belirlilik ilkesine uygun olması gerekmektedir. Son olarak ise, kabahat oluşturan fiilin vatandaşların ulaşımları için yayımlanması gerekmektedir (Ünyılmaz, 2017:86).

AYM K.2011/116 sayılı kararında, “Anayasanın 7’nci maddesindeki “Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi’nindir. Bu yetki devredilemez.” hükmü mucibince yürütme organının düzenleme yetkisinin sınırlı, tamamlayıcı ve bağımlı bir yetki olduğunu, kanunla düzenlenmesi gereken veya kanunla tanzim edilmemiş alanlarda yürütme organına umumi ve namütenahi bir tanzim yetkisinin verilmesinin mümkün olmadığını, yürütmeye düzenleme yetkisi veren kanunun temel ilkelerin konulması, çerçevenin çizilmesi, sınırsız, belirsiz, geniş bir alanın bırakılmaması gerektiğini” ifade etmiştir.

2.11.2.2 Örf ve adet hukukuyla suç ve ceza yaratma yasağı

Suçların ve cezaların kanuniliği ilkesi gereğince bir kişi kanun dışı bir kaynakta yer alan norm nedeniyle cezalandırılması ve suçlu kabul edilmesi mümkün değildir. Bu anlamda örf ve adet hukukunda yer alan bir norm ile suç ve ceza oluşturulması kanunilik ilkesiyle bağdaşmaz. Örf ve adet hukuku ceza hukukunun doğrudan kaynağı

değildir. Bununla birlikte ceza hukukunda yer alan normların yorumlanmasında bazı durumlarda örf ve adet hukukundan faydalanılabilir (Ünyılmaz:89-90).

2.11.2.3 Kıyas yasağı

Kıyas, kanunda yer alan bir kuralın, kanunun kapsamına girmeyen, ancak benzer özellikler taşıyan bir olaya uygulanması anlamına gelmektedir. TCK'nın 2'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında yer alan "kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamayacağı, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamayacağı" hükmüyle kanunilik ilkesininin unsurlarından olan kıyas yasağı düzenlenmektedir (Akbulut, 2014:237).

AYM İB, B.2014/3143 sayılı kararında, yalnızca taşıt maliki olmasına binaen hakkında idari yaptırım uygulandığı iddiasıyla yapılan başvuruyu kıyas yasağı kapsamında değerlendirmiş ve aşağıda yer verilen gerekçelerle "suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin" ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

> *"36. Somut olayda, bireysel başvuruda bulunan araç kiralama şirketi sahibi başvurucudan aracı kiralayan şahıs, sürücü belgesi olmayan kardeşinin kullanmasına izin vermesine binaen trafik kolluk görevlileri aracın sürücü belgesiz kişi tarafından kullanılmasına izin verilip verilmediği araştırılmaksızın başvurucuya Kanunun 36/3-a hükmü gereğince idari para cezası uygulamıştır.*
>
> *37. Kolluk görevlilerince verilen cezaya yapılan itiraz, başvuranın kiraya verdiği araçların kendi bilgi ve rızası dışında olsa da bu kişilerce başkalarına da verilebileceğini ve kullandırılabileceğini öngörmesi gerektiği ve kanun maddesinin bu konuda açık olduğu gerekçesiyle reddedilmiş, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanarak fiil ile başvurucu arasında bağ kurulmaya çalışılmış, fiilin kanunun öngördüğü sınırlar içinde olup olmadığını açık ve yeterli şekilde irdelemeksizin, Kanunda belirlenmiş mevcut düzenlemenin kapsamını objektif sorumluluk esaslarına göre (varsayıma dayalı şekilde) genişleterek, talebin reddine karar verildiği görülmekle Anayasanın 38. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varılmıştır."*

2.11.2.4 İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza yaratma yasağı

TCK'nın 2'nci maddesinin 2'nci fıkrasında "İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz." düzenlemesine yer verilerek ceza hukuku açısından bu ilke açıkça kabul edilmiştir. Bununla birlikte bu ilkenin KK'da yer verilmekle birlikte TCK'dan farklı ve daha sınırlı şekilde düzenlendiğini söylemek mümkündür. KK'nın 4'üncü maddesine göre, "kanunla hangi fiillerin kabahat oluşturduğu tarif edilebileceği gibi idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle çerçeve hükmün içeriği doldurulabilecektir". Buna göre, kanun koyucu kabahat oluşturan fiil ve hallerin genel unsurlarını çerçeve olarak belirleyip, bu çerçeve dâhilinde kabahat oluşturan fiilin idarenin düzenleyici işlemleriyle belirlenebilme imkânı bulunmaktadır. Ancak bu imkân yaptırımlar bakımından mümkün değildir. Çünkü yaptırımların türü, süresi, miktarının ancak kanunla belirlenmesi gerekmektedir (Kangal, 2019:94).

AYM'nin BB, B.2013/849 sayılı kararında, "Yönetmeliğe mügayır şekilde çıkarılmış genelgeye dayanılarak getirilen takograf uygulaması nedeniyle hakkında idari yaptırım uygulanan bir kişinin yapmış olduğu bireysel başvuru neticesinde aşağıda yer verilen gerekçelerle "suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin" ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

> *"Genelge ile kanunla tanınan takograf muafiyeti, bildirim ve tescil belgesine şerh verilmesi şekline bağlanarak istisnai düzenlemenin uygulama alanı idari işlemle daraltılarak somut olayda genelge ile yüklenen ve Kanunda öngörülmemiş olan bildirim yükümlülüğünü yerine getirmediği gerekçesiyle kabahat ihdas edilmiş olup bu durum Anayasa'da düzenlenen "suç ve cezada kanunilik" ilkesi ile bağdaşmamaktadır."*

2.11.2.5 Geçmişe yürüme yasağı

Geçmişe yürüme yasağı uyarınca sonradan yürürlüğe giren bir kanunun geçmişte meydana gelen bir olaya uygulanması mümkün değildir. Bu ilke uyarınca fiilin geçmişte de suç veya kabahat olma vasfı bulunsa bile sonradan yürürlüğe giren kanunla fiilin karşılığı yaptırımın artırılması halinde sonradan yürürlüğe giren kanunun uygulanması cihetine gidilememektedir (Akbulut, 2014:156).

2.11.3 Kusur İlkesi

Kusur, hukuka aykırı eylemi gerçekleştiren kişi hakkında bulunulan yargıdır. Kusurluluk, kanunla yasak edilen eylemin bir niteliği olmayıp yasak eylemi icra eden şahsın bu eylemi nedeniyle muaheze edilmesine ilişkin yargıyı ifade eder. Yani, kanunla yasaklanmış bir davranışın gerçekleştirilmesi durumunda fiil ve sonuç varlığını devam ettirmekle birlikte davranışı gerçekleştiren kişinin failin kusuruna göre, cezai yaptırımın azaltılması veya cezai yaptırım uygulanmaması cihetine gidilmesi ihtimali gündeme gelecektir (Özgenç, 2015:364).

AYM İB, B. 2014/3905 sayılı kararında "varsayıma dayalı bir şekilde tespit yapılmaksızın ve karineden yararlanılarak idari para cezası kesilmesi nedeniyle adil yargılanma hakkı ile suçların ve cezaların kanuniliği ilkesinin ihlal edildiği" iddialarıyla yapılan bireysel başvuru neticesinde konuyu kusur ilkesi bakımından değerlendirmiş ve aşağıdaki gerekçelerle "masumiyet karinesinin" ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

> *"Somut olayda izin verilen azami yük ağırlığının aşılması yasağının ihlal edilmesi için "işleten" veya "gönderen" olunması gerektiği düzenlemesine dayanılarak başvurucunun kastının bulunup bulunmadığı, kişinin ağırlığın aşılmasına karşın yükün bilerek verip vermediği değerlendirilmeksizin objektif sorumluluk esaslarına göre genişletilmesi suretiyle taşınan eşyanın göndericisi olmasının idari para cezası yaptırımı uygulanması için yeterli görülmesi, masumiyet karinesini ihlal eder boyuta ulaştığı, başvurucuya itiraz imkânının tanınmış olması da masumiyet karinesinin ihlalini telafi etmemiştir."*

Yargıtay kararlarında da idari yaptırımlarda kusur ilkesine atıf yapılmaktadır (Yargıtay 19. CD, K.2020/12024).

2.11.4 Gerekçe İlkesi

Anayasanın 141'inci maddesinde, "Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır." düzenlemesi yer almaktadır. Yine mahkemelerin yargılama usullerini düzenleyen yasalarda "mahkeme kararlarının gerekçeli olması" hususu açık ve net bir

şekilde kurala bağlanmıştır. İdari yaptırımlar bakımından ise idari yaptırımın mahkemece tesis edilmesi halinde kararın gerekçeli olacağı hususunda tereddüt bulunmamaktadır. Bununla birlikte idari yaptırımın idari makamlarca tesis edilmesi halinde idari yaptırım kararının gerekçeli olup olmayacağı hususunda açık bir normatif düzenleme bulunmamaktadır (Otacı ve Keskin, :36). KK'nın 25'inci maddesinde idari yaptırım kararında bulunması gereken hususlara yer verilmiştir. Bu kapsamda idari yaptırım kararında "idarî yaptırım kararı verilmesini gerektiren kabahat fiili" ile "bu fiilin işlendiğini ispata yarayacak bütün delillerin" gösterilmesi gerekmektedir. Söz konusu düzenlemede idari yaptırım kararının gerekçe ihtiva etmesi gerektiği açıkça düzenlenmemiş ise de idari yaptırım kararı incelendiğinde en azından hangi eylem nedeniyle ve hangi delillere dayanılarak işlem tesis edildiğinin anlaşılabilir olması gerekmektedir.

2.11.5 Aynı Fiil Nedeniyle Birden Fazla Cezalandırılmama İlkesi

Latincede *non bis in idem* olarak ifade edilen mükerrer cezalandırmama ilkesine göre bir kişi bir fiili nedeniyle ancak bir kez cezalandırılabilir. Mükerrer cezalandırmama ilkesi esas itibariyle idari yaptırımlarda da kabul edilmektedir. Söz konusu ilkeye göre bir kişiye bir fiili nedeniyle birden çok ceza verilmesi halinde sonraki cezaların hukuka aykırı olduğu kabul edilmektedir (Ulusoy, 2013:109).

2.11.6 Şahsilik İlkesi

Şahsilik ilkesi, kimsenin başka bir kişinin eyleminden dolayı cezalandırılamayacağı anlamına gelmekte olup ceza hukukunun evrensel düzeyde kabul edilmiş en temel ilkelerinden biridir. Anayasanın 38'inci maddesinde de "Ceza sorumluluğu şahsidir." düzenlemesine yer verilerek şahsilik ilkesi anayasal düzeyde güvence altına alınmıştır (Ulusoy, 2013:118).

AYM çok sayıda kararında şahsilik ilkesini ele almıştır. KTK'nin 36'ıncı maddesinin 3'üncü fıkrasının son cümlesinde yer alan; *"Sürücü aynı zamanda araç sahibi değilse, ayrıca tescil plakasına da aynı miktar için ceza tutanağı düzenlenir."* şeklindeki düzenlemenin itiraz yoluyla iptali istemiyle yapılan başvuruya ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi tarafından (AYM, K.2012/190) itiraza konu kural "suç ve cezaların

şahsiliği ilkesi" kapsamında değerlendirilmiş, söz konusu düzenlemenin aşağıdaki gerekçelerle Anayasa'ya aykırı olduğuna karar vermiştir.

> *"İtiraz konusu kuralda, sürücü belgesi olmadan araç kullanan kimsenin aynı zamanda araç sahibi olmadığı durumlarda, tescil plakasına da aynı miktar için ceza tutanağı düzenleneceği belirtilmekte, araç sahibinin kusurunun bulunup bulunmadığı, aracı sürücü belgesi olmayan kişiye bilerek verip vermediği değerlendirilmeden idare tarafından yaptırım uygulanmaktadır. Bu durum ise işlemediği bir fiilden dolayı araç sahibine yaptırım uygulanmasına neden olabilecek niteliktedir. Dolayısıyla, sürücü belgesiz araç kullanılması ve sürücünün araç sahibi olmaması halinde tescil plakası sahiplerine sadece ruhsat sahibi olmaları nedeniyle yaptırım uygulanması cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.*
>
> *Öte yandan, Anayasa ve ceza hukukunun temel kuralları uyarınca, kişilere ceza verilebilmesi için hukuka aykırı eylemin kanunda belirtilmiş olması ve bu eylemin o kişi tarafından gerçekleştirilmiş olduğunun kanıtlanması gerekmektedir. İtiraz konusu kuralda araç sahibinin hangi eyleminin suç sayıldığı açık bir şekilde gösterilmediği gibi araç sahibi olma ile suç arasındaki illiyet bağının ne suretle oluştuğu da belirtilmemiştir.*
>
> *Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasanın 2'nci ve 38'inci maddelerine aykırıdır."*

Anayasa Mahkemesi K.2019/14 sayılı kararında da; "Anayasanın 38'inci maddesinde düzenlenen ceza mesuliyetinin şahsi olduğu düzenlemesinin ceza hukukunun temel ilkelerinden olduğu, bu ilkeye göre bir kimsenin sadece kendi eyleminden sorumlu olduğu ve işlemediği ya da işlenmesinde ortak olmadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaması gerektiği, idari suç ve cezalar ile adli suç ve cezaların bu maddede öngörülen ilkelere tabi olduğu" ifade edilmiştir.

KTK'nin 67'inci maddesinin 2'inci fıkrasında yer alan; *"Ayrıca, araç altmış gün süre ile trafikten menedilir."* şeklindeki düzenlemenin itiraz yoluyla iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru hakkında itiraza konu kural suç ve cezaların şahsiliği ilkesi kapsamında değerlendirilmiş, söz konusu düzenlemenin aşağıdaki gerekçelerle Anayasa'ya aykırı olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi kararında (AYM, K.2019/14) özetle;

> *"Kanun koyucunun manevra kurallarına aykırı araç idare ve sevkinin önüne geçilmesini ve daha güvenli bir trafik akışının sağlanmasını amaçıyla itiraza konu mezkûr düzenlemenin yapıldığı, aracının kullanımını başkasına ya da*

herhangi bir hukuki ilişki kapsamında aracı sürücüye teslim eden taşıt sahibinin, teslim ettiği sürücünün taşıtı kurallara aykırı olarak kullanması nedeniyle idari bir cezaya maruz kalması haline ilişkin olarak, taşıt malikinin sürücünün kurallarına uymayacağını önceden bilmesi veya bunu denetleyebilmesi beklenebilecek bir durum değildir. Manevra kurallarını ihlal eden fiil araç sahibinin eyleminden değil, sürücünün eyleminden kaynaklanan bir fiildir. Taşıtı manevra kurallarına uygun şekilde kullanmayan sürücünün fiili nedeniyle aracın trafikten menedilmesi, fiili işlemeyen taşıt maliklerinin başkasının fiilinden dolayı cezalandırılması sonucunu doğuracak bu da cezaların şahsiliği ilkesinne ve hukuk devleti olmanın gereklerinden olan adalet ve hakkaniyet ilkeleriyle aykırı olacaktır."

Yargıtay kararlarında da araç kiralama şirketinin aracını kiraladığı kişinin sürücü belgesi olmayan başka bir kişiye aracını kullandırtması halinde araç kiralama şirketinin bu fiil nedeniyle cezalandırılamayacağına bu durumun cezaların şahsiliği ilkesine aykırı olacağına hükmetmektedir (Yargıtay 19. CD, K.2016/17904).

2.11.7 Soruşturma Yapılması ve Savunma Alınması

Soruşturma yapılmaksızın ve ilgilinin savunması alınmaksızın ceza verilmemesi evrensel düzeyde kabul gören bir ceza hukuku ilkesidir (Ulusoy, 2013:50). İdari yaptırımlar arasında yer alan disiplin cezalarında soruşturma yapılması ve savunma alınması Anayasa ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile kabul edilmiştir. Yine regülatif cezalarda genel olarak mevzuatta soruşturma yapılması ve ilgilinin savunmasının alınması gerektiğinin kabul edildiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte Kabahatler Kanunu'nda ilgiliye idari yaptırım uygulamadan önce soruşturma yapılmasına ve savunma alınmasının gerektiğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

2.11.8 Lehe Kanun Uygulaması

İdari işlemin yargısal denetimi kural olarak işlemin yapıldığı tarihte meri hukuk kurallarına göre yapılmaktadır. Bununla birlikte işlemin tesis edildiği tarihten yargılama sürecinin nihayete erdiği tarihe kadar uygulanacak olan hukuk kurallarında birtakım değişiklikler olabilmektedir. Bu değişikliklerden bir kısmı kişi lehine

sonuçlar doğurabilmektedir. İşte bu noktada kişi lehine getirilen söz konusu değişikliklerin mevcut uyuşmazlıkta uygulanıp uygulanmayacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Özellikle idari yaptırımların ve kabahatlere ilişkin genel ilkelerinde ceza hukukundan ve ceza muhakemesi hukukundan oldukça etkilenilmiştir. Esasında bir ceza hukuku ilkesi olan lehe kanun düzenlemesi de işte bu etkileşimden kaynaklı olarak kabahatlerde ve idari yaptırımlarda istisnasız olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte hangi düzenlemenin lehe olduğu hususunda, lehe düzenlemeden ne anlaşılması gerektiği noktasında birtakım farklı yaklaşımlar olabilmektedir (Gülan, 2019:2956).

Bazen çok nadir durumlarda işlendiği tarihte kabahat oluşturmayan fiiller nedeniyle de idari yaptırım uygulandığı durumlarla karşılaşılabilmektedir. Bu durumun en yaygın olanını bir fiilin kabahat olarak tanımlanmışken sonraki kanun değişikliğiyle kabahat olmaktan çıkarılması, buna rağmen idari yaptırımı uygulayacak olan merciin bu durumun farkında olmaksızın idari yaptırım uygulamasından kaynaklanmaktadır. Anayasa Mahkemesi BB, B.2014/7146 sayılı kararında işlendiği tarihte suç oluşturmayan bir fiil hakkında idari para cezası tesis edilemeyeceğine işaret etmiş neticeten aşağıda yer verilen gerekçelerle "gerekçeli karar hakkının" ihlal edildiğine hükmetmiştir.

> *"31. Başvurucunun eylemine temas eden önceki kanun hükmünü ortadan kaldıran Anayasa Mahkemesinin iptal kararı 6/3/2013 tarihinde, başvurucunun eylemine temas eden yeni kanun hükmü ise 1/6/2013 tarihinde R.G.'de yayımlanmıştır. Başvuruya konu idari para cezası bu tarihlerden sonra 22/2/2014 tarihinde kesilmiştir. Dolayısıyla isnat edilen eylem gerçekleştiğinde ve idari para cezası verildiğinde yeni kanun yürürlüktedir.*
>
> *32. Başvurucu, idarenin ve İlk Derece Mahkemesinin, eylem yeni kanun döneminde gerçekleşmesine rağmen eski kanunu uygulamasını ve İlk Derece Mahkemesinin olay tarihinde yürürlükte olan kanunda öngörülen kabahatin önceki kanun hükmünden farklı olan unsurlarını kararda değerlendirmemesini şikâyet etmiştir. Başvurucu tarafından, yürürlükte olmayan ve aleyhine olan bir hükme istinaden cezalandırıldığı itirazı İlk Derece Mahkemesi nezdinde de ileri sürülmüş olmasına rağmen, idari yaptırımın iptali isteminin reddine dair kararda da bu hususa ilişkin bir gerekçeye yer verilmediği görülmektedir.*
>
> *33. Bu durumda, başvurucunun ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren, uyuşmazlığın çözümü için esaslı bir iddia olan, yürürlükte olmayan ve aleyhine olan bir hükme istinaden cezalandırıldığı iddiası, İlk Derece Mahkemesi kararında tartışılmamış ve karşılanmamıştır. Bu nedenle, yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.*

34. Belirtilen nedenlerle, başvurucunun Anayasanın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir."

2.11.9 Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

Ceza hukukunun temel ilkeleri arasında yer alan bu ilkeye göre, bir kişinin bir suçu işlediğine ilişkin kesin ve inandırıcı deliller elde edilememişse, suçu işleyip işlemediği yönünde bir şüphe söz konusu ise bu kişi suçu işlememiş sayılır. Bu ilke suçsuzluk karinesinin bir sonucu olarak kabul edilmektedir (Ormanoğlu, 2016:2258, Üzülmez, 2005:61). Şüpheden sanık yararlanır ilkesi idari yaptırımlarda da kabul edilmektedir (Ulusoy, 2013:99).

3. SÜRÜCÜ BELGESİNİN GERİ ALINMASI

DSÖ'nün 2004 yılına ilişkin karayolu trafik yaralanmalarının önlenmesine ilişkin Dünya raporunda, karayolunda meydana trafik kazalarında her yıl yaklaşık 1,2 milyon insan ölürken, yaklaşık 50 milyon insanın da yaralandığı ifade edilmiştir. Aynı raporda 2020 yılında karayolunda meydana gelen trafik kazaları nedeniyle gerçekleşen ölümlerin tüm ölüm nedenleri arasında 3. sırada yer alacağı belirtilmiştir (Aktaş, Döğer ve Akgür Annette, 2019:101). DSÖ verilerinde, AUM, ölüm veya yaralanma sonucu doğan kazaların meydana gelmesine sebep olan maddelerin en başında yer almaktadır. Bu kazalarda hayatını kaybeden sürücülerin vücudundan alınan örneklerinin incelenmesi neticesinde % 14'ünün kanında AUM tespit edilmiştir. Ülkemizde de meydana gelen kazaların %21.9'unun alkol kaynaklı olduğu ifade edilmektedir. Yine, AUMEA araç kullanan sürücünün karayolunda meydana gelen trafik kazasında hayatını kaybetme riskinin, AUMEA bulunmayan bir sürücüye göre on bir kat daha fazla olduğu belirtilmektedir (Akyılmaz, Işılak Durmuş, Çetin ve Yardım, 2017:10). Görüldüğü üzere AUMEA, araç kullanımı "ölümlü", "yaralanmalı" veya sadece "maddi hasarlı" trafik kazalarına sebebiyet veren ciddi bir trafik güvenliği sorunu haline gelmiştir (Aktaş ve Diğerleri, 103).

SBGA idari yaptırımı KTK'de yer verilen bazı fiillerin gerçekleşmesi halinde uygulanmaktadır. SBGA yaptırımını gerektiren fiilleri detaylı olarak açıklamaya başlamadan önce konunun temel kavramlarına yer verilmesi icap etmektedir. Bu kapsamda, KTK'nin "Tanımlar" başlıklı 3. maddesinde yer alan "araç", "taşıt", "sürücü", "şoför", "motorlu taşıt sürücüsü sertifikası", "sürücü belgesi", "uluslararası sürücü belgesi" kavramlarından bahsedilecektir. Kanunda yer verilen tanımlar açıklandıktan sonra çalışmanın ana konusunu oluşturan sürücü belgesi kavramı ele alınacak, bu kapsamda sürücü belgesinin alınma şartları, aday sürücülük ve sürücü belgesi sınıfları açıklanmaya çalışılacaktır. Sonrasında ise, KTK'de yer alan SBGA idari yaptırımını gerektiren fiil ve hallere kısaca yer verildikten sonra uygulamada en çok karşılaşılan AUMEA araç kullanma kabahati detaylı olarak açıklanacaktır.

3.1 Temel Kavramlar

3.1.1 Karayolu, Trafik, Araç ve Taşıt Kavramı

2918 sayılı Kanunun tanımlar başlıklı 3'üncü maddesinde "karayolu", "trafik", "araç" ve "taşıt" kavramlarının tanımına yer verilmiştir. Buna göre karayolu; "Trafik için, kamunun yararlanmasına açık olan arazi şeridi, köprüler ve alanlardır." şeklinde, trafik; "Yayaların, hayvanların ve araçların karayolları üzerindeki hal ve hareketleridir." şeklinde, araç; "Karayolunda kullanılabilen motorlu, motorsuz ve özel amaçlı taşıtlar ile iş makineleri ve lastik tekerlekli traktörlerin genel adıdır." şeklinde, taşıt; "Karayolunda insan, hayvan ve yük taşımaya yarayan araçlardır." şeklinde tanımlanmıştır. Taşıtlar, "motorlu taşıt" ve "motorsuz taşıt" olmak üzere ikiye ayrılmıştır. "Makine gücü ile yürütülen taşıtlara" motorlu taşıt, "insan ve hayvan gücü ile yürütülen taşıtlara" ise motorsuz taşıt denilmiştir. Görüldüğü üzere "araç" kavramı "taşıt" kavramından daha geniştir.

Yasal alkol sınırı hususi otomobil sürücüleri açısından 0.50 promil, diğer sürücüler açısından 0,21 promil olarak uygulandığından, çalışmanın ilgili kısmında "otomobil" kavramı ile "hususi araç" kavramına detaylı olarak değinilecektir.

3.1.2 Sürücü Belgesi Kavramı

3.1.2.1 Genel olarak

Sürücü belgeleri KTK'nin beşinci kısmında 36 ile 45'inci maddeleri arasında düzenlenmiştir. KTK'nin 3'üncü maddesinde sürücü; "karayolunda bir aracı veya taşıtı süren, hayvan veya hayvan sürülerini sevk ve idare eden kişidir." şeklinde tanımlanmışken, 4199 sayılı Kanunun 1'inci maddesi ile söz konusu tanımda değişikliğe gidilmiştir. Yapılan değişiklikle sürücü; "karayolunda, motorlu veya motorsuz bir aracı veya taşıtı sevk ve idare eden kişidir." şeklinde tanımlanmıştır. Bunun dışında aynı Kanunla sürücü kavramının yanında bir de şoför kavramı getirilmiştir. Buna göre şoför; "Karayolunda, ticari olarak tescil edilmiş bir motorlu taşıtı süren kişidir".

Yine KTK'nin tanımlar maddesinde, "motorlu taşıt sürücü sertifikası"; "teorik ve uygulamalı sınavlarda başarı gösteren sürücü adaylarına verilen belgedir." şeklinde, "sürücü belgesi"; "Kanunda belirtilen motorlu araçların sürülmesine yetki veren belgedir." şeklinde, "uluslararası sürücü belgesi"; "İki veya çok taraflı anlaşmalar uyarınca sınıflarına göre araç kullananlara belli süre ile verilen belgedir." şeklinde tanımlanmıştır.

KTK'nin 36'ncı maddesinde sürücü belgesi alma zorunluluğu düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre;

> *"Motorlu araçların, sürücü belgesi sahibi olmayan kişiler tarafından karayollarında sürülmesi ve sürülmesine izin verilmesi yasaktır." Yine, araçlar; "Yönetmelikte sınıfları belirtilen sürücü belgelerine sahip sürücüler ile çok taraflı anlaşmalara göre sürücü belgesi bulunan veya geçerli uluslararası sürücü belgesi olan kişilerce sürülebilir."*

Düzenlemede aynı zamanda, araç kullanarak trafiğe çıkması yasak olan kişiler belirtilmiştir. Buna göre; "sürücü belgesi olmayanlar, Mahkemelerce veya Cumhuriyet savcılıklarınca ya da bu Kanunda belirtilen yetkililerce sürücü belgesi geçici olarak ya da tedbiren geri alınanlar, sürücü belgesi iptal edilenler" araç kullanarak trafiğe çıkması yasaktır. Bu kişilerin araç kullanarak trafiğe çıktıklarının tespit edilmesi durumunda idari yaptırım uygulanacağı belirtilmiştir. Buna göre; "bu kişilere 1.407 Türk Lirası idari para cezası verilecektir." Bu yaptırıma ek olarak ayrıca; "aracın sürücü belgesiz kişilerce sürülmesine izin veren araç sahibine de tescil plakası üzerinden aynı miktarda idari para cezası verileceği" hükme bağlanmıştır. Maddede yer alan "araç sahibine de idari para cezası verileceğine" ilişkin düzenleme getirilmeden önce 4262 sayılı Kanun ile değişik halinde "Sürücü aynı zamanda araç sahibi değilse, ayrıca tescil plakasına da aynı miktar için ceza tutanağı düzenlenir." şeklindeydi. Söz konusu düzenlemenin iptali istemiyle AYM'ne yapılan başvuru üzerine aşağıda yer verilen gerekçelerle AYM (K.2012/190) tarafından itiraza konu kuralın iptaline hükmedilmiştir.

> *"Ceza sorumluluğunun şahsiliği ceza hukukunun temel kurallarındandır. Cezaların şahsiliğinden amaç, bir kimsenin işlemediği bir fiilden dolayı*

cezalandırılmamasıdır. Diğer bir anlatımla, bir kimsenin başkasının fiilinden sorumlu tutulmamasıdır. Bu ilkeye göre asli ve feri failden başka kişilerin bir suç sebebiyle cezalandırılmaları olanaklı değildir. ... Anayasanın 38. maddesinde idari ve adli cezalar arasında bir ayrım yapılmadığından idari para cezaları da bu maddede öngörülen ilkelere tâbidir.

İtiraz konusu kuralda, sürücü belgesi olmadan araç kullanan kimsenin aynı zamanda araç sahibi olmadığı durumlarda, tescil plakasına da aynı miktar için ceza tutanağı düzenleneceği belirtilmekte, araç sahibinin kusurunun bulunup bulunmadığı, aracı sürücü belgesi olmayan kişiye bilerek verip vermediği değerlendirilmeden idare tarafından yaptırım uygulanmaktadır. Bu durum ise işlemediği bir fiilden dolayı araç sahibine yaptırım uygulanmasına neden olabilecek niteliktedir. Dolayısıyla, sürücü belgesiz araç kullanılması ve sürücünün araç sahibi olmaması halinde tescil plakası sahiplerine sadece ruhsat sahibi olmaları nedeniyle yaptırım uygulanması cezaların şahsiliği ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

Öte yandan, Anayasa ve ceza hukukunun temel kuralları uyarınca, kişilere ceza verilebilmesi için hukuka aykırı eylemin kanunda belirtilmiş olması ve bu eylemin o kişi tarafından gerçekleştirilmiş olduğunun kanıtlanması gerekmektedir. İtiraz konusu kuralda araç sahibinin hangi eyleminin suç sayıldığı açık bir şekilde gösterilmediği gibi araç sahibi olma ile suç arasındaki illiyet bağının ne suretle oluştuğu da belirtilmemiştir."

Daha sonra söz konusu fıkrada 6487 sayılı Kanunun 18'inci maddesi ile değişikliğe gidilmiştir. Söz konusu değişiklik ile KTK'nin 36'ıncı maddesinin 3'üncü fıkrası "Ayrıca, aracın sürücü belgesiz kişilerce sürülmesine izin veren araç sahibine de tescil plakası üzerinden aynı miktarda idari para cezası verilir." şeklini almıştır. Söz konusu düzenlemenin de Anayasa'ya aykırı olduğu savıyla AYM'ne yapılan başvuru AYM (AYM, K.2014/28) tarafından aşağıdaki gerekçelere yer verilerek itiraz başvurusu reddedilmiştir:

"İtiraz konusu kuralda, araç sahibinin hukuka aykırı eyleminin aracın sürücü belgesiz kişilerce sürülmesine izin vermek olduğu ve bu eylemin suç sayıldığı açıkça belirtilmiş olup cezaların şahsiliği ilkesine aykırı bir durum söz konusu değildir. Zira araç sahibi açısından idari para cezası yaptırımına

bağlanan eylem, kusur sorumluluğu esası benimsenerek düzenlenmiştir. Kuralda, araç sahibinin sorumluluğunun hukuki nedeni, araç sahibinin iradesi dâhilinde gerçekleşen sürücü belgesiz kişilerce sürülmesine izin verme eylemine dayanmakta, araç sahibinin kusurlu davranışı ile meydana gelen sonuç arasında illiyet bağı kurulmaktadır.

Bu durumda, araç sahibinin, aracının sürücü belgesiz kişilerce sürülmesine izin verme şeklinde gerçekleşen davranışının sonucu olarak itiraz konusu kuralda belirtilen idari para cezasının uygulanmasında ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine aykırılık bulunmadığı gibi hakkında itiraz konusu kural uyarınca idari para cezası uygulanan kişilerin dava açma ve aracın sürücü belgesiz kişilerce sürülmesinde kusurunun bulunmadığını ispat ederek hakkında uygulanan idari para cezasının iptal edilmesi imkânı da bulunmaktadır."

KTK'nin 39'uncu maddesinde sürücü belgelerine ait genel esaslar belirtilmiştir. 6495 sayılı Kanun ile söz konusu maddede esaslı değişikliklere gidilmiştir. Maddede sürücü belgesine ilişkin genel esaslara yer verilmiş, bunun dışında kalan hususlarda yönetmelikle düzenleme yapılacağı ifade edilmiştir. Düzenlemeye göre sürücü belgelerine ilişkin genel esaslar şunlardır:

"....-Sürücü belgesi sahiplerinin, sürücü belgelerinin sınıfına göre sürmeye yetkili oldukları araçların dışındaki araçları sürmeleri yasaktır....

-Geçerlilik süresi dolan sürücü belgesi ile araç kullanan sürücüye 343 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi geri alınır.

-Dış ülkelerden aldıkları sürücü belgeleri ile yönetmelikte belirtilen süre ve şartlara aykırı olarak araç kullananlar hakkında her seferinde 343 Türk Lirası idari para cezası verilir...."

3.1.2.2 Sürücü adaylarında aranılacak şartlar

KTK'nin 41'inci maddesinde sürücü adaylarında aranılacak şartlar düzenlenmiştir. Buna göre sürücü belgesi alacak olanlarda; yaş ve deneyim, öğrenim, sağlık, sürücü kurslarında teorik ve uygulamalı eğitimi tamamlayıp sürücü sınavlarını başararak

motorlu taşıt sertifikası alma, belli suçlardan mahkûm olmama ve daha önceden aynı sınıf başka bir sürücü belgesinin bulunmaması olmak üzere 6 koşul belirlenmiştir. Bu koşulların büyük bir kısmında genel ifadelere yer verilmiş, ayrıntılı düzenlemelerin yönetmelikle yapılacağı ifade edilmiştir.

KTK'nin 42'nci maddesinde sürücü adaylarının sınavları ile sürücü belgelerinin verilmesi esasları düzenlenmiştir. Buna göre;

> *"Sürücü kurslarında teorik eğitimini tamamlayan sürücü adaylarının teorik sınavları yazılı ya da elektronik ortamda Millî Eğitim Bakanlığınca yapılır. Uygulamalı sürücü eğitimini sürücü kurslarından alan ve teorik sınavda başarılı olanlar Millî Eğitim Bakanlığınca yapılacak uygulamalı sürücü sınavına girmeye hak kazanır; bu sınavda da başarılı olanlara motorlu taşıt sürücüsü sertifikası verilir. Sürücülerin eğitimleri ve sınavları, eğitimlerin ve sınavların süresi, içeriği ve yapılacağı yerlerin özellikleri, sınav yapıcıların nitelikleri ve eğitimi ile diğer usul ve esaslar İçişleri Bakanlığının uygun görüşü alınarak Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir."*

Kanunda yer alan düzenlemelerle yönetmelik yer alan düzenlemeler birlikte değerlendirilerek sürücü belgesinin alınmasının şartları şu şekildedir:

-Yaş Koşulu

Sürücü adaylarının taşıması gereken yaş koşulu KTY'nin 76'ncı maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemede yaş koşulu alınacak olan sürücü belgesinin sınıfına göre farklı farklı belirlenmiştir. Buna göre;

"-M, A1 ve B1 sınıfı sürücü belgesi alacakların 16,

-A2, B, BE, C1, C1E, F ve G sınıfı sürücü belgesi alacakların 18,

-A sınıfı sürücü belgesi alacakların 20 (gücü 15 kilovatı aşan üç tekerlekli motosikletler için 21),

- C, CE, D1 ve D1E sınıfı sürücü belgesi alacakların 21,

- D, DE sınıfı sürücü belgesi alacakların 24 yaşını bitirmiş" olmaları gerekmektedir.

-Deneyim Koşulu

KTY'nin 76'ncı maddesinde sürücü belgesi sınıflarının bazılarında yaş koşulunun yanında deneyim koşulu da aranmıştır. Buna göre;

"- A sınıfı sürücü belgesi alacakların en az iki yıllık A2 sınıfı,

-C1, C, D1 ve D sınıfı sürücü belgesi alacakların en az B sınıfı,

-BE sınıfı sürücü belgesi alacakların B sınıfı,

-CE sınıfı sürücü belgesi alacakların C sınıfı,

-C1E sınıfı sürücü belgesi alacakların C1 sınıfı,

-DE sınıfı sürücü belgesi alacakların D sınıfı,

-D1E sınıfı sürücü belgesi alacakların D1 sınıfı sürücü belgesine sahip olmaları" gerekmektedir.

-Öğrenim Koşulu

Gerek KTK'nin 41'inci maddesi gerekse KTY'nin 76'ıncı maddesi uyarınca sürücü belgesi alacakların "öğrenim durumu itibariyle en az ilkokul düzeyinde eğitim almış" olması gerekmektedir.

-Sağlık Koşulu

Sürücü belgesi alacakların sağlık yönünden aranacak şartlar KTK'nin 41'inci maddesine dayanılarak Sağlık Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı'nın birlikte hazırlamış olduğu "Sürücü Adayları ve Sürücülerde Aranacak Sağlık Şartları ile Muayenelerine Dair yönetmelik" ile belirlenmiştir. Söz konusu yönetmelikte "sağlık muayenesinde sürücü adaylarının ve sürücülerin sahip olacakları sağlık şartları ile göz, iç hastalıkları,

kulak-burun-boğaz, ortopedi, ruh ve sinir hastalıkları muayenelerine ilişkin esaslar" düzenlenmiştir. Sürücü adaylarının yönetmelikte belirtilen sağlık şartlarına sahip olması gerekmektedir.

KTK'nin 45'inci maddesinde de sürücülerin sağlık şartlarında sonradan meydana gelen değişikliklere yer verilmiştir. Buna göre; "Sürücü belgesi sahibi kişide sağlığı bakımından sürücülüğe engel aşikâr bir değişikliğin görülmesi ve tespiti hâlinde, trafik görevlilerince sürücü belgesi geri alınarak, kişinin sağlık kuruluşlarında muayenesi istenir. Sağlık şartları bakımından sürücülüğe engel bir hâlinin olmadığı veya mevcut olan bu hâlin daha sonra ortadan kalktığı sağlık raporuyla tespit edildiği takdirde, sürücü belgesi kişiye iade edilir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir."

-Teorik ve Uygulamalı Eğitimi Tamamlama, Sınavda Başarılı Olma Koşulu

"Motorlu taşıt sürücüsü eğitimi vermek ve yapılan sınavlar sonucunda başarılı olanlara sertifika düzenlemek ve özel motorlu taşıt sürücüleri kurslarının işleyişiyle ilgili usul ve esasları düzenlemek" amacıyla KTK ve 5580 sayılı Kanuna dayanılarak "Milli Eğitim Bakanlığı Özel Motorlu Taşıt Sürücüleri Kursu Yönetmeliği" çıkarılmıştır. Söz konusu yönetmelikte, "kurslarda verilen eğitimin amacı, sertifika sınıfları ve süreleri, kursun açılması, kapatılması ve cezalandırılması, kurslara müracaat esasları, kayıt ve nakil, kursa devam, sınav hakkı ve kayıt yenileme, kurslarda eğitim ve öğretim, öğretim programları ve çalışma planları, kurs personeli, görevlendirme, görev, yetki ve sorumluluklar, sınavlar ve direksiyon eğitimi dersi sınav komisyonları, sertifikaların düzenlenmesi ve verilmesi esasları" düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 28'inci maddesine göre;

> *"Teorik ve uygulama eğitimini tamamlayan kursiyerlerin, teorik derslerin sınavı, Bakanlıkça belirlenecek esaslara göre merkezî sistemle veya elektronik sınav şeklinde yapılacağı ifade edilmiştir. Teorik derslerin tamamı için bir sınav yapılarak kursiyerin başarısı, 100 tam puan üzerinden tek notla değerlendirilecek ve sınavda 70 ve üzeri puan alan kursiyerler başarılı sayılacaktır.*

Teorik ders sınavından başarılı olan kursiyerler, teorik derslerin sınav sonuçları açıklandıktan en az bir hafta sonra, il/ilçe millî eğitim müdürlüklerince belirlenen tarihlerde, direksiyon eğitimini tamamlayan kursiyerlerden sınava girmesi uygun görülerek kurs tarafından Özel MTSK Modülü üzerinden onay verilenlerin direksiyon eğitimi dersi sınavları akan trafikte uygulamalı olarak yapılır. Direksiyon eğitimi dersi sınavları EK-3 veya EK-4'te yer alan Direksiyon Eğitimi Dersi Sınav Değerlendirme Formlarına göre değerlendirilir. Sınavlarda başarı gösterenlere EK-6'da yer alan Motorlu Taşıt Sürücü Kursu Sertifikası verilir."

Yönetmeliğin 38'inci maddesinde de "Yapılan sınavlarda başarı gösteren kursiyerlere Özel Motorlu Taşıt Sürücüsü Sertifikası verileceği" ifade edilmiştir.

-Belli Suçlardan Mahkûm Olmama Koşulu

KTK'nin 41'inci maddesine göre; "sürücü adaylarının adli sicilinde, 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 188, 190 ve 191 inci maddeleri, 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 4 üncü maddesinin yedinci fıkrası, 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 12'nci maddesinin ikinci ve takip eden fıkralarında belirtilen suçlardan hüküm giydiğine dair kayıt bulunmaması" gerekmektedir.

-Önceden Verilmiş Aynı Sınıf Bir Başka Sürücü Belgesinin Bulunmaması Koşulu

-Başka sınıf sürücü belgesi alabilmek için, daha önce verilmiş ancak geri alınmış olan sürücü belgesinin bu Kanunda öngörülen şartlar yerine getirildiği için sahibine iade edilmiş olması gerekmektedir.

3.1.3 Şartları Sağlamayanlar Hakkında Yapılacak İşlemler

KTK'nin 41. maddesinin 3. fıkrasına göre;

"Yönetmelikte sürücü belgesi alınması için aranılan şartlardan herhangi biri mevcut olmadan ya da hileli yollarla bu şartların sağlandığının anlaşılması hâlinde, alınan sürücü belgesi yetkili kurumca iptal edilecektir. Bu kişilere, bu

madde hükümlerine uygun olarak yeniden sürücü sertifikası alınması hâlinde yeniden sürücü belgesi verilir."

3.1.4 Sürücü Sertifikası

KTK'nin 44'üncü maddesine göre;

"Sınav sonucunda başarı gösterenlerin sürücü belgelerinin düzenlenmesi, kişiselleştirilmesi, kişiselleştirilen belgelerin basımı ve ilgililerine teslimi işlemleri sertifikalarında bulunan veya Millî Eğitim Bakanlığından elektronik ortamda alınan bilgiler esas alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığınca yapılır. Kişiselleştirilen sürücü belgelerinin ilgililerine teslimi, İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenen kamu kurum veya kuruluşları ile özel hukuk tüzel kişilerine de yaptırılabilir. Sürücü belgesi almak isteyenlerin müracaatları ile belgelerin düzenlenmesine, kişiselleştirilmesine, basımına ve ilgililerine teslimine dair usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir. Sürücü sertifikaları, sınıfına uygun sürücü belgelerine dönüştürülmedikçe sahiplerine karayolunda araç kullanma yetkisi vermez.

Sürücü sertifikasını sürücü belgesine dönüştürmeden karayolunda araç kullandığı tespit edilen sürücüye 700 Türk Lirası idari para cezası verilir. Bu kişilere araç kullandıran araç sahibine de tescil plakası üzerinden aynı miktarda idari para cezası verilir."

3.1.5 Sürücü Belgesinin Taşınması Zorunluluğu

KTK'nin 44'üncü maddesi uyarınca sürücü belgelerinin taşınması zorunludur. Buna göre; "Sürücü belgesi sahipleri araç kullanırken sürücü belgelerini yanlarında bulundurmak ve yetkililerin her isteyişinde göstermek zorundadırlar. Bu madde hükümlerine uymayan sürücüler … para cezası ile cezalandırılırlar."

3.1.6 Aday Sürücülük

6495 sayılı Kanunun 22'nci maddesi ile KTK'ye Ek 17'nci madde getirilerek aday sürücülük uygulamasına geçilmiştir. Düzenlemeye göre;

"İlk defa sürücü belgesi alanlar en az bir yıl süre ile aday sürücü olarak kabul edilirler. Aday sürücülüğün süresi, aday sürücülerin sürücü belgelerinin iptal edilme ve yeniden sürücü belgesi alma şartları ile diğer usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir. Aday sürücülerle ilgili olarak yönetmelikte belirtilen iptal edilme şartlarının oluşması hâlinde, bu Kanunun 6'ncı maddesinde sayılan görevliler tarafından sürücü belgeleri iptal edilir."

3.1.7 Sürücü Belgesi Sınıfları

Sürücü belgesi sınıfları Kanunun 39'uncu maddesinde tek tek belirtilmiş iken 6495 sayılı Kanunla söz konusu düzenlemeler yürürlükten kaldırılmış, Kanunun 38'inci maddesinde sürücü belgesi sınıflarının yönetmelikle düzenleneceği ifade edilmiştir. Buna göre, "sürücü belgesi sınıfları, belge sahiplerine sürme yetkisi verilen motorlu araçların cinsleri, özellikleri, sürücü belgelerinin şekli, içeriği ve verilmesine ilişkin hususlar ile Uluslararası Sürücü Belgesinin verilmesine dair usul ve esaslar" yönetmelikle belirlenecektir. Sürücü belgesi sınıfları Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 75'inci maddesinde düzenlenmiştir.

Sürücü belgesi sahipleri ancak sahip oldukları sürücü belgesi ile sürme yetkisi verilen araçları sürebilirler. Bunun dışındaki araçların sürülmesi halinde sürücü belgesiz araç sürme kabahati söz konusu olacaktır.

3.2 2918 Sayılı Kanunda Sürücü Belgesinin Geri Alınmasını Gerektiren Fiiller

KTK hükümleri incelendiğinde, Kanunun 39, 41, 45, 47, 48, 51, 67 ve 118'inci maddelerinde sürücü belgesinin geri alınmasını gerektiren fiil ve hallere yer verildiği görülmektedir. Söz konusu fiil ve halleri kısaca sıralamak gerekirse;

-KTK'nin 39'uncu maddesinde sürücü belgelerine ait esaslara yer verilmiştir. Buna göre; "Sürücü belgeleri süreli olarak verilecektir. Geçerlilik süresi dolan sürücü belgesi ile araç kullanan sürücüye 343 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi geri alınır."

-KTK'nin 41'inci maddesinde sürücü adaylarında aranacak şartlara yer verilmiştir. Düzenlemeye göre;

> *"Sürücü belgesi alındıktan sonra bu maddenin birinci fıkrasının (e) bendinde belirtilen suçlardan biri ile mahkûmiyet hâlinde bu kişilerin sürücü belgeleri, bu Kanunun 6'ncı maddesinde sayılan görevliler tarafından bu maddenin birinci fıkrasının (e) bendinde belirtilen şartlar sağlanıncaya kadar geri alınır."*

-KTK'nin 45'inci maddesinde sürücülerin sağlık şartlarında sonradan meydana gelen değişikliklere yer verilmiştir. Buna göre;

> *"Sürücü belgesi sahibi kişide sağlığı bakımından sürücülüğe engel aşikar bir değişikliğin görülmesi ve tespiti hâlinde, trafik görevlilerince sürücü belgesi geri alınarak, kişinin sağlık kuruluşlarında muayenesi istenir. Sağlık şartları bakımından sürücülüğe engel bir hâlinin olmadığı veya mevcut olan bu hâlin daha sonra ortadan kalktığı sağlık raporuyla tespit edildiği takdirde, sürücü belgesi kişiye iade edilir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir."*

-KTK'nin 47'inci maddesinde, trafik işaret ve kurallarına uyma zorunluluğuna yer verilmiştir. Buna göre;

> *"Trafik zabıtası veya diğer yetkililerin dur işaretlerine, ışıklı trafik işaretlerinden kırmızı renkli olanına ve sesli işaretlere uymayan sürücüler 235 Türk lirası, bu maddede yazılı diğer trafik işaretlerine ve kurallarına uymayan sürücüler, 108 Türk lirası para cezası ile cezalandırılırlar. Son ihlalin gerçekleştiği tarihten itibaren geriye doğru bir yıl içinde kırmızı ışık kuralını üç defa ihlal ettiği tespit edilenlerin sürücü belgeleri otuz gün süreyle geçici olarak geri alınır. Aynı yıl içinde kırmızı ışık kuralını ikinci kez üç defa ihlal ettiği tespit edilenlerin sürücü belgeleri kırk beş gün, üç ve daha fazla kez üç defa ihlal ettiği tespit edilenlerin sürücü belgeleri altmış gün süreyle geçici olarak geri alınır."*

KTK'nin 48'inci maddesinde, AUMEA araç sürme yasağına yer verilmiştir. Buna göre;

"Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri almış olan sürücüler ile alkollü olan sürücülerin karayolunda araç sürmeleri yasaktır.

0.50 promilin üzerinde alkollü olarak araç kullandığı tespit edilen sürücüler hakkında, fiili bir suç oluştursa bile, 700 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi altı ay süreyle geri alınır.

Alkollü olarak araç kullanma nedeniyle sürücü belgesi geri alınan kişiye, son ihlalin gerçekleştiği tarihten itibaren geriye doğru beş yıl içinde; ikinci defasında 877 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri iki yıl süreyle, üç veya üçten fazlasında ise, 1.407 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri her seferinde beşer yıl süreyle geri alınır.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde aldığı tespit edilen sürücülere 3.600 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi beş yıl süreyle geri alınır.

Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılıp kullanılmadığı ya da alkolün kandaki miktarını tespit amacıyla, kollukça teknik cihazlar kullanılmasını kabul etmeyen sürücülere 2000 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi iki yıl süreyle geri alınır."

KTK'nin 51'inci maddesinde, hız sınırlarına uyma zorunluluğuna yer verilmiştir.

"Sürücüler, aksine bir karar alınıp işaretlenmemişse yönetmelikte belirtilen hız sınırlarını aşmamak zorundadırlar. Hız sınırlarını yüzde otuzdan fazla aşmak suretiyle ihlalin işlendiği tarihten geriye doğru bir yıl içerisinde bu kuralı beş defa ihlal ettiği tespit edilenlerin sürücü belgeleri bir yıl süre ile geri alınır."

KTK'nin 67'inci maddesinde, araç manevralarını düzenleyen kurallara yer verilmiştir. Buna göre;

"Herhangi bir zorunluluk olmaksızın, karayollarında dönüş kuralları dışında bilerek ve isteyerek aracın el freninin çekilmesi suretiyle veya başka yöntemlerle aracın ani olarak yönünün değiştirilmesi veya kendi etrafında

döndürülmesi yasaktır. Bu yasağa aykırı hareket edilmesi halinde, 5.010 Türk lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri altmış gün süreyle geri alınır."

KTK'nin 118'inci maddesinde, ceza puanı uygulaması, puanlama ve trafik kazası nedeniyle sürücü belgelerinin geri alınmasına yer verilmiştir.

"Bu Kanunun suç saydığı bir fiilden dolayı haklarında ceza uygulanan sürücülere, aldıkları her ceza, için esasları yönetmelikte belirlenen ceza puanları verilir. Trafik suçunun işlendiği tarihten geriye doğru bir yıl içinde toplam 100 ceza puanını dolduran sürücülerin sürücü belgeleri 2 ay süre ile geri alınır, aynı yıl içinde ikinci defa 100 puanı dolduran sürücülerin sürücü belgeleri 4 ay süre ile geri alınır. Ölümle sonuçlanan trafik kazalarına asli kusurlu olarak sebebiyet veren sürücülerin sürücü belgeleri ise 1 yıl süre ile geri alınır."

Çalışmada, KTK'de yer alan sürücü belgesinin geri alınmasını gerektiren tüm ve fiil ve hallere yer verilmeyecek, konunun önemi ve uygulamada en çok karşılaşılan KTK'nin 48'inci maddesinde düzenlenen AUMEA araç kullanma ve kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahatleri ve bu kabahatler nedeniyle uygulanacak olan sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımları açıklanacaktır.

3.3 Alkol veya Uyuşturucu ve Uyarıcı Maddelerin Etkisi Altında Araç Kullanma Kabahati

Alkollü içecek ile uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanımı çok eski uygarlıklardan günümüz toplumlarına kadar uzanan bir alışkanlık olmakla birlikte, toplum sağlığı açısından ciddi tehdit teşkil eden faktörlerden bir tanesi haline gelmiştir (Yenigün, 2006:44). Alkol ve uyuşturucu kullanımı kişileri suç işlemeye iten veya suç işlemeyi kolaylaştıran etkenlerin başında yer almakta, birçok toplumsal problemin de sebebini teşkil etmektedir. Yapılan çalışma ve incelemelerde, cinsel suç saldırganlarının %80'inin, trafik kazasına sebebiyet verenlerin %60'ının, yangına sebep olanların ise %16'sının alkol kullandığı tespit edilmiştir (Koç, 1999:1349; Karacaoğlu, 2013:1).

Trafik kazaları nedeniyle her yıl çok sayıda insan zarar görmektedir. DSÖ'nün 2004 yılına ilişkin karayolu trafik yaralanmalarının önlenmesine ilişkin Dünya raporunda, karayolunda meydana trafik kazalarında her yıl yaklaşık 1,2 milyon insan ölürken,

yaklaşık 50 milyon insanın da yaralandığı ifade edilmiştir. Aynı raporda 2020 yılında karayolunda meydana gelen trafik kazaları nedeniyle gerçekleşen ölümlerin tüm ölüm nedenleri arasında 3. sırada yer alacağı belirtilmiştir. Görüldüğü üzere, AUMEA araç kullanımı trafik kazalarının meydana gelmesini etkileyen önemli faktörlerden biri olup, aynı zamanda ciddi bir halk sağlığı sorunudur (Akay ve diğerleri, 2014:6; Aktaş, Döğer ve Akgür Annette, 2019:101).

Alkol kullanımı sürücüler üzerindeki ilk etkisini psikolojik alanda göstermektedir. Alkol kullanımı ile birlikte sürücülerde korku azalması olmakta ve kendine güven artmaktadır. Bu durumun bir neticesi olarak da sürücü riskli davranışlarda bulunmaktadır. Örneğin, hız sınırlarına uymamakta ve gündelik hayatta makas atma olarak tabir edilen yasak olan manevralar yapmaktadır. Bu gibi tehlikeli ve riskli davranışlarda bulunurken de trafik kazasına sebebiyet verme ihtimali artmaktadır. Öte yandan, alkol alınması neticesinde alkol alan kişi normal davranışlarından sapmakta, otokontrol duygusunu yitirmektedir. Kontrol duygusunu yitiren bir kişi de normal hayatında hiç sergilemeyeceği davranışları sergileyebilmektedir. Alkol kullanımı ile birlikte yorgunluk meydana gelmekte ve dikkat azalmaktadır. Kandaki alkol miktarının düşük olması halinde dahi bu etki meydana gelmektedir. Alınan alkol miktarı arttıkça insanın denge, görme ve işitme gibi temel beyinsel fonksiyonları da azalmaktadır. Bu nedenle trafik kazasına sebep olma olasılığı artmaktadır (Aktaş, Döğer ve Annette, 2019:103). AUMEA araç kullanma olumsuz sürücü davranışları arasındadır. AUMEA araç kullanımı, sürücünün sürüş becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Sadece sürücünün kendisini ve araçta bulunanları değil karayolunda bulunan tüm kişileri de tehlikeye sokmaktadır.

Tüm bu sebeplerle diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de AUMEA araç kullanımı yasaklanmıştır. Bu yasağın yasal temelini KTK'nin 48'inci maddesi oluşturmaktadır. Kanunun "Alkol, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin etkisi altında araç sürme yasağı" başlıklı 48'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre; "alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde almış olan sürücülerin karayolunda araç sürmeleri yasaktır". Maddenin devam eden fıkralarında da bu yasağa aykırı hareket edilmesi halinde bunun nasıl tespit edileceği, uygulanacak olan yaptırımlar düzenlenmiştir.

3.3.1 Alkol Kavramı

Alkollü içecek kullanımı, çok eski uygarlıklardan günümüz toplumlarına kadar uzanan bir alışkanlıktır. İlk başlarda belirli sürelerle bekletilen meyvelerin suları içildiğinde keyif alındığının keşfedilmesiyle birlikte bu süreç başlamış ve mayalanma tekniklerinin ilk olarak ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bilinen ilk biranın, günümüzden 8 bin yıl önce Mezopotamyalıların arpadan ekmek yapma ıslah çalışmaları sırasında elde edildiği rivayet edilmektedir. İnsanların yerleşik düzene geçmesiyle birlikte alkol üretimi ve tüketimi giderek artmıştır. Milattan sonra 9. yüzyılda Arap kimyagerlerce hurma şarabından alkol elde etmek için yeni bir metot geliştirilmiş ve bu şekilde elde edilen ürüne de en asil anlamına gelen alkol (*El-Kuul*) adını vermişlerdir (Üstün, 1997:1; Yenigün, 2006:1).

Alkol, teknik anlamda kimya biliminde kullanılan bir kavramdır. Alkol, renksiz, kokulu ve acı bir sıvıdır. Etil alkol ve metil alkol olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Etil alkol esas itibariyle alkollü içeceklerde kullanılmaktadır. Adli Tıp bakımından etil alkol önem arzetmektedir. Ancak, metil alkol kullanımı nedeniyle hayatını kaybeden insan sayısısının artmasıyla birlikte metil alkol de Adli Tıp açısından özel bir önem kazanmıştır (Baduroğlu ve Durak, 2010:65).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde kimyevi anlamda alkol; "*Bira, şarap vb. sıvıların veya pancar, patates nişastasının şekere dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen, kokulu, uçucu, yanıcı, renksiz sıvı, ispirto, etanol, etil alkol.*" olarak tanımlanmıştır. Halk arasında ve gündelik hayatta ise alkol her türlü alkollü içki anlamında kullanılmaktadır.

3.3.2 Alkol Çeşitleri

Alkolün çok sayıda alt tipi bulunmakla birlikte, sanayide ve alkollü içecek üretiminde en çok kullanılan etil alkol ve metil alkoldür (Vural, 1984:303). Bu şekilde, en yaygın kullanım esas alınarak yapılan ayrımda alkol, etil alkol ve metil alkol olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Etil alkol, kimyasal bileşen olarak CH_3CH_2OH şeklinde ifade edilmektedir. Berrak, renksiz, keskin kokulu, uçucu bir sıvıdır. Metil karbinol ve etanol şeklinde de ifade edilmektedir. Elde edildiği hammaddeye göre, hububat alkolü, buğday alkolü vs. adları da verilebilmektedir. Etil alkolün başlıca kullanım alanları, alkollü içecekler, kozmetik ve tıp alanıdır (Üstün, 1997:4). Vücutta metabolize edilmeye uygun tek alkol türü olan etil alkol (*etanol)*; "berrak, renksiz, kendine özgü hafif bir kokusu olan bir sıvı olmakla birlikte akıcılık ve uçuculuk niteliklerine de sahip olan hidroskopik bir maddedir" (Karacaoğlu, 2013:5). Alkollü içeceklerde etil alkol bulunmaktadır. Meyve ve tahıllardaki karbonhidratların fermantasyonu sonucu elde edilmektedir (Yenigün, 2006:5).

Etil alkol iki şekilde üretilmektedir. Bunlar "fermantasyon (*mayalanma*)" yöntemi ve "distilasyon (*damıtma*)" yöntemidir (Karacaoğlu, 2013:6; Üstün, 1997:4). Fermantasyon, "bitkilerde bulunan nişasta ve şekerin doğal yolla veya maya takviyesi ile alkole dönüştürülmesi işlemidir". Distilasyon (*damıtma*), "mayalanmış, yani fermante olmuş şekerli sıvıların kaynatılarak buhara dönüştürülmesi, daha sonra bu buharın soğutularak tekrar sıvı hale getirilmesiyle alkol elde etme yöntemidir" (Bozkurt, :4). Distilasyon yolu ile üretilen alkollü içeceklerin alkol oranı daha yüksektir. Fermantasyon yolu ile elde edilen bira hacimce %4-8, şarap %9-14, distilasyon yöntemi ile elde edilen rakı, votka, cin, rom, brandy, viski gibi içecekler ise %35-45 oranında alkol içerirler (Yenigün, 2006:3). Su ihtiva etmeyen alkole saf alkol, mutlak alkol ismi verilmektedir (Üstün, 1997:3).

Metil alkol (*metanol*) odun talaşı distile edilerek elde edilmektedir. Metanol organik çözücü özelliğinden dolayı yaygın olarak kullanılır. İnsanlar için gayet toksik bir madde olan metil alkol (*metanol*), bu özelliğinden dolayı sadece sanayi ve kimya alanlarında çözücü olarak kullanılmakta, alkollü içecekler içerisinde bulunmamaktadır. Sanayide "boya inceltici", "teksir makine sıvısı", "antifriz", "cam temizleyici" gibi maddelerin üretiminde kullanılmaktadır. Akut zehirlenmeler daha çok yanlışlıkla içki olarak kullanılması sonucu oluşurken, kronik zehirlenmeler, işyerlerinde buharının inhale edilmesi sonucu oluşur. Ayrıca yasadışı üretilen ya da ev yapımı alkollü içecekler yüksek oranda metil alkol içerebilmektedir**.** Metil alkol, diğer alkollere göre ucuzdur. Ucuzluğu nedeni ile sahteciler tarafından alkollü içkilere

katılması, suisidal amaçlı olarak metanol içeren ürünlerin tüketilmesi, çocuklar tarafından bu ürünlerin bilinçsizce alınması sonucu ölümlere neden olmaktadır. Metanolün klinik belirti ve bulguları alımdan 12-24 saat sonra ortaya çıkmaktadır (Aycı ve diğerleri, 2003:40; Baduroğlu ve Durak, 2010:70; Bozkurt, 15; Can ve Karabıyık, 2017:228; Üstün, 1997:25).

Özellikle piyasada ve teknikte alkolün hacim bakımından miktarını ifade etmek üzere alkol derecesi kavramı kullanılmaktadır. Örneğin 70 derecelik alkol, 100 ml sulu alkolde 70 ml saf alkolün olduğu anlamına gelmektedir. Alkol miktarını ifade etmek için kullanılan bir kavram da prooftur. Proof, hacmen ifade edilen % alkol miktarının iki katıdır. Örneğin %70'lik alkol çözeltisi 140 prooftur.

3.3.3 Alkolün Güvenli Sürüş Yeteneğine Etkileri

Alkol ihtiva eden bir içecek tüketildiğinde alkol, ağız ve yemek borusunda az miktarda emilerek mideye geçmektedir. Mideye geçen alkolün yaklaşık %20'si burada emilmekte kalan kısmı ise ince bağırsağa geçmekte ve yaklaşık %80'i de burada emilerek kana karışmaktadır. Alkol kana karışmasıyla birlikte kalbe ulaşmakta, buradan akciğerlere pompalanmakta, bronşlar vasıtasıyla solunum yoluyla vücudun dışarısına atılmaktadır. Alkollü içecek tüketimi sonrasında ağızda oluşan kokunun temel nedeni de nefeste bulunan alkoldür (Anonim, 4, 66). Alkol akciğerlere ulaştıktan kısa bir süre içerisinde beyne ulaşmaktadır. Bunun neticesinde de beynin çalışması yavaşlamakta, uyuşma meydana gelmektedir. Kana karışan alkol yaklaşık 90 saniye içerisinde kalp vasıtasıyla tüm vücuda ulaşmaktadır. Alkolün yaklaşık %90'ı karaciğerde yakılmakta, %5 ile %8'i kadarı solunum ve idrar yolu ile küçük bir kısmı da ter ve feçes ile vücut dışına atılmaktadır. Tükürük ile atılan kısmı genellikle tekrar yutulduğundan dikkate alınmamaktadır (Yenigün, 2006:4).

AUMEA araç kullanma olumsuz sürücü davranışları arasında kabul edilmektedir. Söz konusu maddelerin alınması güvenli sürüş kabiliyetini azaltmakta, trafik güvenliğe zarar vermekte, "ölümlü" ya da "yaralanmalı" trafik kazalarına neden olmaktadır.

AUMEA araç kullanımının "psikolojik", "psikopatolojik" ve "neröpsikolojik" faktörleri arasında "risk alma davranışları", "öz denetimsizlik", "heyecan arayışı",

“kişilik, duygu durum ve anksiyete bozuklukları”, “travma sonrası stres bozuklukları”, “öfke ve saldırganlık” yer almaktadır (Budak ve Taymur, 2015:337).

Kandaki alkol miktarı ile sarhoşluk veya alkol etkisi ile sürücülük performansı arasındaki etkileşim kişisel etmenlerle değişmekle beraber, genellikle kandaki alkol miktarının 0,8 promil ve altında olması sürücülük için zararsız kabul edilmektedir (Aşıcıoğlu ve diğerleri, 2009:15; Sungur ve diğerleri, 2014:120).

Kandaki alkol miktarının 0,50 promilin üstünde bulunması halinde, bilişsel özellikler, anlama, algılama ve kavrama kabiliyeti azalmakta olup, bu miktarın üstündeki her yükseliş bu özellikleri daha da azaltmaktadır. Kandaki alkol miktarının 0,50-0,79 promil arasında bulunması karayolunda kaza yapma olasılığını normal bir sürücüye göre 7-21 kat arasında artırmaktadır (Aktaş ve diğerleri, 101). Kan alkol düzeyinin 0,50 promil ve üzerinde olması, bireylerin kognitif fonksiyonlarını olumsuz etkilemekte ve bu düzeyin üzerindeki her artış bilişsel, motor ve algısal fonksiyonlarda ciddi bozulmalara yol açmaktadır. Sürücülerde %0.05 ve %0.08 promil arası kan alkol düzeyinde kaza riski artmakta, sürüşte önemli olan bölünmüş dikkate ilişkin performans, sürüş sırasında %0.80 promil -%0.20 promil arası kan alkol seviyelerinden etkilenmektedir. Sürücülerde kandaki alkol miktarına ilişkin getirilen sınırlama AEA araç kullanımının önüne geçmekte en önemli araçlar arasındadır (Budak ve Taymur, 2015:335).

Kandaki alkol miktarına göre sürücülerde genellikle aşağıdaki bulgular görülmektedir (Baduroğlu ve Durak, 2010:66):

-0,10-0,50 promil: Düşüncede açıklık, kendine güven, atılganlık.

-0,50-1,00 promil: Fazla konuşma, gülme.

-1,00-1,50 promil: Hareketlerde uyumsuzluk, konuşma ve yürüme bozukluğu.

-1,50-2,00 promil: Belirgin sarhoşluk, ataksiler, mide bulantısı.

-2,00-3,00 promil: Komaya yakın tablo.

-3,00-3,50 promil: Stupor, koma.

-3,50 > promil: Ölüm.

3.3.4 Alkol Limiti

Alkol, sürücülerin güvenli sürüş yeteneğini olumsuz olarak etkilemektedir. Alkolün bu etkisi çalışmanın önceki kısımlarında açıklanmıştı. Alkolün güvenli sürüş yeteneğini azaltması nedeniyle Dünya üzerindeki tüm ülkelerde bu konuda kısıtlamalara ve yasaklara gidilmiştir. Ancak Dünya üzerindeki ülke uygulamaları incelendiğinde kısıtlamanın niteliği hususunda bir yeknesaklık bulunmadığı görülmektedir. Kimi ülkelerde alkol tamamıyla yasaklanmakta, kimi ülkelerde alkol limiti 0,50 promilin altında belirlenmekte, kimi ülkelerde ise 0,50 promilin üzerinde belirlenmektedir. DSÖ'nün 2013 yılı raporuna göre, devletlerin alkollü araç kullanımına yönelik sürücüler üzerinde getirmiş olduğu kan-alkol limitine ilişkin kısıtlamalar değerlendirildiğinde; kan alkol düzeyi limitinin Avrupa, Asya, Avusturalya ve Güney Amerika kıtasında birçok ülkede %0.50 promilin altında olduğu, Kuzey Amerika ve Afrika kıtasının bazı ülkelerinde %0.50 promilin üzerinde olduğu, Afrika ve Asya kıtasının bazı ülkelerinde ise kan alkol düzeyi limitine ilişkin herhangi bir yasal sınırın kullanılmadığı anlaşılmaktadır (Budak ve Taymur, 2015:335).

Kandaki alkol düzeyi 0,70 promilin üzerine çıkması durumunda insanda denge ve hareket bozukluğu baş göstermektedir. Bu durum sürücünün sürüş kabiliyetini olumsuz yönde etkilemektedir. DSÖ'nün 2013 yılında yayımladığı on yıllık eylem planında ülkemizdeki alkol limitinin genel olarak 0,5 promil olduğu ifade edilmiştir. Diğer ülke örneklerine bakıldığında alkol limitinin 0 promil ile 0,8 promil arasında değiştiği görülmektedir (Sungur, Akdur ve Piyal, 2014:120).

Bazı ülkeler kan-alkol limitini azaltma yoluna gitmişlerdir. Bu durum, yapılan çalışmalarda alkollü araç kullanımını azalttığını göstermiştir. Brezilya'da kan alkol düzeyi limiti %0.60 promil iken %0.20 promile düşürülmüş, yapılan bir çalışmada bir buçuk milyon ölümlü olmayan kaza ve elli binden fazla ölümlü olan kaza değerlendirilmiş, trafik kazası nedeniyle gerçekleşen yaralanma ve ölüm olaylarının

anlamlı derecede azaldığı tespit edilmiştir. Japonya'da kan alkol düzeyi limiti %0.50 promil iken %0.30 promile düşürülmesinin alkollü araç kullanan sürücü sayısında ve motorlu araç kaza sayısında azalma sağladığı tespit edilmiştir. Yine, Norveç'te kan alkol düzeyi limitinin %0.50 promilden %0.20 promile indirilmesi sonrasında, sürücülerin alkol etkisi altında araç kullanmasına ilişkin yeni ve eski görüşleri telefonla değerlendirilmiş ve sürücülerin alkol etkisi altında araç kullanmayacaklarına ilişkin bildirim oranının artığı görülmüştür (Budak ve Taymur, 2015:335).

Ülkemizde de alkolün güvenli sürüş yeteneğini azaltması nedeniyle alkollü araç kullanımı yasaklanmıştır. Bununla birlikte her türlü alkollü araç kullanımı değil, belli bir limitin üzerinde alkollü araç kullanımı yasaklanarak, bu konuda yasal bir limit getirilmiştir. Bu limitin tespitinde kan-alkol düzeyine bağlı sürücü davranışlarındaki ve insan üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulmuştur. KTK'nin 48'inci maddesinin 5'inci fıkrasına göre, "yapılan tespit sonucunda, 0.50 promilin üzerinde alkollü olarak araç kullandığı tespit edilen sürücüler hakkında, fiili bir suç oluştursa bile, 700 Türk Lirası idari para cezası verileceği ve sürücü belgesi altı ay süreyle geri alınacağı" hükme bağlanmıştır. Düzenlemenin devamında, "hususi otomobil dışındaki araçları alkollü olarak kullanan sürücüler bakımından promil alt sınırının 0.21 promil olarak uygulanacağı" belirtilmiştir.

Söz konusu düzenlemeler incelendiğinde, hususi otomobil sürücüleri açısından yasal alkol limitinin 0.50 promil, diğer sürücüler açısından ise 0.21 promil olarak belirlendiği anlaşılmaktadır (Avcı ve Bilgin 2019:132).[1] Öte yandan, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun Ek 17. maddesi ile aday sürücülerin aday sürücülük belgelerinin iptaline ilişkin düzenlemelerin yönetmelikle yapılacağı belirtilmiş, yönetmelikte de aday sürücülerde alkol limitinin aracın cinsine bakılmaksızın 0,20 promilin üzeri olarak belirlenmiştir. Gerek Kanunla gerekse yönetmelikle getirilen düzenlemelerde alkol limiti hususi otomobil sürücüleri ile diğer sürücülerinde ve aday sürücülerde farklı bir belirlemeye gidildiğinden, alkol limitinin hangi durumlarda

[1] Hususi (özel) araç sürücülerinde alkol limitinin 0,50 promil, ticari araç sürücülerinde 0,21 promil olduğu ifade edilmektedir. Oysa ki, alkol limitinin 0,50 promil olarak uygulanabilmesi için aracın hususi olması yeterli değildir. Aynı zamanda otomobil sınıfında olması gerekmektedir. Yine ticari araç sürücülerinde alkol limiti 0,21 promil olarak uygulanmakla birlikte, 0,21 promillik alkol limiti sadece ticari araç sürücülerinde değil, hususi otomobil sürücüleri dışındaki tüm araç sürücülerinde uygulanmaktadır. Dolayısıyla alkol limitinin belirlenmesinde hususi araç sürücüsü-ticari araç sürücüsü ayrımı yapmak tek başına doğru sonuçlara ulaştırmamaktadır.

hangi oran üzerinden uygulanacağı tespit etmek bakımından bu kavramlara değinmekte fayda bulunmaktadır.

3.3.4.1 Hususi otomobil sürücüleri

KTK'nin 48'inci maddesinin 5'inci fıkrasında, hususi otomobil sürücüleri açısından alkol limitinin 0.50 olarak uygulanacağı düzenlenmiştir. Buna göre, kullanılan aracın öncelikle hususi araç olması gerekmekte, ayrıca bu aracın otomobil sınıfında olması icap etmektedir. Bu açıklamalar çerçevesinde, 0.50 promillik yasal alkol limitin uygulanabilmesi için;

-Taşıtın otomobil sınıfında olması,

-Taşıtın hususi nitelikte olması gerekmektedir.

Otomobilden ne anlaşılması gerektiğini ifade edebilmek için öncelikle taşıt kavramına yer vermek gerekmektedir. KTK'nin 3'üncü maddesi taşıtı; "karayolunda insan, hayvan ve yük taşımaya yarayan araçlardır" şeklinde tanımlanmıştır. Sonrasında motorlu taşıt ile motorsuz taşıt kavramına yer verilmiştir. "Makine gücü ile yürütülen taşıtlara" motorlu taşıt, "insan ve hayvan gücü ile yürütülen taşıtlara" ise motorsuz taşıt deneceği ifade edilmiştir. Bunun dışında bir de araç kavramına yer verilmiştir. Yine tanımlar maddesine göre araç, "karayolunda kullanılabilen motorlu, motorsuz ve özel amaçlı taşıtlar ile iş makineleri ve lastik tekerlekli traktörlerin genel adıdır". Görüldüğü üzere "araç" kavramı "taşıt" kavramından daha geniştir.

Hususi taşıttan ne anlaşılması gerektiği hususunda KTK'de herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Hususi taşıtın tanımına KTY'nin "Tanımlar" başlıklı 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının 4'üncü alt bendinde yer verilmiştir. Düzenlemede öncelikle taşıt tanımına yer verilmiş, sonrasında "hususi taşıt", "ticari taşıt", "resmi taşıt" ve "resmi ticari taşıt" tanımına yer verilmiştir. Söz konusu tanıma göre, hususi taşıt, bir kazanç kaydı olmaksızın kullanılan taşıtlara denilmektedir. Otomobil ise, "yapısı itibarıyla, sürücüsü dâhil en fazla dokuz oturma yeri olan ve insan taşımak için imal edilmiş bulunan motorlu taşıttır." şeklinde tanımlanmıştır. Hususi taşıt ve otomobil tanımları birlikte ele alındığında, hususi otomobil kavramını; "bir kazanç

kaydı olmaksızın kullanılan yapısı itibarıyla, sürücüsü dâhil en fazla dokuz oturma yeri olan ve insan taşımak için imal edilmiş bulunan motorlu taşıttır" şeklinde tanımlamak mümkündür.

3.3.4.2 Diğer araç sürücüleri

Yukarıda yer verilen hususi otomobil tanımı dışında kalan tüm araçlar diğer araçlar arasında yer almakta ve bu araçları kullanan sürücüler açısından yasal alkol limiti 0,21 promil olarak uygulanmaktadır. KTK'nin 3'üncü maddesinde otomobil dışındaki araçlardan bir kısmının tanımına yer verilmiştir. Bu araçlar, kamyonet, kamyon, otobüs, çekici, arazi taşıtı, özel amaçlı taşıt, personel servis aracı, kamp taşıtı, römork, yarı römork, hafif römork, motosiklet, bisiklet, motorlu bisiklet, lastik tekerlekli traktör, iş makineleri, tramvay, okul taşıtı, taşıt katarıdır.

Alkollü araç kullanımında uygulanacak olan alkol limiti açısından kullanılan aracın hususi otomobil olup olmadığı büyük bir önem arz etmektedir. Yargıtay kararlarında da bu durum belirtilmektedir. Yargıtay 19. CD'nin bir kararında, "araç cinsinin kamyonet olarak tescilli olması nedeniyle kullanım amacının hususi olup olmamasına bakılmaksızın hususi otomobil dışındaki diğer araçların sürücüleri bakımından yasal alkol limitinin 0,21 olarak uygulanması gerektiği, promil alt sınırının 0.50 olarak uygulanmasının hukuka aykırı olduğu" belirtilerek yerel mahkemece verilen kararı bozmuştur (Yargıtay 19. CD, K.2020/1300 aynı yönde Yargıtay 19. CD, K.2020/14526 sayılı kararı).

Yine Yargıtay bir kararında motosiklet sürücüleri için yasal alkol limitinin 0,21 olarak uygulanması gerektiği, promil alt sınırının 0.50 olarak uygulanmasını hukuka aykırı olduğu ifade edilerek yerel mahkemece verilen kararı bozmuştur (Yargıtay 19. CD, K.2016/17909, aynı yönde Yargıtay 19. CD, K.2016/17908).

3.3.4.3 Aday sürücülerde alkol sınırı

KTK'ye 6495 sayılı Kanun ile Ek 17'nci madde eklenerek, hukukumuza aday sürücülük kavramı getirilmiştir. Söz konusu düzenlemede, "ilk defa sürücü belgesi

alanların en az bir yıl süre ile aday sürücü olarak kabul edilecekleri" ifade edilmiştir. Aday sürücülüğün getirilmesine ilişkin Kanunun gerekçesinde (Komisyon Raporu);

> *"Yapılan araştırmalar, 18-24 yaş arası sürücülerin kusurlu olarak trafik kazasına karışma oranın diğer yaş gruplarına nazaran daha yüksek olduğu… özellikle genç sürücüler üzerinde trafik kurallarına uyma alışkanlığı kazandırılması amacıyla ilk defa sürücü belgesi alanlar ile herhangi bir sebeple sürücü belgesi iptal edilmiş olup da yeniden sürücü belgesi alanların yönetmelikte belirlenen süreler içerisinde aday sürücü olarak kabul edilmeleri ve yine yönetmelikte belirlenecek kuralları ihlal etmeleri halinde sürücü belgelerinin geri alınarak iptal edilmesi ve bu kişilerin tekrar sürücü belgesine sahip olabilmeleri için yeniden gerekli eğitimleri alarak sınava girmeleri yönünde düzenleme yapılmıştır."* ifadelerine yer verilmiştir.

Kanunda "aday sürücülüğün süresi, aday sürücülerin sürücü belgelerinin iptal edilme ve yeniden sürücü belgesi alma şartları ile diğer usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği" belirtilerek, aday sürücülükle ilgili birçok düzenleme Yönetmeliğe bırakılmıştır.

Kanunda yer alan söz konusu düzenlemeye dayanılarak aday sürücülükle ilgili KTY'ye Ek 3'üncü madde getirilmiştir. Düzenlemede "ilk defa sürücü belgesi alanlar ile herhangi bir sebeple sürücü belgesi iptal edilmiş olup da yeniden sürücü belgesi alanlar, belgenin alındığı tarihten itibaren iki yıl süreyle aday sürücü olarak kabul edileceği" ifade edilmiştir. Dikkat edilirse Kanunda aday sürücülüğün asgari sınırının bir yıl olarak belirlendiği, yönetmelikte aday sürücülüğün asgari sınırın üzerinde bir süre belirlenerek aday sürücülük süresinin iki yıl olduğu kurala bağlanmıştır. Yine düzenlemede aday sürücülük belgesinin iptal edilmesini gerektiren fiil ve hallere yer verilmiştir. Söz konusu fiil ve hallerden biri de "araç cinsine bakılmaksızın 0,20 promilin üzerinde alkollü olarak araç kullanıldığının" tespit edilmesidir. KTK'nin 48'inci maddesinin 5'inci fıkrasında yasal alkol limiti hususi otomobil sürücüleri hakkında 0.50, diğer sürücüler hakkında 0,21 promil olarak belirlenmiş olmasına rağmen yönetmelikte getirilen düzenlemede aday sürücüler açısında aracın cinsine bakılmaksızın 0,20 promilin üzeri olarak belirlenmiştir. 2918 sayılı Kanunun Ek 17'nci maddesinde aday sürücülük belgesinin iptal edilme nedenleri hususunda

yönetmelikle düzenleme yapılacağı yönünde getirilen düzenleme kapsamında çıkarılan yönetmelikte aday sürücüler için diğer sürücülerden farklı düzenlemeler getirilebileceği düşünülebilse de yapılacak olan düzenlemelerin Kanunda yer alan düzenlemelere aykırı olamayacağı açıktır. Bu kapsamda da aday sürücüler açısından yönetmelikle 2918 sayılı Kanunun 48'inci maddesinde getirilen yasal alkol limitinden farklı bir alkol limiti getirilmiş olmasının normlar hiyerarşisiyle bağdaşmamaktadır. Aday sürücüler açısından diğer sürücülerden farklı bir limit getirilmesi gerekli ve faydalı olmakla birlikte, böyle bir limitin yönetmelikle değil Kanunla getirilmesinin normlar hiyerarşisine uygun olacağını belirtmek icap etmektedir.

Bununla birlikte kandaki alkol miktarı 0,70 promil olarak tespit edilen bir kişinin aday sürücü belgesinin iptal edilmesine ilişkin işlem ile söz konusu işlemin dayanağı olan yönetmelik hükmünde yer alan "....veya araç cinsine bakılmaksızın 0,20 promilin üzerinde alkollü olarak araç kullanıldığının tespit edilmesi..." ibaresinin iptali talebiyle Danıştay'a başvurulması üzerine Danıştay'ın ilgili dairesince davanın söz konusu yönetmelik hükmüne ilişkin kısmı açısından;

> *"...Davaya konu yönetmelik kuralının dayanağı olan Yasa hükmünde, aday sürücü belgesinin iptaline ilişkin koşulların yönetmelik ile düzenleneceğinin hükme bağlandığı ve ayrıntının idarece düzenlenmesine karar verildiği görülmekle, yönetmelik kuralının Yasa hükmüne aykırılık teşkil etmediği açıktır.*
>
> *Öte yandan; aday sürücülerle, diğer sürücüler bakımından farklı alkol sınırı belirlenmesinin, birbirinden farklı iki hukuki duruma ilişkin olması karsısında hukuka aykırı bir yönü bulunmadığı görülmekle; ..."*
>
> gerekçelerine yer verilerek yürütmenin durdurulması isteminin reddine karar verilmiştir (Danıştay 8. Daire, E.2020/3631). Söz konusu karara yukarıda belirtmiş olduğumuz gerekçelerle katılmak mümkün değildir.

3.3.5 Alkol Tespiti

Geçmişte, adli olayların alkol etkisi altında gerçekleşip gerçekleşmediğinin veya alkol alınmasının yasak olduğu hallerde alkol alınıp alınmadığının tespiti önemli bir problem teşkil etmekteydi (Öztürel, 1973:493). Klinik belirtilere göre yapılan alkol tespiti her zaman doğru sonuçlar vermemekte ve hatta sübjektif değerlendirmelere

konu olabilmekteydi. Örneğin insanın ağzından çıkan havayı koklamak suretiyle alkollü olup olmadığı başlı başına doğru sonuçlara sevk eden bir uygulama olmayıp, doktoru hatalı tespitlere yöneltebilen bir muayene bulgusu olarak kabul edilmektedir. Çünkü diyabetik, ketoasidoz gibi bazı hastalıklarda, anason gibi içinde alkol olmayan birtakım içeceklerin tüketilmesi veya bazı sakızların çiğnenmesi halinde nefeste yanıltıcı bir alkol kokusu olabilmektedir. Yine, salt muayene neticesinde alkollü olduğu tespit edilen birinin vücudundan örnek almak suretiyle yapılan laboratuvar testlerinde kanında alkol bulunmadığı sonucuna da ulaşılabilmektedir (Baduroğlu ve Durak, 2014:67). Bilim insanları, bu gibi sakıncaların ortadan kaldırılması ve kişinin gerçekten alkol alıp almadığını tespit edebilmek amacıyla vücuttan alınan örneklerle alkol tespitinin mümkün olup olmadığı noktasında araştırmalara girişmiş, bu araştırmalar sonucunda birtakım cihazlar ve testler geliştirilmiştir.

İnsanların vücudunda bulunan birçok doku ve sıvılarından örnek alınarak alkollü olup olmadığının tespiti mümkündür. Yaşayan kişilerden "kan", "idrar", "gözyaşı", "serebrospinal sıvı", "salya", "ter" ve "nefes örnekleri", hayatını kaybeden kişilerden "femoral kan", "kalp kanı", "kan pıhtısı", "mesane idrarı", "vitreus humor", "safra", "sinovyal sıvı", "beyin", "iskelet kası" ve "karaciğer" örnekleri alınmak suretiyle alkol tespiti yapılmaktadır (Baduroğlu ve Durak, 2014:67). Alkol, pek çok vücut örneğinden kolaylıkla tespit edilebilmekle birlikte, günümüzde en yaygın olarak solunum havası ya da kan örneği kullanılmaktadır (Karacaoğlu, 2013:16). İnsan vücudundan alınan örneklerden alkol kullanılıp kullanılmadığının tespiti için geliştirilen cihazlar içerisinde en yaygın olarak kullanılanını ise alkolmetre cihazıdır.

Solunum havasında alkol tespitinin tarihçesi 19. yüzyıla dayanmaktadır. Francis Edmund Anstie'nin 1874'de yayımlanmış olan makalesinde "alkolün küçük miktarının solunum havası ile atıldığını gözlemlediğini" ifade etmiştir. Bu çalışmayı izleyen çalışmasında da, alınan alkolün bir kısmının idrar yolu ile atıldığını belirtmiştir (Aşırdizer ve Hekimoğlu, 2015:182). Solunum havasından alınan örnekten alkol oranının/miktarının tespitinin temelini, alkolün solunum yoluyla atılması ve solunum havasında tespit edilen alkolün, kanda bulunan alkolle orantılı olması oluşturmaktadır. Alkolü solunum havasında ve bundan Adlî Tıpda faydalanmayı, ilk defa 1927'de Bogen düşünmüş ve bu hususstaki tebliğini, Journal of the American Medical

Association da yayınlamıştır. Prof. Harger ve Greenberg 1950 senesinde, Stokholmda yapılan kongrede solunum havasıyla alkol tayini metodlarını geniş bir şekilde ele almış ve bu hususta tebliğini yapmıştır. Alkoltest tüpleri, 1950 senesinde Alman piyasasına çıkarılmış, 1955 te tüpün Almanya'da, 1961 senesinde de Avusturya'da kullanılması resmen kabul edilmiştir (Öztürel, 1973:494).[2]

Alkol, kalp yoluyla pompalanan kanın akciğere ulaştığında "alvoellere" geçerek solunuma karışmaktadır. Solunum havasındaki alkol miktarı, kanda bulunan alkol miktarı ile doğru orantılıdır. Alkolmetre cihazı ile ölçülen alkol miktarı solunuma karışmış olan alkol miktarıdır. Solunumda bulunan alkol miktarının kandaki alkol miktarına oranı 1/2100 ile 1/2300 olarak kabul edilmektedir. Başka bir deyişle "2100" ya da "2300" ml alveol havasında bulunan alkol oranı ile 1 ml kanda bulunan alkol oranı eşittir. Uluslararası alanda kabul edilen oran günümüzde 1/2300'dür (Can ve diğerleri, 2008:75).

Alkolmetre cihazı günümüzde taşınabilir olup, hızlı sonuç vermektedir. Dolayısıyla karayollarında yapılan trafik kontrollerinde yaygın biçimde kullanılmaktadır. Kanda bulunan alkol miktarı "mg/dL" veya "promil" olarak tespit edilmektedir. Alkolmetre cihazı kandaki alkol miktarını "promil" cinsinden göstermektedir. Promil, kan etil alkol düzeyinin g/L cinsinden değeridir. Buna göre 0,01 promil = 1 mg/dL'dir (Karacaoğlu, 2013:9).

Alkolmetre cihazı ile doğru sonucu elde edebilmek için bu cihazların düzenli olarak bakımlarının ve kalibrasyonlarının yapılması gerekmektedir. Ayrıca ölçüm yapılan kişiler için ayrı ağızlıkların kullanılması icap etmektedir (Baduroğlu ve Durak, 2014:67).

[2] Çalışmada, solunum havasından kandaki alkolü tayin eden tüp şeklindeki aletler, Draeger alkol test tüpü, Kitagawa alkol test tüpü, Alcomille alkol test tüpü olduğu, solunum havasından alkolü tayin eden aletler ise, Alcolmeter, Breathalzer, Drunkometer, İntometer olarak ifade edilmiştir. Çalışmasının 495 ile 509 sayfaları arasında solunum havasından kandaki alkolü tayin eden tüp şeklindeki aletlerle, tüp şeklinde olmayan aletlerin ayrıntılı olarak çalışma prensip ve standartlarına yer verilmiştir."

Alkolmetre cihazının taşınabilir olması nedeniyle kullanım kolaylığı bulunmaktadır. Bununla birlikte, bazı olumsuz özelliklerinin de bulunduğu ifade edilmektedir. Bunları sıralamak gerekirse;

-Güvenli sürüş yeteneğini azaltan alkol dışındaki maddeleri tespit edememektedir.

-Ölçüm neticesinde alınan sonucun tekrarı mümkün değildir.

-Cihaz bazı maddelerden etkilenebilmektedir. Örneğin cihazın nemli veya kirli olması doğru neticeye ulaşmayı engelleyebilmektedir.

-Kişi alkollü içecek tüketmese bile ağzını alkolle çalkaladığında çok yüksek değerler tespit edilebilmektedir (Uysal, 2009).

Alkolmetre cihazı ile yapılan alkol ölçümünde göz önünde bulundurulması gereken hususların başında "yalancı pozitiflik" durumu yer almaktadur. Bazı durumlarda kişi alkollü içecek tüketmese bile alkolmetre cihazı ile yapılan ölçümde alkollü olduğu tespit edilebilmektedir. Örneğin kolonya veya dezenfektan gibi maddelerin kullanılmasının hemen akabinde alkolmetre cihazı ile alkol ölçümü yapılması halinde "yalancı pozitiflik" durumu söz konusu olabilmektedir. Öte yandan, bu hususta bazı genel düşüncelerin bilimsel dayanağının bulunmadığı da ifade edilmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalarda, "deodorant" ve "spreylerin" alkolmere cihazını 30 saniyden 60 saniyeye kadar düşük miktarlarda etkilediği, kolonyanın yüz ile temas etmesi halinde 1-2 dakika içerisinde yapılan ölçümlerde 0,2-0,3 promil arası alkol tespit edildiği, bu etkinin 3-4 dakika içerisinde sona erdiği belirtilmektedir. Ağzın yüzde yetmişlik alkol ihtiva eden bir sıvı ile çalkalanması halinde dahi 15 dakika sonra alkolmete cihazı ile yapılan ölçümün doğru olduğu belirtilmektedir. Doğru sonuca ulaşabilmek için bu tip hallerde belli bir süre beklendikten sonra ölçümün yenilenmesi gerekmektedir (Aşıcıoğlu, 2009; Hancı ve diğerleri, 1993:110). Bununla birlikte, günümüzde en gelişmiş teknolojilerin kullanılması halinde bile gerek alkol, uyuşturucu ve uyarıcı taramalarında, gerek ise sağlığın diğer alanlarında hiçbir testin %100 güvenilirliği ve özgüllüğü olmadığı dikkate alındığında, bu testlerin uygulanması sırasında yalancı negatiflik veya yalancı pozitiflik durumlarının olmasının kaçınılmaz olduğu dikkate alınmalıdır (Aşırdizer ve Hekimoğlu, 2015:184).

Ülkemizde alkol ölçümünü "Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastaneler", "Üniversite hastaneleri", "Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı kolluk kuvvetleri", "Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı kolluk kuvvetleri", "Adli Tıp Kurumu" gibi çok farklı kurumlar yapmaktadır. Bu kurumların kandaki alkol miktarının tespiti amacıyla kullandıkları cihazlarda bir standart bulunmamaktadır. Aynı zamanda bu cihazların bakım ve kalibrasyonlarında da bir standarta ulaşılamamıştır (Aşırdizer ve Hekimoğlu, 2015:184).

Alkolmetre cihazı dışındaki testlerle kandan veya vücudun diğer yerlerinden alınan sıvılardan alkol tespitine alkolmetre cihazı olmadığında veya kişinin bilincinin yerinde olmadığı durumlarda ve ölülerde başvurulmaktadır. Bunun dışında alkolmetre cihazı ile yapılan ölçüme itiraz edilmesi halinde ve bilimsel çalışmalarda da bu yöntemlere gidilebilmektedir. Ayrıca vücuttan kan örneği alınarak kandaki alkol oranının tespitinin en güvenilir yöntem olduğu kabul edilmektedir. Bu ölçümün de alkollü içecek kullanımından 15 dakika sonra yapılması halinde doğru sonuçlar vereceği ifade edilmektedir (Baduroğlu ve Durak, 2014:67; Karacaoğlu, 2013:117; Koç, 1999:1349; Gullberg, 2003:16).

KTK'nin 48'inci maddesinin 2'nci fıkrasında da kandaki alkol miktarının nasıl tespit edileceği düzenleme altına alınmıştır. Buna göre; "kandaki alkol miktarı kollukça teknik cihazlar kullanılarak" tespit edilecektir. Düzenlemenin 3'üncü fıkrasında ise; "yaralanmalı veya ölümlü ya da kolluk tarafından müdahale edilen maddi hasarlı trafik kazalarında sürücünün alkollü olup olmadığı, alkollü ise alkol miktarının nasıl tespit edileceği" kurala bağlanmıştır. Aynı maddenin son fıkrasında da; "alkol, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin tespiti için kullanılacak teknik cihazların sahip olacağı asgari koşullar ile diğer usul ve esasların yönetmelikte gösterileceği" belirtilmiştir.

Söz konusu düzenlemeye dayanılarak çıkarılan KTY'nin "Alkol, uyuşturucu veya uyarıcı maddeler etkisi altında araç sürme yasağı" başlıklı 97'nci maddesinde de "sürücülerin alkol kontrolüne tabi tutulması, alkol kontrolü sırasında uyulacak usul ve esaslar" belirlenmiştir. KTY'nin 97'nci maddesinin 2'nci fıkrasına göre, "trafik görevlilerince sürücüler her zaman alkol kontrolüne tabi tutulabileceklerdir."

Düzenlemenin 3'üncü fıkrasında ise "trafik görevlilerince sürücülerin alkol oranlarının tespitinde uyulacak usul ve esaslara" yer verilmiştir. Buna göre;

> *"Sürücülerin alkol oranlarının tespitinde; tarih, saat ve ölçüm sonucu ile cihaza ait seri numarasını gösterir çıktı verebilen ve kalibrasyon ayarı yapılmış teknik cihazlar kullanılacaktır.*
>
> *Teknik cihazla yapılan ölçüm sonucuna itiraz edilmesi durumunda tekrar ölçüm yapılmayacak, bu işlemlere karşı ancak Kabahatler Kanunu uyarınca mahkemelere itiraz edilebilecektir."*

"Yaralanmalı, ölümlü kazalar ile trafik görevlilerince el konulan maddi hasarlı trafik kazalarından alkol oranının tespiti ve uygulanacak olan usul ve esaslar" ise 97'nci maddenin 5'inci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre;

> *"Sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı ya da alkolün kandaki miktarını tespit amacıyla, kollukça ikinci ve üçüncü fıkraların (a) bentlerinde belirtilen teknik cihazlar kullanılır.*
>
> *Yaralanma veya ölümle sonuçlanan ya da trafik görevlilerince el konulan maddi hasarlı trafik kazasına karışarak teknik cihazla alkol ve uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitine yönelik ölçüm yapılmasına izin vermeyen sürücülere 2918 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin dokuzuncu fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek sürücü belgesi iki yıl süreyle geri alınır. Ölçüm yapılmasına izin vermeyen ya da yapılan ölçüm sonucuna itiraz eden sürücülerle ilgili olarak;*
>
> *1) Yaralanma veya ölümle sonuçlanan trafik kazalarında sürücünün alkol ve uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinin yapılması amacıyla, sürücü mahalli zabıta tarafından Cumhuriyet savcısına bilgi verilerek en yakın adli tıp kurumuna veya adli tabipliğe veya Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarına götürülür ve uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkol tespitinde kullanılmak üzere vücutlarından kan, tükürük veya idrar gibi örnekler aldırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı ya da alkollü olduğu anlaşılanlar hakkında ayrıca 2918 sayılı Kanunun 48 incimaddesinin eylemine uygun fıkrasından işlem yapılır.*

2) Trafik görevlilerince el konulan maddi hasarlı trafik kazalarında sürücünün alkol ve uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinin yapılmasıamacıyla, Cumhuriyet savcısına bilgi verilerek sürücü trafik görevlileri tarafından en yakın adli tıp kurumuna veya adli tabipliğe veya Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarına götürülür ve uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkol tespitinde kullanılmak üzere vücutlarından kan, tükürük veya idrar gibi örnekler aldırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı ya da alkollü olduğu anlaşılanlar hakkında ayrıca 2918 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin eylemine uygun fıkrasından işlem yapılır.

3) Teknik cihazla yapılan ölçüm sonucuna itiraz edilerek tespitin sağlık kuruluşlarında yaptırılması halinde, her iki tespit arasındaki süre, teknik cihazla ölçüm yapılmasına izin verilmemesi halinde ise kaza saati ile sağlık kuruluşunda yapılan tespit saati arasındaki süre göz önünde bulundurularak sağlık kuruluşunda yapılan tespit sonucuna ilk ölçümü yapan trafik kuruluşu tarafından her bir saat için 0,15 promil eklenmek suretiyle alkol oranı belirlenir ve çıkan sonuca göre işlem tesis edilir.

Trafik kazası sonucunda sürücünün ölmesi veya teknik cihaza üfleyemeyecek kadar yaralanmış olması hâlinde, sevk edildiği sağlık kuruluşunda vücudundan kan, tükürük veya idrar gibi örnekler alınarak alkol veya uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı tespit edilir. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı ya da alkollü olduğu anlaşılanlar hakkında ayrıca eylemine uygun 2918 sayılı Kanunun 48. maddesinin ilgili fıkrasına göre işlem yapılır."

"Trafik denetimlerinde; denetim öncesi, denetim anı ve sonrasında, trafik kazalarında kaza mahalline intikal ve sonrasında yapılacak iş ve işlemlerin usul ve esasları ile trafiği yönetme ve düzenleme hareketlerini belirlemek" amacıyla 31/10/2011 tarihinde "Trafik Denetimlerinde ve Trafik Kazalarında Alınacak Önlemlere İlişkin Yönerge" çıkarılmıştır. Söz konusu Yönergenin 30'uncu maddesinde alkol test cihazının kullanımı ve ölçüm işleminin nasıl yapılacağına da yer verilmiştir. Buna göre;

"(1) Alkol denetimine başlanmadan önce gerekli ekipmanlar (donanım) hazırlanarak, ölçüm yapmak için aşağıdaki yöntem takip edilir;

a) Görev öncesi alkol test cihazının doğru ölçüm yapıp yapmadığı ve kalibrasyonu (ölçümleme) kontrol edilir.

b) Ölçülen değerin gerçek alkol düzeyi olması için, alkol alımı ile ölçüm yapılan zaman arasında en az 20 dakikalık zaman geçmiş olmasına özen gösterilir. (Sürücü alkol aldıktan hemen sonra alkol testine tabi tutulur ise, sonuç yüksek bir değer çıkabilmektedir. Bunun nedeni, cihaza nefes üflenirken, ağız içerisinde (dişlerde, damakta, dilde) bulunan alkolün de gönderilmesidir. Bu değere ağız alkolü denilmektedir. Alkolmetre ile ölçüm yapan personel, ağız alkolü etkisinden arındırılmış ve doğrudan akciğerlerin derinliklerinden üflenmiş nefes olmasını sağlamak için, sürücünün son alkolü alma süresi üzerinden en az 20 dakika geçmesi beklenilmelidir.)

c) Her sürücü için ayrı bir alkol üfleme çubuğu kullanılır.

ç) Sürücünün ayakta veya rahat bir konumda üfleme yapması sağlanır.

d) Üfleme cihazı görevli tarafından tutularak, sürücüden düzenli ve bir defada kuvvetli üfleme yapması istenilir.

e) Ölçüm sonucunda dijital ekranda görülen değer sürücüye/sürücülere gösterilecek ve kanındaki alkol oranı promil olarak söylenir.

f) Sürücülerin alkol oranlarının belirtilmesinde "%70 alkollü" gibi yanlış ifadeler kullanılmaz, "0.70 promil alkollü olduğunuz tespit edilmiştir" şeklinde açıklama yapılır (0.70 promil demek insan vücudundaki 1 litre kanda 0.7 gram alkol bulunması demektir.).

g) Yasal sınırın üzerinde alkol aldığı tespit edilen sürücülere yapılacak yasal işlemler açıklanır. Ölçüm sonrasında çıkan değer tutanaklara promil cinsinden yazılır,

ğ) Yapılan işlemler sırasında seri hareket edilerek sürücülerin gereksiz yere denetim mahallinde bekletilmemesi sağlanır.

h) Kullanılan alkol üfleme çubukları gelişigüzel çevreye atılmaz.

ı)Yapılan denetimde araç ve sürücü bilgilerinin, PolNet/JABS veri tabanından sorgulamaları yapılarak trafik kural ihlali tespit edilen sürücülere gerekli yasal işlem uygulanır.

i) Sürücü belgesinin geçici olarak geri alınması gerektiği hallerde, düzenlenecek geri alma tutanağı sürücüye imzalattırılır, imza etmekten kaçınanlar için "imza etmedi" şeklinde not düşülerek tutanağın bir sureti sürücüye verilir, süresi sonunda sürücü belgesini alabilmesi için yapması gerekenler anlatılır.

j) Yapılan ölçüm sonucunda yasal sınırların üzerinde alkol aldığı tespit edilerek sürücünün araç sürmeden men edildiği durumlarda, Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 125 inci maddesi doğrultusunda işlem yapılır.

k) Sürücü belgesinin geçici süreyle geri alınması işleminin PolNet Bilgi Sistemi veri tabanına kaydedilmesi sağlanır.

l) Sürücü belgeleri resmi kimlik statüsünde olduğundan muhafazasına ve teslim edilmesine özen gösterilir ve geçici olarak geri alma süresi sonunda ilgilisine tutanak karşılığı teslim edilir.

m) Sürücü belgesinin geri alma süresi sonunda başka bir trafik kuruluşundan alınmasının talebi halinde, düzenlenecek geri alma tutanağına kayıt düşülerek ve süresi sonunda ilgiliye teslim edilmek üzere, ilgili trafik kuruluşuna gönderilerek teslimi sağlanır."

Yönergenin 31. maddesinde de alkol test cihazlarının kalibrasyonu ve kayıtlarının tutulması düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre;

"(1) Alkol test cihazları ile doğru ölçüm yapabilmesi ve ölçüm kayıtlarının alınabilmesi için;

a) Alkol test cihazlarının belirlenen (kullanma talimatındaki teknik özelliğine göre) sürelerde veya belirlenen ölçüm sayılarında mutlaka kalibrasyon ayarı yaptırılır.

b) Alkol test cihazlarının yapılan kalibrasyon ayarları (ölçümleme) kayıt altına alınır,

c) Alkolmetre test cihazının hafızasındaki ölçümlere ilişkin kayıtlar, bilgisayar ortamına aktarılarak ve iki (2) yıl süre ile muhafaza edilir.

ç) Bu cihazlarda arıza olması halinde vakit geçirilmeksizin tamir ve bakımı cihetine gidilir ve yapılan işlemlere ilişkin süreç belgelenir.

d) Bilgisayar ortamına aktarılan kayıtlar, birim amiri tarafından ayda en az bir defa olmak üzere ilgili tutanaklarla (ceza, geri alma vb.) karşılaştırılarak kontrolü yapılır ve buna dair tutanak tanzim edilir.

e) Trafik kuruluşlarının yapmış oldukları alkol denetimleri ve sonuçlarına ilişkin kayıtlar her ay, trafik hizmetlerinden sorumlu il emniyet müdür yardımcısı/yardımcıları başkanlığında trafik kuruluşlarının müdür, amir ve uygun görülecek personelinden oluşturulacak komisyonca da kontrol edilir ve tutanağa bağlanır. Yapılan bu kontrollere ilişkin sonuç raporu ilgili trafik birimine gönderilir. Jandarma Genel Komutanlığında ise trafik hizmetlerinden sorumlu İl Jandarma Komutan Yardımcısı başkanlığında Trafik Şube Müdürü/Trafik Kısım Amiri/Asayiş Şube Müdürü ve trafik kuruluşlarının uygun görülecek personelinden oluşacak komisyon tarafından aynı işlem yapılır."

3.3.6 Kan Alkol Seviyesinde Zamana Bağlı Düşüş

Alkol alımına başlanmasıyla birlikte vücutta emilimasyona uğramakta, alkol alımının bitmesinden sonra da vücutta en yüksek seviyeye gelmektedir. Alkolün vücutta en yüksek seviyeye gelmesinden sonra da vücuttaki alkol miktarında zamana bağlı azalma başlamaktadır. Vücuttaki kan-alkol seviyesinde zamana bağlı azalış/düşüş meydana geldiğinden alkol miktarının tespitinde bu durumun da gözönünde bulundurulması gerekmektedir. Zira trafik kazalarında kazanın meydana geldiği anla trafik görevlilerince alkol ölçümünün yapıldığı an arasında çoğu zaman farklılıklar bulunmaktadır. Çünkü kazanın ihbarından sonra kolluk görevlilerinin kaza yerine intikalinde belli bir süre geçmektedir. Yine, kaza yerine intikal edildiğinde de öncelikle ilk yardımın yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla, alkol ölçümü ancak bu

süreç tamamlandıktan sonra yapılabilmektedir. Bazı durumlarda da olay yerinde sürücülerin alkolmetre ile alkol ölçümü yapılamamakta, sürücülerin sağlık kurumlarına intikali ile alkolmetre ile ya da kandan alınan örnekle alkol ölçümü yapılabilmektedir. Yine olay yerinde alkolmetre ile alkol ölçümü yapılmasına rağmen sürücülerce kendi imkânları ile sağlık kuruluşuna başvurularak kandan alınan örnekle alkol ölçümü yoluna gidilebilmektedir. İşte bu tip durumlarda kan-alkol seviyesinde zamana bağlı düşüşün gözönünde bulundurulması gerekmektedir.

Kandaki alkol oranı, kişisel faktörlere (cinsiyet, fiziksel yapı, tolerans), alınan alkolün miktar ve içim hızına, alkol içme alışkanlığına, alkolün emilim ve karaciğerdeki yıkım hızına göre farklılıklar göstermektedir. Vücuttaki alkol oranının her bir saatte ortalama erkeklerde 18 mg/100ml, kadınlarda 15 mg/100ml olduğu, her iki cinste 10-25mg/100ml arasında değiştiği ifade edilmektedir (Yenigün, 2006:3, Baduroğlu ve Durak, 2014:66).

TDKY'de de;

> *"teknik cihazla yapılan ölçüm sonucuna itiraz edilerek tespitin sağlık kuruluşlarında yaptırılması halinde, her iki tespit arasındaki süre, teknik cihazla ölçüm yapılmasına izin verilmemesi halinde ise kaza saati ile sağlık kuruluşunda yapılan tespit saati arasındaki süre göz önünde bulundurularak sağlık kuruluşunda yapılan tespit sonucuna ilk ölçümü yapan trafik zabıtası tarafından her bir saat için 0,15 promil eklenmek suretiyle alkol oranının belirleneceği ve çıkan sonuca göre işlem tesis edileceği"* hükme bağlanmıştır.

Yargıtay kararlarında da kan-alkol düzeyinin zamana bağlı düşüşü gözönünde bulundurulmakta, bu durum dikkate alınarak kandaki alkol düzeyinin tespitinin gerektiği ifade edilmektedir. Yargıtayın bir kararında; alkol tespit tutanağında saat 20.59 itibariyle sürücünün 0.65 promil alkollü olduğunun tespit edildiği, Devlet Hastanesi'nde yapılan alkol ölçümünde saat 22.22 itibariyle 0,34 promil etanol tespit edildiği, her iki ölçüm arasında 1 saat 23 dakika kadar fark bulunduğu, tıbben her bir saatte kişinin kanındaki alkol oranının 0.15 promil düzeyinde azalma göstereceği nazara alındığında, kabahatlinin trafik çevirmesi yapıldığı an itibari ile yasal alkol limitinin üzerinde alkollü olduğuna karar vermiştir. Yine Yargıtayın bir kararında

25/09/2017 tarihinde saat 02:13 itibari ile alkolmetre ile yapılan alkol ölçümünde sürücünün 0.56 promil alkollü olduğunun tespit edildiği, ancak sürücü tarafından itirazına dayanak olarak ibraz edilen Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesince düzenlenen aynı tarihli ve saat 02:53'de tanzim edilen raporda ise alkol oranının 0,20 promil olarak tespit edildiğinin bildirildiği, her iki ölçüm arasında 40 dakika kadar fark bulunduğu ve tıbben her bir saatte kişinin kanındaki alkol oranının 0.15 promil düzeyinde azalma göstereceği nazara alındığında, kabahatlinin trafik çevirmesi yapıldığı an itibari ile 0,30 promil civarinda alkollü olması ihtimalinin yüksek bulunduğu ve kabahatlinin kullanmış olduğu aracın hususî bir araç olduğundan yasal alkol sınırının 0,51 promil olduğu anlaşılmakla, yasal sınırın altında alkol kullanımının bulunduğu tespit edilerek sürücü belgesinin iadesine hükmedilmiştir.

3.4 Uyuşturucu veya Uyuşturucu Madde Kavramı

Uyuşturucu kelimesinin kökeni Yunanca "narke" kelimesidir, uyku anlamına gelmekte olup, İngilizceye "narkotic" olarak geçmiştir (Türkiye'de Gençlik ve Uyuşturucu Madde Sorunu, 2015:11.). Uyuşturucu, "uyuşturma özelliği olan, uyuşturan, duymaz hale getiren, fiziksel ve ruhsal bağımlılığa yol açan, kişisel ve toplumsal yönden ekonomik ve sosyal çöküntü oluşturan bağımlılık yapıcı maddelerdir" (Salmaner, 2003:135). Yine bir başka tanıma göre uyuşturucu madde, "merkezi sinir sistemini doğrudan ya da dolaylı etkileyerek, bireyin fiziksel ve ruhsal dengesini bozan, vücut bütünlüğünü önemli bir biçimde tahrip eden doğal veya sentetik maddelerdir." Uyuşturucu maddeler, literatürde "narkotik ve psikotrop madde" olarak da ifade edilmektedir (Atalay, 2018:5). DSÖ tarafından yapılan tanımda ise; "bitkisel kökenli veya sentetik olup, fiziksel, ruhsal bağımlılığa yol açan ve tutku yaratan bütün maddeler" uyuşturucu madde olarak kabul edilmektedir (Anonim, 2007:18).

Uyuşturucu, bütün dünyada hızla yayılan ve devletler açısından organize suç örgütlerinin küresel ölçekte rol aldığı bir sorundur. Terör örgütlerinin de beslendiği karmaşık yapısı nedeniyle uyuşturucu, kontrol ve mücadele edilmesi oldukça güç bir olgudur. 2018 Dünya uyuşturucu raporuna göre, son yıllarda dünya çapında hem madde çeşitliliği hem de uyuşturucu madde pazarının genişliği hiç olmadığı kadar

artmıştır (Çetinöz, 2019:15). Uyuşturucu madde bağımlılığı, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de giderek artan bir sorun olarak görülmektedir (Örken ve Tavşanlı, 2014:110).

Uyuşturucu madde kullanımı, keyif vererek başlamakla birlikte, giderek alışkanlıktan bağımlılığa dönüşerek insan yaşamını olumsuz etkilemekte, aile ve toplum açısından da telafisi mümkün olmayan zararlara sebebiyet vermektedir (Atalay, 2018:6). "Uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti, kullanımının kolaylaştırılması, satın alınması, kabul edilmesi, bulundurulması, kullanılması" kanunlarca yasaklanmış, TCK'nın 188 vd. maddelerinde bu fiiller birer suç olarak düzenlenmiştir.

AEA araç kullanımında olduğu gibi UMEA araç kullanımı da güvenli sürüş yeteneğini olumsuz yönde etkileyen bir durum olarak kabul edilmektedir. Bunun da ötesinde UMEA araç kullanımının AEA araç kullanımından çok daha tehlikeli bir faktör olduğu yönünde çalışmalar da bulunmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda özellikle "esrar" ve "amfetamin" içerikli uyuşturucu madde kullanımının trafik kazalarında artış meydana getirdiği ve sürücülerin güvenli sürüş becerilerini azalttığı tespit edilmiştir. AUBİM'ce yürütülen bir projede birden fazla UM kullanımının trafik kazası olasılığını 5 ile 30 kat arasında artırdığı, alkol ile birlikte UM kullanımının trafik kazası olasılığını 20 ile 200 kat arasında artırdığı belirtilmiştir (Aktaş, Akgür ve Annette, 2019:101; Pek ve Pınarcı, 2010:16; Sungur, Akdur ve Piyal, 2014:120).

UUM'lerin neler olduğuna ilişkin mevzuatta genel bir tanım bulunmamaktadır. Bu bakımdan, uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin tespiti, kapsamı ve sınırları "2313" ve "3298" sayılı Kanunlar ile uluslararası sözleşme hükümlerine göre tespit edilmesi gerekmektedir. Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin Kanunda tanımına yer verilmemiş olmasının, uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin her gün sayısının ve çeşidinin artması nedeniyle isabetli olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu şekilde, genişletici yorum yapılmasına imkân tanınmıştır (Öner, 2010:112).

Uyuşturucunun çok fazla çeşitleri olmakla birlikte, en yaygın olarak kullanılanları, esrar, kokain, ekstazi, metemfetamin, sedatifler/hipnotikler, opiatlar, halisinojenler, marihuana ve kanabinoidler, inhalanlar (*uçucular*), antikolinerjiklerdir (Örken ve

Tavşanlı, 2014:110). Uyuşturucu madde ile ilgili dünyada giderek büyüyen sorunlardan bir tanesi de normalde reçeteli kullanılan bazı ilaçların kötüye kullanımıdır (Çetinöz, 2019:12).

Madde etkisi altında araç kullanımı durumunda Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Fransa, Portekiz, Hırvatistan, Slovenya, Estonya ve Litvanya gibi ülkelerde sürücülere sıfır tolerans uygulanmaktadır. İngiltere, İrlanda, İspanya, İtalya, Avusturya, Macaristan ve Hollanda gibi ülkelerde ise sürücü fonksiyonunun kullanılan maddeden ne kadar etkilendiğine göre sürücüler değerlendirilmektedir. Almanya ve Finlandiya gibi diğer bazı ülkelerde ise bu iki yaklaşım (sıfır tolerans ve sürücünün maddeden etkilenme durumu) beraber kullanılmaktadır (Budak ve Taymur, 2015:336).

Bununla birlikte bazı ülkelerde yasal olan bazı uyuşturucu maddelerin sürüş açısından kan düzeylerinin sınırının ne olması gerektiğini belirlemeye yönelik yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Aynı zamanda madde etkisi altında araç kullanımından yakalanan sürücülerin kan-madde oranlarından elde edilen verilerden de sürüşün ne kadar etkilendiği değerlendirilebilmektedir.

Yukarıda detaylı olarak açıklandığı üzere UUM kullanımı güvenli sürüş yeteneğini olumsuz yönde etkilediğinden ülkemizde UUMEA araç kullanımı yasaklanmıştır. Bu yasağın kanuni temelini KTK'nin 48'inci maddesinin 1'inci fıkrası oluşturmaktadır. Düzenlemeye göre uyuşturucu veya uyarıcı madde almış sürücülerin karayollarında araç kullanmaları yasaktır. Uyuşturucu veya uyarıcı madde açısından kanun koyucu alkollü araç kullanımında olduğu gibi yasal bir limit getirmemiştir. Dolayısıyla her ne ad altında olursa olsun, hangi miktarda bulunursa bulunsun UUMEA araç kullanılabilme imkânı bulunmamaktadır.

3.4.1 Uyuşturucunun Tespiti

KTK'nin 48'inci maddesinin 2'nci fıkrasına göre, "uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılıp kullanılmadığının tespit amacıyla, kollukça teknik cihazlar kullanılır". Teknik cihaz kullanımının usul ve esasları ile UUMEA araç kullanılıp kullanılmadığının tespiti usulüne ilişkin düzenlemelere ise KTY'nin 97'nci maddesinde yer verilmiştir.

KTY'nin 97'nci maddesinin 2'nci fıkrasına göre, "uyuşturucu veya uyarıcı madde kontrolü durumundan şüphe edilen sürücüler üzerinde yapılır". Söz konusu maddenin 4'üncü fıkrasında ise, "trafik görevlilerince sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinde uyulacak usul ve esaslara" yer verilmiştir. Buna göre;

"Sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı solunum havası, tükürük veya benzeri biyolojik örnekler üzerinden teknik cihazla tespit edilir. Tespit işlemi tek kullanımlık test kitleri ile yapılır. Bu kitlerle beraber tarih, saat, ölçüm sonucu ve cihaza ait seri numarasını gösterir çıktı verebilen test cihazları da kullanılabilir. Talep halinde test sonuç çıktısının bir nüshası sürücüye verilir. Tespit için aranacak olan eşik değerleri, Adalet Bakanlığı (Adli Tıp Kurumu) ve Sağlık Bakanlığının görüşü alınarak Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığınca müştereken belirlenir.

Teknik cihazla yapılan test sonucunda, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı yönünde pozitif sonuç alınan sürücü, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinin yapılması amacıyla mahalli zabıtaya teslim edilir. Sürücü, Cumhuriyet savcısının talimatıyla Ceza Muhakemesi Kanununun 75 inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen usuller çerçevesinde vücudundan kan, tükürük veya idrar gibi örnekler aldırılmak üzere en yakın adli tıp kurumuna veya adli tabipliğe veya Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarına götürülür. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilen sürücü hakkında 2918 sayılı Kanun kapsamında işlem yapılması için mahalli zabıta tarafından ilgili trafik kuruluşuna ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümlerine göre adli işlem yapılmak üzere adli birimlere bilgi verilir. Trafik kuruluşunca, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilen sürücüye 2918 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek, sürücü belgesi beş yıl süreyle geçici olarak geri alınır.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığından şüphe edilen ancak teknik cihaz bulunmaması nedeniyle trafik görevlilerince ölçüm yapılamayan sürücü 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında tespit yaptırılmak üzere mahalli zabıtaya teslim edilir. Mahalli zabıta tarafından Cumhuriyet savcısının talimatına göre tespit işlemleri yaptırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu

veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilenlere ayrıca trafik zabıtasınca 2918 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek sürücü belgesi beş yıl süreyle geri alınır.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilen sürücüler ile teknik cihaz bulunmaması ya da trafik görevlilerince ölçüm yapılmasının kabul edilmemesi nedenleriyle mahalli zabıtaya teslim edilen sürücüler araç kullanmaktan men edilir."

Yine, TDKY'nin 29'uncu maddesinde de uyuşturucu veya uyarıcı madde denetiminde dikkat edilecek hususlara yer verilmiştir. Düzenlemeye göre;

"Sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı solunum havası, tükürük veya benzeri biyolojik örnekler üzerinden teknik cihazlar kullanılarak trafik zabıtasınca tespit edilir. Tespit işlemi tek kullanımlık test kitleri ile yapılır. Bu kitlerle beraber tarih, saat, ölçüm sonucu ve cihaza ait seri numarasını gösterir çıktı verebilen test cihazları da kullanılabilir. Talep halinde test sonuç çıktısının bir nüshası sürücüye verilir.

Teknik cihazla yapılan test sonucunda, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı yönünde pozitif sonuç alınan sürücü, Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinin yapılması amacıyla mahalli zabıtaya teslim edilir. Sürücü, Cumhuriyet savcısının talimatıyla Ceza Muhakemesi Kanununun 75 inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen usuller çerçevesinde vücudundan kan, tükürük veya idrar gibi örnekler aldırılmak üzere en yakın adli tıp kurumuna veya adli tabipliğe veya Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarına götürülür. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilen sürücü hakkında Karayolları Trafik Kanunu kapsamında işlem yapılması için mahalli zabıta tarafından ilgili trafik zabıtasına Türk Ceza Kanununun ilgili hükümlerine göre adli işlem yapılmak üzere adli birimlere bilgi verilir. Trafik zabıtasınca, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilen sürücüye Karayolları Trafik Kanununun 48 inci maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek, sürücü belgesi beş yıl süreyle geçici olarak geri alınır.

Teknik cihaz kullanılmasını kabul etmeyen sürücüye Karayolları Trafik Kanununun 48 inci maddesinin dokuzuncu fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek trafik zabıtasınca sürücü belgesi iki yıl süreyle geri alınır ve sürücü, Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında tespit yaptırılmak üzere mahalli zabıtaya teslim edilir. Mahalli zabıta tarafından Cumhuriyet savcısının talimatına göre tespit işlemleri yaptırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilenler hakkında ayrıca trafik zabıtasınca Karayolları Trafik Kanununun 48 inci maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek sürücü belgesi beş yıl süreyle geri alınır.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığından şüphe edilen ancak teknik cihaz bulunmaması nedeniyle trafik zabıtasınca ölçüm yapılamayan sürücü Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında tespit yaptırılmak üzere mahalli zabıtaya teslim edilir. Mahalli zabıta tarafından Cumhuriyet savcısının talimatına göre tespit işlemleri yaptırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilenlere ayrıca trafik zabıtasınca Karayolları Trafik Kanununun 48 inci maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek sürücü belgesi beş yıl süreyle geri alınır.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilen sürücüler ile teknik cihaz bulunmaması ya da trafik zabıtasınca ölçüm yapılmasının kabul edilmemesi nedenleriyle mahalli zabıtaya teslim edilen sürücüler araç kullanmaktan men edilir.

Yaralanma veya ölümle sonuçlanan kazalar ya da trafik zabıtasınca el konulan maddi hasarlı trafik kazasına karışan sürücülerin alkol oranları ile durumundan şüphe edilen sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadıklarının tespitinde aşağıdaki usul ve esaslar uygulanır:

Sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı ya da alkolün kandaki miktarını tespit amacıyla, trafik zabıtasınca ikinci ve üçüncü fıkraların (a) bentlerinde belirtilen teknik cihazlar kullanılır.

Yaralanma veya ölümle sonuçlanan ya da trafik zabıtasınca el konulan maddi hasarlı trafik kazasına karışarak teknik cihazla alkol ve uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitine yönelik ölçüm yapılmasına izin

vermeyen sürücülere Karayolları Trafik Kanununun 48 inci maddesinin dokuzuncu fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek sürücü belgesi iki yıl süreyle geri alınır. Ölçüm yapılmasına izin vermeyen ya da yapılan ölçüm sonucuna itiraz eden sürücülerle ilgili olarak;

Yaralanma veya ölümle sonuçlanan trafik kazalarında sürücünün alkol ve uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinin yapılması amacıyla, sürücü mahalli zabıta tarafından Cumhuriyet savcısına bilgi verilerek en yakın adli tıp kurumuna veya adli tabipliğe veya Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarına götürülür ve uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkol tespitinde kullanılmak üzere vücutlarından kan, tükürük veya idrar gibi örnekler aldırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı ya da alkollü olduğu anlaşılanlar hakkında ayrıca Karayolları Trafik Kanununun 48 inci maddesinin eylemine uygun fıkrasından işlem yapılır.

Trafik zabıtasınca el konulan maddi hasarlı trafik kazalarında sürücünün alkol ve uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinin yapılması amacıyla, Cumhuriyet savcısına bilgi verilerek sürücü trafik zabıtası tarafından en yakın adli tıp kurumuna veya adli tabipliğe veya Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarına götürülür ve uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkol tespitinde kullanılmak üzere vücutlarından kan, tükürük veya idrar gibi örnekler aldırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı ya da alkollü olduğu anlaşılanlar hakkında ayrıca Karayolları Trafik Kanununun 48 inci maddesinin eylemine uygun fıkrasından işlem yapılır.

Teknik cihazla yapılan ölçüm sonucuna itiraz edilerek tespitin sağlık kuruluşlarında yaptırılması halinde, her iki tespit arasındaki süre, teknik cihazla ölçüm yapılmasına izin verilmemesi halinde ise kaza saati ile sağlık kuruluşunda yapılan tespit saati arasındaki süre göz önünde bulundurularak sağlık kuruluşunda yapılan tespit sonucuna ilk ölçümü yapan trafik zabıtası tarafından her bir saat için 0,15 promil eklenmek suretiyle alkol oranı belirlenir ve çıkan sonuca göre işlem tesis edilir.

Trafik kazası sonucunda sürücünün ölmesi veya teknik cihaza üfleyemeyecek kadar yaralanmış olması hâlinde, sevk edildiği sağlık kuruluşunda vücudundan

kan, tükürük veya idrar gibi örnekler alınarak alkol veya uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı tespit edilir."

3.5 Kabahatle Korunan Hukuki Değer

AUMEA araç sürme kabahati ile korunan hukuki değer trafiğin düzenli olarak akışını sağlamaktır. Alkol etkisi altında araç sürmenin yasaklanması ile aynı zamanda kişilerin yaşam, beden bütünlüğü ve malvarlığı hakları da korunmaktadır (Doğan ve Meraklı, 2019:56; Kangal, 2019:154).

Bütün bunlara ek olarak, kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahati ile kolluk kuvvetlerinin etkin bir denetim yapması amaçlanmakta olup, bu denetimin engellenmesine yönelik bir davranışın yaptırıma bağlanması nedeniyle kolluk kuvvetlerince yürütülen kamu hizmeti ve genel olarak da devlet düzeni korunmaktadır.

3.6 Tipe Uygunluk

3.6.1 Maddi Unsurlar

3.6.1.1 Fail ve mağdur

Kabahatin faili, yani kabahatin kanuni tanımında yer alan unsurları geçekleştiren kişi karayolunda alkol etkisi altında araç süren sürücüdür. Kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahati açısından ise, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılıp kullanılmadığı ya da alkolün kandaki miktarını tespit amacıyla, kollukça teknik cihazlar kullanılmasını kabul etmeyen sürücüdür (Kangal, 2019:148).

Kabahatin failini tespit edebilmek açısından araç sürücüsünün kim olduğunun tespiti önem arz etmektedir. Uygulamada da bazı durumlarda, özellikle ölümlü veya yaralanmalı trafik kazalarında, araç sürücüsünün kim olduğunun tespiti noktasında birtakım zorluklarla karşılaşılmakta, araç içerisinde yer alan kişilerden hangisinin sürücü olduğu tespit edilememektedir. Sürücünün kim olduğunun tespit edilememesi halinde ise şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince kimseye yaptırım

uygulanamayacaktır. Bu bakımdan, kolluk görevlilerince araç sürücüsünün kim olduğu titizlikle tespit edilmelidir (Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 04/03/2020 tarih ve E:2019/610, K:2020/2432 sayılı kararı).

Bu kabahatin mağduru ise trafik düzeni içerisinde yer alan herkestir. Hatta alkollü araç kullanımı nedeniyle trafik düzeni içerisinde yer almayan kişilerin de zarar görebilme ihtimalleri söz konusu olduğundan, bu kabahatin mağdurunun genel olarak toplum olduğu söylenebilir (Doğan ve Meraklı, 2019:56).

3.6.1.2 Kabahatin konusu

AUMEA araç sürme kabahatinin konusu sürülen araçtır. Kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahatinin doğrudan maddi bir konusu olduğunu söyleyebilmek pek mümkün değildir. Daha çok korunan hukuki değerle açıklamak daha uygun olacaktır.

3.6.1.3 Eylem

AUMEA araç sürme kabahatinin hareket unsuru 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 48'inci maddesinin 1'inci fıkrasında tarif edilmiştir. Buna göre, kabahatin hareket unsuru, sürücülerin karayolunda alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç sürmeleridir. Kanundaki bu tanım esas alınarak bu kabahatin hareket unsurunun şartlarını sıralamak gerekirse;

-Karayolunda araç kullanılması,

-Aracın sürücüsü olunması,

-Sürücünün alkol, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin etkisi altında olması gerekmektedir.

Karayolu, araç, sürücü ve alkol kavramları çalışmanın önceki kısımlarında açıklandığından, bu konuda çalışmanın ilgili kısımlarına atıf yapılmakla yetinilmektedir.

3.6.1.4 Netice ve nedensellik bağı

AUMEA araç kullanma kabahati soyut tehlike kabahatidir. Çünkü eylemin tipe uygun olabilmesi için hareket yeterli görülmüş, ayrıca bu hareket nedeniyle herhangi bir tehlikenin oluşması şartı aranmamıştır (Doğan ve Meraklı, 2019:58). Hareketin bizatihi kendisinin tehlikeli olduğu kabul edilmiştir (Kangal, 2019:147).

Değerlendirme netice üzerinden değil hareket üzerinden yapıldığından neticesi harekete bitişik bir kabahat olduğunu da söylemek mümkündür. Hareketten ayrı bir netice öngörülmediğinden nedensellik bağından da bahsetmek mümkün değildir (Doğan ve Meraklı, 2019:58).

3.6.2 Manevi Unsur

KBK'nın 9'uncu maddesine göre, kabahatlerin "Kanunda özel bir düzenleme bulunmadığı hallerde hem kasten hem de taksirle" işlenebilmesi mümkündür. KTK'nin 48'inci maddesi incelendiğinde de AUMEA araç kullanma kabahati açısından manevi unsurda özel bir düzenleme yer almamaktadır. Dolayısıyla AUMEA araç kullanma kabahatinin hem kasten hem de taksirle işlenebilmesi mümkündür.

3.7 Kabahatin Özel Görünüş Şekilleri

3.7.1 Teşebbüs

KBK'nın 13'üncü maddesinde yer alan kabahatlere teşebbüse ilişkin genel kural kabahate teşebbüsün cezalandırılmayacağına ilişkindir. Kabahate teşebbüsün cezalandırılabilmesi için ilgili kanunda özel bir hüküm bulunması gerekmektedir. Bu kapsamda KTK'de yer alan düzenlemeler incelendiğinde AUMEA araç kullanma kabahatinin teşebbüs halinde kalması durumunda cezalandırılabileceğine ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla AUMEA araç kullanmaya teşebbüs eden bir kişinin bu fiiline karşı idari yaptırım uygulanabilmesi mümkün değildir.

3.7.2 İştirak

KK'nın 14'üncü maddesi uyarınca kabahatin işlenmesine iştirak edilmesi halinde her fail için ayrı ayrı idari yaptırım uygulanması gerekmektedir. Yine özel faillik niteliğinin arandığı hallerde özel fail niteliği taşımasa bile kabahate iştirak eden kişinin cezalandırılması gerekmektedir. Örneğin bir kişiye iradesi dışında alkol içeren bir içecek verip o kişiye araç kullandıran kişiye idari yaptırım uygulanması gerekmektedir. Bununla birlikte teorik anlamda bu tip örnekler verilebilmekte iken uygulamada bu tip durumlarda idari yaptırım uygulanması yoluna gidildiği görülmemektedir. Öte yandan, alkol etkisi altında araç kullanma kabahatinin faili ise araç sürücüsü olduğundan bu kabahat bakımından özel faillik niteliği aranmaktadır.

3.7.3 İçtima

Kabahatlerde içtima hususu KK'nın 15'inci maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemede bir fiilin birden fazla kabahat teşkil etmesi hali ile hem kabahat hem de suç teşkil etmesi halinde nasıl hareket edileceği kurala bağlanmıştır. Buna göre, bir eylemin birden çok kabahate vücut vermesi durumunda eğer karşılığında idari para cezası öngörülmüşse en ağır idari para cezası hangisi ise bunun uygulanması gerekmektedir. Bununla birlikte, kanunda idari para cezasının dışında başkaca idari yaptırım düzenlenmiş ise bu idari yaptırımların tümü uygulanacaktır. Öte yandan, bir eylemin kabahat teşkil etmesi yanında aynı zamanda suç teşkil etmesi ihtimali de mümkündür. Bu durumda, eylem nedeniyle sadece suça ilişkin olarak belirlenen yaptırımın uygulanması gerekmektedir. Suç nedeniyle yaptırım uygulanabilme imkânı bulunmayan durumlarda ise kabahatten dolayı idari yaptırım uygulanabilecektir.

AUMEA araç kullanma kabahati ile kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahatleri bakımından da içtima hususu özel önem arz etmektedir. Zira alkol veya uyuşturucu etkisi altında araç kullanma kabahati aynı zamanda TCK'nın ilgili hükümleri kapsamında "trafik güvenliğini kasten tehlikeye sokma" veya "uyuşturucu madde kullanma" suçuna vücut verebilmektedir. Yine uygulamada kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeyen sürücülerin olayın ilerleyen aşamasında alkollü olduğu tespit edilebilmekte, bu durumda da hem kollukça teknik cihaz

kullanılmasına müsaade etmeme kabahatinden hem de alkollü araç kullanma kabahatinden işlem yapılması cihetine gidilebilmektedir. Başkaca bir ihtimal de kişinin hem alkol etkisi altında hem de uyuşturucu madde etkisi altında olmasıdır.

Belirtmek gerekir ki KK'nın 15'inci maddesinde yer alan içtima hükümlerinin kanunda özel bir hüküm bulunmaması halinde uygulanabilme imkânı bulunmaktadır. KTK'nin 48'inci maddesinin 5'inci fıkrasında alkollü araç kullanma kabahati açısından fiil bir suç oluştursa dahi idari yaptırım uygulanacağı belirtildiğinden alkollü araç kullanma kabahati nedeniyle adli yaptırım uygulansa dahi aynı zamanda idari yaptırım uygulanabilecektir. Yine, UMEA araç kullanma kabahati açısından da KTK'nin 48'inci maddesinin 8'inci fıkrasında bu kişiler hakkında TCK'nın ilgili hükümleri uygulanır denildiğinden uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanma kabahati nedeniyle adli yaptırım uygulansa dahi aynı zamanda idari yaptırım uygulanması cihetine gidilecektir. Alkollü araç kullanma eylemi nedeniyle TCK'nın 179'uncu maddesi kapsamında hakkında adli işlem yapılan bir kişinin sürücü belgesinin geri alınması yaptırımına karşı Sulh ceza hâkimliğine yapmış olduğu itiraz üzerine verilen karara kanun yararına bozma isteminde bulunulması üzerine Yargıtay tarafından;

> *"Dosya kapsamına göre, mahkemece kabahatlinin alkollü araç kullanma eylemi nedeniyle hem idari yaptırım kararı düzenlendiği, hem de hakkında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 179/3-2. maddesi uyarınca cezalandırılması istemiyle kamu davası açıldığı, 5326 sayılı Kanunun 15/3. maddesi uyarınca aynı eylemle ilgili hakkında kamu davası açılan kabahatli hakkında ayrıca kabahat fiilinden dolayı idari yaptırım uygulanamayacağı gerekçesiyle başvurunun kabulüne karar verilmiş ise de 2918 sayılı Kanunun 48/5-6. maddesinde yer alan "Yapılan tespit sonucunda, 0.50 promilin üzerinde alkollü olarak araç kullandığı tespit edilen sürücüler hakkında, fiili bir suç oluştursa bile, 700 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi altı ay süreyle geri alınır. Hususi otomobil dışındaki araçları alkollü olarak kullanan sürücüler bakımından promil alt sınırı 0.21 olarak uygulanır. Alkollü olarak araç kullanma nedeniyle sürücü belgesi geri alınan kişiye, son ihlalin gerçekleştiği tarihten itibaren geriye doğru beş yıl içinde; ikinci defasında 877 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri iki yıl süreyle, üç veya üçten fazlasında ise 1.407 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri her seferinde beşer yıl süreyle geri alınır.*

Sürücü belgelerinin herhangi bir nedenle geçici olarak geri alınmış olması hâlinde belirtilen süreler, geçici alma süresinin bitiminde başlar. Yapılan tespit sonucunda, 1.00 promilin üzerinde alkollü olduğu tespit edilen sürücüler hakkında ayrıca Türk Ceza Kanununun 179'uncu maddesinin üçüncü fıkrası hükümleri uygulanır" şeklindeki düzenleme dikkate alındığında, kabahatli hakkında kamu davası açılmış olmasının alkollü araç kullanmak eyleminden ötürü idari yaptırım kararı verilmesine engel olmayacağı gözetilmeksizin yazılı şekilde karar tesisinde isabet görülmediği gerekçesiyle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 309. maddesi uyarınca anılan kararın kanun yararına bozulması isteminde bulunulmakla gereği görüşülüp düşünüldü;

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının kanun yararına bozma istemine dayanan ihbarname içeriği yerinde görüldüğünden, Çorum Sulh Ceza Hakimliğinin 30/12/2014 tarihli ve 2014/979 değişik iş sayılı kararının CMK'nın 309/4. maddesi uyarınca aleyhe tesir etmemek üzere BOZULMASINA…" karar verilmiştir (19. CD, K.2016/17907).

Yargıtayın bir kararına konu olayda, bir sürücünün alkollü olup olmadığının tespiti amacıyla kollukça teknik cihaz kullanılmak istenmiş, ancak sürücü tarafından buna müsaade edilmemiştir. Sonrasında sürücünün hastaneye sevk edilmesi üzerine sürücünün 0,94 promil alkollü olduğu tespit edilmiştir. Kolluk görevlilerince sürücünün alkollü olması nedeniyle KTK'nin 48/5'inci maddesi uyarınca sürücü belgesinin altı ay süreyle geri alınması yaptırımı uygulanmış, teknik cihazı kullanmayı reddetmesi nedeniyle de 48/9'uncu maddesi uyarınca iki yıl süreyle sürücü belgesinin geri alınması yaptırımı uygulanmıştır. Sürücünün yapmış olduğu itiraz Sulh ceza hâkimliği tarafından reddedilmiş ve verilen karar kesinleşmiştir. Bunun üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından;

"Dosya kapsamına göre, kabahatli hakkında uygulanan idari para cezaları yerinde ise de, kabahatlinin alkolmetreye üflememesi nedeniyle kaç promil alkollü olduğunun tespiti amacıyla hastaneye sevk edilmesi üzerine 0,94 promil alkollü olduğunun tespiti edilmesi şeklinde gerçekleşen somut olayda, sürücü belgesinin geri alınmasına dayanak eylemin yalnızca kabahatlinin alkollü olarak araç kullanmasından ibaret olduğu ve aynı eylemden dolayı sürücü belgesinin geçici olarak iki kez geri alınamayacağı gözetilmeksizin başvurunun kabulüne

karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmediği"

gerekçesiyle CMK'nın 309'uncu maddesi uyarınca anılan kararın kanun yararına bozulması isteminde bulunulmuş, Yargıtay tarafından (19. CD, K.2019/7790) söz konusu istem aşağıda yer verilen gerekçelerle reddedilmiştir.

"araç sürücülerinin alkollü olarak araç kullanıldığının tespit edilmesi durumu ile alkol miktarının tespiti amacı ile kollukça teknik cihaz kullanılmasını kabul etmeme durumlarında uygulanacak idari yaptırımların Kanunda ayrı ayrı düzenlendiği, tutanak içeriği ve CD kaydı uyarınca muteriz tarafından alkol miktarının tespiti konusunda kolluk tarafından teknik cihaz kullanılmasının kabul edilmediğinin, Menemen İlçe Devlet Hastahanesi' nin 23.02.2017 tarih, 9133160 sayılı raporu ile muterizin 0.94 promil alkollü olduğu hususunun sabit olduğu, bu hali ile muteriz tarafından farklı farklı eylemler ile 2918 sayılı Kanunun farklı hükümlerinin ihlal edilmiş olması nedeniyle kolluk tarafından yapılan uygulanan idari yaptırımların Kanuna uygun olduğu anlaşılmakla,"

KTK'nin 48'inci maddesinin 6'ncı fıkrasında yer alan; *"Yapılan tespit sonucunda, 1.00 promilin üzerinde alkollü olduğu tespit edilen sürücüler hakkında ayrıca Türk Ceza Kanununun 179 uncu maddesinin üçüncü fıkrası hükümleri uygulanır."* şeklindeki düzenlemenin Anayasanın 2., 5. ve 12'nci maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemiyle itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi tarafından (AYM, K.2015/24) söz konusu istem;

"Anayasa Mahkemesi, 1.00 promilin üzerinde alkol alan ve almış oldukları alkolün etkisiyle emniyetli bir şekilde araç sevk ve idare edemeyecek hâlde olmalarına rağmen araç kullanan sürücülerin eyleminin, Karayolları Trafik Kanununun itiraza konu kural gereğince hem Kanunun 48'inci maddesinin beşinci fıkrasınca kabahat olarak ve idari para cezası yaptırımıyla, hem de 5237 sayılı Kanunun 179'uncu maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca suç olarak cezalandırılacak olmasının yani her iki yaptırım türü ile de cezalandırılıp cezalandırılamayacağına ilişkin olarak, hukuk devleti ilkesi ve ceza hukukunun temel ilkeleri arasında yer alan "aynı fiilden dolayı iki kez yargılama olmaz (ne bis in idem)" ilkesi gereğince, konu bakımından birbirine benzeseler dahi,

korunan hukuki yararı, unsurları, amacı ve neticesi farklı olması nedeniyle aynı fiilin ayrı hukuk disiplinleri kapsamında farklı yaptırımlarla cezalandırılması hukuk devleti ve "aynı fiilden dolayı iki kez yargılama ve (cezalandırma) olmaz" ilkesine aykırılık oluşturmayacağı, dolayısıyla Anayasa'ya aykırı bir yönü bulunmadığı" gerekçesiyle reddedilmiştir

3.8 Yaptırım

AUMEA araç sürme kabahatine uygulanacak olan yaptırım KTK'nin 48'inci maddesinde AEA araç sürme kabahati, UUMEA araç sürme kabahati, kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahati bakımından ayrı ayrı belirlenmiştir.

AEA araç kullanma kabahatine uygulanacak olan idari yaptırım KTK'nin 48'inci maddesinin 5'inci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, "alkollü olarak araç kullandığı tespit edilen sürücülere 700 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi altı ay süreyle geri alınır". Görüldüğü üzere, burada kanun koyucu alkollü olarak araç kullandığı tespit edilen sürücülere idari para cezası ile birlikte sürücü belgesinin geri alınması yaptırımının birlikte uygulanacağını öngörmüştür. Sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımında ise belirli bir süre öngörülmüştür. Bu şekilde bir yaptırım öngörülmesinin sebebi alkollü olarak araç kullanarak trafik için potansiyel tehlike teşkil eden bir sürücünün belirli bir süre trafiğe katılmasını engellemektir. Bu sürenin belirlenmesinde cezanın ıslah edici etkisi de göz önünde bulundurulmuştur.

KTK'nin 48'inci maddesinin 5'inci fıkrasının devamında alkollü olarak araç kullanma kabahatinin tekerrür etmesi hali düzenlenmiştir. Buna göre, "alkollü olarak araç kullanma kabahati nedeniyle sürücü belgesi geri alınan kişiye, son ihlalin gerçekleştiği tarihten itibaren geriye doğru beş yıl içinde; ikinci defasında 877 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri iki yıl süreyle, üç veya üçten fazlasında ise, 1.407 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri her seferinde beşer yıl süreyle geri alınır". Düzenlemenin son fıkrasında da; "sürücü belgelerinin herhangi bir nedenle geçici olarak geri alınmış olması hâlinde belirtilen süreler, geçici alma süresinin bitiminde başlayacağı" ifade edilmiştir.

Ayrıca, KTK'nin 48'inci maddesinin 6'ıncı fıkrasında; "yapılan tespit sonucunda, 1.00 promilin üzerinde alkollü olduğu tespit edilen sürücüler hakkında ayrıca Türk Ceza Kanununun 179 uncu maddesinin üçüncü fıkrası hükümlerinin uygulanacağı" kurala bağlanmıştır.

KTK'nin 4785 sayılı Kanunun 3'üncü maddesi ile değiştirilen 48'inci maddesinin 6'ncı fıkrasında; *"Uyuşturucu ve keyif verici maddeleri alarak araç kullananlara, eylemi başka bir suç oluştursa bile ayrıca, altı ay hafif hapis cezası ile birlikte 532 600 000 lira hafif para cezası uygulanır ve sürücü belgeleri süresiz olarak geri alınır."* hükmü yer almaktaydı. Söz konusu düzenlemede yer alan *"'sürücü belgeleri süresiz olarak geri alınır."* ibaresinin Anayasa'ya aykırı olduğunun ileri sürülmesi üzerine AYM tarafından (K.2011/180) aşağıda yer verilen gerekçelerle iptal edilmiştir.

> *"Ceza hukukunda, doğrudan doğruya bir suçun karşılığı olmak üzere öngörülen asli cezanın yanında, bu cezanın etkisini artırmak, suç işlenmesinde caydırıcılığı sağlamak için, asli cezaya ek olarak kimi hak yoksunlukları da getirilmiştir. Ancak, ceza hukuku alanında olduğu gibi hak yoksunluğu getiren diğer düzenlemelerde de hukuka aykırı eylem ile yaptırım arasında adalet ve hakkaniyet ilkelerine uygunluk bulunmalıdır.*
>
> *İtiraz konusu kuralın, toplumun, refah, huzur ve mutluluğunu etkileyen trafik kazalarının önlenmesini sağlamak, dolayısıyla kişilerin can ve mal güvenliğini ve kamu düzenini korumak amacıyla öngörüldüğü anlaşılmaktadır. Bu düzenlemenin anayasal sınırlar içinde yasa koyucunun takdirinde olduğu açıktır. Ancak itiraz konusu kuralda, sürücü belgesinin geri alınmasının düzenlendiği diğer kuralların aksine muayene ve tedavi tedbirine yer verilmemesi, kişinin tedavi ve ıslah olması halinde sürücü belgesi almasına imkân tanınmaması, güvenli sürüş yeteneğini kaybetme ölçütüne yer verilmemesi ve belirli sürelerle kademelendirmenin de yapılmaması nedeniyle kuralın hakkaniyete aykırı sonuçlar doğuracağı açıktır. Ayrıca, yaptırımlarda güdülen asıl amacın işlediği suçtan dolayı kişinin ıslah olmasını sağlayıp tekrar topluma kazandırılması olduğu dikkate alındığında, itiraz konusu kuralla süresiz bir hak yoksunluğu getirilmesi, yaptırımların ıslah edici yönüyle de bağdaşmamaktadır.*
>
> *Açıklanan nedenlerle kural, Anayasanın 2. maddesinde belirtilen hukuk devleti ilkesine aykırıdır. İptali gerekir."*

Daha sonra KTK'nin 48. maddesi 6487 sayılı Kanunun 19'uncu maddesi ile yeniden düzenlenmiştir. Uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç sürme kabahatinin karşılığı olarak öngörülen idari yaptırıma da 48'inci maddenin 8'inci fıkrasında yer verilmiştir. Buna göre, "uyuşturucu veya uyarıcı madde aldığı tespit edilen sürücülere

3.600 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi beş yıl süreyle geri alınır. Bu kişiler hakkında ayrıca Türk Ceza Kanunu hükümleri uygulanır".

UUM kullanılıp kullanılmadığı ya da alkolün kandaki miktarını tespit amacıyla, kollukça teknik cihazlar kullanılmasını kabul etmeme kabahatine uygulanacak olan idari yaptırım ise KTK'nin 48'inci maddesinin 9'uncu fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre, "kollukça teknik cihaz kullanılmasını kabul etmeyen sürücüler 2000 Türk Lirası idari para cezası ile cezalandırılacak ve sürücü belgeleri iki yıl süreyle geri alınacaktır".

4. SÜRÜCÜ BELGESİNİN GERİ ALINMASINA KARŞI YARGISAL BAŞVURU YOLLARI

Anayasanın 2'inci maddesinde, Devletin temel nitelikleri arasında "hukuk devleti" sayılmıştır. Bu kapsamda hukuk devletinin unsurlarında bir tanesi de "İdarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olması"dır. Hukuk devletinin bu unsuru Anayasanın 125'inci maddesinin 1'inci fıkrasında da "idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu" belirtilerek daha da perçinlenmiştir. Yine Anayasanın 36'ıncı maddesindeki düzenlemeye göre, "adil yargılanma hakkı"nın bir unsuru olarak "herkesin yargı makamları önünde davacı veya davalı olabileceği" düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere Anayasanın birçok maddesinde idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yoluna başvurma hakkı tanınmıştır. İdari yaptırımlar da idarenin işlemleri arasında yer aldığından bu işlemlere muhatap olan kişiler tarafından yargı yoluna başvurulabilecektir (Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, 2011:135; Gözübüyük ve Tan, 2011:35; Günday, 2015:46).

Anayasa ile güvence altına alınan yargı mercilerine başvurma hakkı aynı zamanda uluslararası sözleşmelerde de teminat altına alınmıştır. Taraf olduğumuz AİHS'nin 6'ıncı maddesinde "adil yargılanma hakkı" güvence altına alınmıştır. Düzenlemeye göre; "herkesin davasında, medeni uyuşmazlıklar veya cezai alanda kendisine isnat edilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, aleni olarak ve makul bir süre içinde davasının görülmesini isteme hakkına sahiptir" (Dutertre, 2007:201).

Sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımı da yukarıda yer verilen Anayasa ve uluslararası sözleşme hükümleri çerçevesinde yargısal denetime tabidir. Çalışmanın bu kısmında KTK kapsamında sürücü belgesinin geri alınması yaptırımına karşı yargısal başvuru yollarına yer verilecektir. Bu kapsamda görevli yargı yeri, yetkili yargı yeri, başvuru süresi, yargı merciince yapılacak işlemler ve verilecek kararlar, bu kararlara karşı başvurulabilecek kanun yolları hususları yargısal içtihatlar kapsamında açıklanmaya çalışılacaktır.

4.1 Görevli Yargı Düzeni

Anayasanın 9'uncu maddesine göre, "yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır". Yargı faaliyeti esasen bir bütünlük teşkil etmektedir. Bununla birlikte, yargı faaliyetinin daha etkin ve rasyonel bir şekilde yerine getirilebilmesi için yargı faaliyeti birtakım kollara ayrılmıştır (Pekcanıtez, 2007:68). Mahkemeler, davaların hukuki nitelikleri bakımından bir bütün oluşturması esas alınarak, çeşitli yargı düzenleri içerisinde örgütlenmişlerdir (Yıldırım, 2008:1). Yargı düzeni, konusu itibariyle belli türden uyuşmazlıkları çözmek üzere kurulmuş olan ve verdikleri kararlar aynı üst derece mahkemesince denetlenen mahkemelerden meydana gelen yapıyı ifade etmektedir. Bu anlamda uygulamada ve doktrinde yargı çeşidi, yargı yolu, yargı kolu gibi kavramlar da kullanılmaktadır (Kaplan, 2020:75). Yargı düzeni içerisinde yer alan mahkemeler arasında altlık üstlük ilişkisi bulunmamaktadır (Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2007:68). Yargı düzeni, benzer mahiyetteki uyuşmazlıkları çözmek üzere kurulan mahkemeler topluluğunu ifade eder (Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, 2011:4). Genel olarak her yüksek mahkeme, alt düzey mahkemeler ile birlikte bir yargı düzeni oluşturur (Gözübüyük ve Tan, 2011:134).

Uyuşmazlıklar, kendisine ait yargı kolundaki yargısal makamca çözümlenmelidir. Bir dava ait olduğu yargı kolundan başka bir yargı koluna ait mahkemede açılırsa bu aykırılık hâkim tarafından resen nazara alınabileceği gibi buna itiraz da edilebilir. Bu itiraz görev itirazından farklı olup, yargı yolu itirazı adı verilmektedir (Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2007:101). Bir yargı düzeninin görev alanının belirlenmesi kamu düzenine ilişkindir (Gözübüyük ve Tan, 2011:135).

Ülkemizde yargı sistemi, yargı düzeni içerisinde yer alan yüksek mahkemeler esas alınarak dört bölüme ayrılmaktadır (Yıldırım, 2008:1).

1-Anayasa Yargısı – Anayasa Mahkemesi (Anayasa m. 146-153.).

2-Adli Yargı – Yargıtay (Anayasa m. 154.).

3-İdari Yargı – Danıştay (Anayasa m. 155.).

4-Uyuşmazlık Yargısı – Uyuşmazlık mahkemesi (Anayasa m. 158.).

Anayasa yargısı görevi Anayasa Mahkemesi tarafından yerine getirilmektedir (Kaplan, 76). Anayasa yargısındaki tek mahkeme Anayasa Mahkemesidir (Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2007:69). Anayasa Mahkemesi, Anayasanın 146 ile 153'üncü maddeleri arasında düzenlenmiştir. Anayasanın 148'inci maddesinde Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri düzenlenmiştir. Çalışmayı ilgilendirmesi bakımından diğer görevlerinin yanında Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri şunlardır: "Kanunların, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin ve TBMM İçtüzüğünün Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetlemek, bireysel başvuruları karara bağlamak". Anayasa Mahkemesinin yapısı, görevlerine ilişkin esasları düzenlemek amacıyla 6216 sayılı Kanun çıkarılmıştır.

Adli yargı düzeni içerisinde özel hukuk gerçek ve tüzel kişileri arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar ile ceza kanunlarından doğan uyuşmazlık ve davalara bakılmaktadır. Adli yargı, genel yargı koludur. Çünkü diğer yargı kollarının görev alanına girmeyen uyuşmazlıklar adli yargı içerisinde çözümlenmektedir (Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2007:72). Adli yargının en üstünde yargıtay, onun altında bölge adliye mahkemeleri, onun altında da hukuk ve ceza mahkemeleri yer almaktadır. Adli yargı düzeni hukuk ve ceza mahkemelerinden meydana gelmektedir (Kaplan, 2020:77).

Anayasanın 154'üncü maddesinde düzenlenen yargıtay, "adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme mercii olup belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar". Yargıtayın teşkilatı, görev ve yetkileri ise 2797 sayılı Kanunda düzenlenmiştir.

Adlî yargı ilk derece mahkemeleri ile bölge adliye mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerini düzenlemek amacıyla da 5235 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Kanuna göre, "adlî yargı ilk derece mahkemeleri, hukuk ve ceza mahkemeleri, adlî yargı ikinci derece mahkemeleri, bölge adliye mahkemeleridir". Bölge adliye mahkemelerine "kanunla adlî yargı ilk derece mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak başvuruları inceleyip karara bağlama" görevi verilmiştir.

İdari yargı düzeni idarenin idari işlem ve eylemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkları çözmek amacıyla kurulmuştur (Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2007:71). Bu yargı

düzeninin başında danıştay, danıştayın altında ise bölge idare mahkemeleri ile İdare ve vergi mahkemeleri bulunmaktadır (Kaplan, 2020:81).

AY'nin 155'inci maddesinde düzenlenen danıştay, "idari mahkemelerce verilen karar ve hükümlerin son inceleme mercii"dir. "Kanunla düzenlenen belli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak" bakar. Ayrıca "davaları görmek, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla" görevlidir.

Yargı düzenleri arasında çıkabilecek görev uyuşmazlıklarını çözmek üzere uyuşmazlık mahkemesi kurulmuştur (Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, 2018:4). AY'nin 158'inci maddesine uyuşmazlık mahkemesi "adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye" yetkilidir.

AY'nin 160'ıncı maddesinde yargı bölümü içerisinde sayıştaya yer verilmiş olmasına rağmen yüksek mahkemeler arasında sayılmayan (Yıldırım, 2008:1) sayıştay'ın bir yargı mercii olup olmadığı hususu da tartışmalıdır (Kaplan, 2020:81).

4.2 Görev

Görev kavramı, görülen işi, yani yapılan faaliyeti ifade etmektedir (Centel ve Zafer, 2008:484). AY'nin 142'inci maddesine göre, "mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir". Bir yargı düzeni içerisinde birden çok yargı merciinin bulunması halinde görev kavramı ortaya çıkmaktadır (Gözübüyük ve Tan, 2011:135). Görev kavramı, belirli bir davaya aynı yargı kolu içerisinde bulunan hangi mahkemenin göreceğini tespit etmek için kullanılmaktadır (Kalalabalık, 2011:69). Bir davanın hangi yargı düzenince çözümleneceği tespit etmek içinse yargı yolu kavramı kullanılmaktadır.

Bir uyuşmazlığın hangi yargı kolunda çözümlenmesi gerektiği tespit edildikten sonra, bu yargı kolu içerisindeki hangi mahkemece çözümleneceği, daha sonra da hangi yerdeki mahkemede çözümleneceği tespit edilmelidir. Birinci tespitin cevabı görev kurallarını, ikinci tespitin cevabı ise yetki kurallarını ilgilendirmektedir (Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2007:101).

Yargılama usulünde, yargı düzeni içerisinde hangi davaya hangi mahkemenin bakacağını gösteren kurallara görev ve yetki kuralları denilmektedir (Yıldırım, 2008:363). Bir yargı düzeni içerisindeki mahkemelerin görev alanının belirlenmesi kamu düzenine ilişkindir (Gözübüyük ve Tan, 2011:135). Dolayısıyla hâkim ancak görev yaptığı mahkemenin görevine giren davalara bakabilir. Bunun dışında kalan davalarda görevsizdir (Toroslu, Feyzioğlu, 2008:58).

Görev kuralları davaların konularına göre hangi mahkeme tarafından bakılacağını ifade etmektedir (Yıldırım, 2008:364; Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2007:101). Adli yargı içerisindeki mahkemeler yönünden verilen görevsizlik kararına karşı itiraz yoluna başvurulabilir. İtiraz merciinin verdiği karar kesindir (Toroslu, Feyzioğlu, 2008:60).

4.3 Sürücü Belgesinin Geri Alınmasında Görevli Yargı Yeri

4.3.1 İdari Yaptırımlarda Görevli Yargı Yeri Sorunu

İdari yaptırımların yargısal denetiminde en önemli sorunlardan biri görevli yargı yeri sorunudur. Bu sorunun temelini, idari yaptırımların bir kısmının yargısal denetiminin idari yargı mercilerince yapılması, bir kısmının ise adli yargı mercilerince yapılması oluşturmaktadır. Bu durum ise idari yaptırımlardan hangisine idari yargıda, hangisine adli yargıda dava açılacağına ilişkin uygulamada çok büyük bir karmaşaya sebebiyet vermektedir. Esasen bu durum "adil yargılanma hakkı"nın bir uzantısı olan "mahkemeye erişim hakkı" bakımından önemli bir engel teşkil etmektedir (Ulusoy; 2013:189).

KBK'nın 2005 yılında yürürlüğe girmesine kadar idari yaptırımlarda görevli yargı yerinin belirlenmesinde genel bir problem bulunmamaktaydı. Zira yürürlükten kaldırılan ETCK'ya göre kabahatler suçun bir türü olarak kabul edilmekteydi ve kabahat işlemiş kişilere cezalar adli makamlarca verilmekteydi. İdari yaptırım öngörülen fiillerde ise büyük ölçüde idari yargı mercileri görevliydi (Eraslan ve Çoban Atik, 2020:159; Yücesoy, 2017:181). İdari yaptırımlardan bir kısmının yargısal denetimin adli yargı mercilerince yapılacağına ilişkin kanun koyucu tarafından birtakım değişiklikler yapılmasına rağmen AYM bu değişiklikleri Anayasa'ya aykırı

görerek iptal etmekteydi. Örneğin 3194 sayılı Kanunun 42. maddesinde yer alan; "Bu cezalara karşı cezanın tebliğinden itibaren yedi gün içinde sulh ceza mahkemesine itiraz edilebilir." şeklindeki düzenlemenin iptali istemiyle AYM'ne yapılan başvuru üzerine AYM tarafından (K.1997/51) söz konusu düzenleme aşağıda yer verilen gerekçelerle iptal edilmiştir.

> *"Anayasa, ...Devlet içinde tüm kamusal yaşam ve yönetimin yargı denetimine bağlı olmasını amaçlamıştır. ..idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır kuralıyla ...yönetimin kamu hukuku ya da özel hukuk alanına giren tüm eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olduğu...kamu hukuku alanındaki eylem ve işlemler için idarî yargının, özel hukuk alanındakiler için de adlî yargının görevli olduğunda duraksanamayacağı, idarî yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığın çözümünde adlî yargının görevlendirilmesi konusunda yasakoyucunun mutlak bir takdir hakkının bulunduğunu söylemenin olanaklı olmadığı, idarî yargının denetimine bağlı olması gereken idarî bir uyuşmazlığın çözümü, haklı neden ve kamu yararının bulunması halinde yasakoyucu tarafından adlî yargıya bırakılabileceği, ancak, bir idarî işlemin bir bölümünün idarî yargının, diğer bir bölümün ise adlî yargının denetimine bırakılmasında, kamu yararı bulunmadığı, kamu gücünün kullanılmasıyla ilgili bir idarî işlemin devamı ve idarî bir yasağa aykırı davranan kişiye idarî bir yaptırımın uygulanması niteliğinde olup, çıkacak uyuşmazlıkların çözümünde de idarî yargının yetkili olacağı, bakılmakta olan davanın verilen para cezasının kaldırılmasına ilişkin olduğu, 3194 sayılı Yasa'daki düzenlenen biçimiyle yıkım kararına karşı idarî yargıya başvurulacağı oysa 42. maddenin beşinci fıkrasının birinci tümcesi kuralı uyarınca para cezasına karşı, cezanın tebliğinden başlayarak yedi gün içinde Sulh Ceza Mahkemesi'ne itiraz edilebileceği. Halbuki yıkım kararının da, para cezasının da konusunu ruhsat alınmadan ya da ruhsata aykırı olarak yapılan yapı oluşturduğu, her iki kararı alan idare olduğu, idarenin aynı yapı için aldığı kararın bir bölümünün idarî yargıda bir bölümünün adlî yargıda görülmesi yargılamanın bütünlüğünü bozacağı, işlemin idarî işlem olduğunda duraksanamayacağına ve bu konuda hizmetin gereği haklı bir neden ve kamu yararı da bulunmadığına göre, idarî bir işlemin bölünerek bir bölümünün idarî yargının bir bölümünün de adlî yargının denetimine bırakılmasında isabet olmadığı, bu yüzden, itiraz konusu kural Anayasanın 125. maddesine aykırı olduğu… itiraz konusu kuralal, idarî yargının görev alanına giren uyuşmazlıkların çözümünü adlî yargı yerlerine bırakmakla Anayasanın belirlediği bu idarî ve adlî yargı ayrımına aykırılık oluşturduğu... bu sebeple iptali gerektiği"*

2005 yılında KK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte idari yaptırımlarda görevli yargı yerinin belirlenmesinde büyük bir karmaşa yaşanmıştır. Bunun temel sebebini, KK'nın 3'üncü maddesinde getirilen "Kabahatler Kanununun genel kanun olduğuna" ilişkin düzenleme ile Kanunun 27'nci maddesinde getirilen görevli yargı yerinin Sulh Ceza Mahkemesi olduğuna ilişkin düzenleme oluşturmaktadır.

KBK'nın 3'üncü maddesinin ilk halinin 1. fıkrasında; *"Bu Kanunun genel hükümleri diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanır."* hükmü yer almaktaydı. Söz konusu düzenleme AYM tarafından (K.2006/35) aşağıda yer verilen gerekçelerle iptal edilmiştir.

> *"Anayasanın 125. maddesinin birinci fıkrasında, idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır; 140. maddesinin birinci fıkrasında, Hâkimler ve savcılar adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları olarak görev yaparlar; 142'nci maddesinde, Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir; 155'inci maddesinin birinci fıkrasında da, Danıştay, idarî mahkemelerce verilen kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir şeklindeki düzenlemelere göre, Anayasa'da idarî ve adlî yargının ayrılığı kabul edildiği, idarenin kamu hukuku alanına giren işlem ve eylemlerinin idarî yargı, özel hukuk alanına giren işlemlerinse adli yargı denetimine tâbi olacağı, idarî yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığın çözümünde adlî yargının görevlendirilmesi konusunda yasa koyucunun geniş takdir hakkının bulunduğunu söylemek olanaklı olmadığı, ceza hukukunda da kimi yasal düzenlemelerde basit nitelikte görülen suçlar hakkında idari yaptırımlara yer verildiği daha ağır suç oluşturan eylemler için verilen idari para cezalarına karşı yapılacak başvurularda konunun idare hukukundan çok ceza hukukunu ilgilendirmesi nedeniyle adli yargının görevli olması doğal olduğu, ancak, idare hukuku esaslarına göre tesis edilen bir idari işlemin, sadece para cezası yaptırımı içermesine bakılarak denetiminin idari yargı alanından çıkarılarak adli yargıya bırakılması mümkün olmadığı, itiraz konusu kuralla diğer yasalardaki kabahatlere yollama yapılarak, yalnızca yaptırımın türünden hareketle ve idari yargının denetimine tabi tutulması gereken alanlar gözetilmeden, bunları da kapsayacak biçimde başvuru yolu, itiraz, bunlara ilişkin usûl ve esasların*

değiştirilmesi, Anayasanın 125 ve 155'inci maddelerine aykırı olduğu ve iptali gerektiği,"

KK'nın 27'nci maddesinin 1'inci fıkrasında; "İdarî para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idarî yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabilir. Bu süre içinde başvurunun yapılmamış olması halinde idarî yaptırım kararı kesinleşir." düzenlemesi yer almaktadır. Söz konusu düzenlemesinin iptali istemiyle başvurulması üzerine AYM tarafından (K.2006/35) aşağıda yer verilen gerekçelerle düzenlemenin Anayasa'ya aykırı olmadığına karar verilmiştir.

"idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırım kararlarına karşı başvuru yeri ve süresi düzenlenmesi ve başvurunun incelenme yöntemi ile ilgili olarak; çeşitli yasalarda hafif hapis veya hafif para cezası olarak öngörülen yaptırımlar idari para cezasına dönüştürülen yaptırımların adının yasa ile "idari" olarak değiştirilmesinin, bu tür yaptırım uygulanacak eylemlerin gerçekte ceza hukuku alanına giren suç olma özelliklerini etkilemeyeceği, cezaî karakteri ağır basan eylemler açısından verilen idari para cezası ve/veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımlarına karşı başvurunun sulh ceza mahkemesince kanunda belirtilen usule göre incelenmesinde, Anayasanın 2., 125. ve 155. maddelerine aykırılık bulunmadığına…"

KK'nın 3'üncü maddesinin AYM tarafından iptalinden sonra 5560 sayılı Kanunla 3'üncü madde yeniden düzenlenmiştir. Getirilen yeni düzenleme;

" (1) Bu Kanunun;

a) İdarî yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde,

b) Diğer genel hükümleri, idarî para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller hakkında, uygulanır." şeklindedir.

Yine AYM kararlarından sonra KK'nın 27'nci maddesine 5560 sayılı Kanunun 34'üncü maddesi ile 8'inci fıkra eklenmiştir (Eraslan, Çoban Atik, 2020:160). Söz konusu sekizinci fıkra şu şekildedir:

> *"İdarî yaptırım kararının verildiği işlem kapsamında aynı kişi ile ilgili olarak idarî yargının görev alanına giren kararların da verilmiş olması halinde; idarî yaptırım kararına ilişkin hukuka aykırılık iddiaları bu işlemin iptali talebiyle birlikte idarî yargı merciinde görülür."*

Yine görevli yargı yerinin tespiti için KK'nın 19'uncu maddesi de ayrı bir öneme sahiptir. Söz konusu düzenleme;

> *"(1) Diğer kanunlarda kabahat karşılığında öngörülen belirli bir süre için;*
>
> *a) Bir meslek ve sanatın yerine getirilmemesi,*
>
> *b) İşyerinin kapatılması,*
>
> *c) Ruhsat veya ehliyetin geri alınması,*
>
> *d) Kara, deniz veya hava nakil aracının trafikten veya seyrüseferden alıkonulması,*
>
> *Gibi yaptırımlara ilişkin hükümler, ilgili kanunlarda bu Kanun hükümlerine uygun değişiklik yapılıncaya kadar saklıdır."* şeklindedir.

KK'nın 3'üncü maddesinde yapılan düzenlemeden sonra, KK dışındaki diğer kanunlarda belirlenen "idari para cezası" ile "mülkiyetin kamuya geçirilmesi" dışındaki idari yaptırımlarda, idari yargı mercilerinin mi adli yargı mercilerinin mi görevli olduğu hususunda büyük bir sorun ortaya çıkmıştır. KK'da belirlenen görevli yargı merciine ilişkin düzenlemelerin diğer kanunlardaki hangi idari yaptırımları kapsadığı, KK'nın 19'uncu maddesinde yer alan kuralların hangi durumlarda uygulanabileceği hususunda adli ve idari yargı mercilerince farklı kararlar verilmeye başlanılmıştır (Eraslan, Çoban Atik, 2020:152).

Öte yandan, 5560 sayılı Kanunla değiştirilen KK'nın 3'üncü maddesi ile 27'nci maddesini Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla AYM'ne başvurulmuş olup, AYM

tarafından (K.2009/80) aşağıda yer verilen gerekçelerle düzenlemelerin Anayasa'ya aykırı olmadığına karar verilmiştir. Kararın 3'üncü maddenin 1'inci fıkrasına ilişkin kısmında özetle;

> *"Kural olarak idare hukuku alanına giren konularda idarî yargı, özel hukuk alanına giren konularda adlî yargı görevli olduğu, idarî yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığın çözümünde adlî yargının görevlendirilmesi konusunda yasa koyucunun mutlak bir takdir hakkının bulunduğunu söylemenin mümkün olmadığı, idarî yargının denetimine bağlı olması gereken idarî bir uyuşmazlığın çözümü, haklı neden ve kamu yararının bulunması halinde yasa koyucu tarafından adlî yargıya bırakılabileceği, kabahat konusu eylemlerin çeşitliliği ve idari yaptırımların uygulanma alanı dikkate alındığında, idari yargı teşkilatına oranla daha yaygın olan sulh ceza mahkemelerine başvuru olanağı tanınmasının, hak arama özgürlüğünü kolaylaştırıcı nitelikte olduğu, bu suretle kısa sürede sonuç alınmasını olanaklı kıldığı ve idari yaptırımlara karşı sulh ceza mahkemelerine başvurulabileceği yolunda getirilen düzenlemenin haklı nedenini oluşturduğu, itiraz konusu Yasa kuralı Anayasanın 125., 153. ve 155. maddelerine aykırı olmadığı ve iptal isteminin reddi gerektiğine karar verilmiştir."*

Kararın 27'inci maddenin 8'inci fıkrasına ilişkin kısmında özetle;

> *"Söz konusu kural, sulh ceza mahkemesine başvurulabilecek idari yaptırım kararları yönünden geçerli olup, bu yaptırım kararı kapsamında idari yargının görev alanına giren bir başka kararın da verilmiş olması halinde bu kararın iptali talebiyle birlikte idari yaptırımın iptali isteminin de idari yargı merciinde görülmesini amaçlamaktadır. Bu suretle, idari yargının görevli olduğu işlem kapsamında tesis edilen bir idari yaptırım kararının hukuka uygunluk denetiminin de aynı yargı yerince yapılması sağlanmış olmaktadır.*
>
> *İdari yaptırım kararlarına ilişkin uyuşmazlıkların hangi hallerde idari yargı yerlerince çözümleneceği itiraz konusu kuralda açıkça belirtildiğinden, kuralın belirsizliğinden ve mahkemelerin görevlerinin yasayla belirlenmesi gerektiği yolundaki Anayasanın 142. maddesine aykırılığından söz edilemez.*

Öte yandan, idari yargı yerlerinin, idari işlem niteliğindeki tüm idari yaptırımlardan doğan uyuşmazlıkların çözümünde görevli olması gerekirken itiraz konusu kuralda yer alan uyuşmazlıklarla sınırlı olarak görevli kılınmasının, Anayasanın 125. ve 155. maddelerine aykırılığı ileri sürülmüş ise de diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde idari yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin Kabahatler Kanunu hükümlerinin uygulanacağını hükme bağlayan ve bu kapsamda bulunan idari yaptırım kararlarına karşı sulh ceza mahkemesinin görevli olmasını sağlayan Kabahatler Kanununun 3. maddesinin (1) numaralı fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığının saptanması karşısında, itiraz konusu kural kapsamındaki idari yaptırımlar bakımından idari yargı yerlerini görevli kabul eden Yasa'nın 27. maddesinin (8) numaralı fıkrasının Anayasanın 125. ve 155. maddelerine aykırılığından söz edilemez."

KK'nın 27'nci maddesinin 1'inci fıkrasında*, "İdarî para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idarî yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabilir"* düzenlemesine göre, KK'da yer verilen "idari para cezası" ve "mülkiyetin kamuya geçirilmesine" ilişkin idari yaptırımlara karşı adli yargı mercii olan sulh ceza mahkemelerinin görevlidir. Bu hususta öğretide farklı görüşler bulunmamakta olup, aynı zamadan bu konuda adli ve idari yargı mercileri arasında görev uyuşmazlığı da çıkmamıştır (Eraslan, Çoban Atik, 2020:162).

KK dışında özel kanunlarda da, idari para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımlarına karşı hangi yargı merciine başvurulacağı, özel kanunda kanun yoluna ilişkin düzenleme bulunup bulunmamasına göre belirlenmektedir.

Özel kanunlarda düzenlenen idari para cezaları ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımlarında yargısal denetimi yapacak görevli yargı mercii gösterilmemişse böyle bir durumda genel kanun niteliğindeki KK'nın uygulanması gerekir.

Mevzuatta "idari para cezası" ve "mülkiyetin kamuya geçirilmesi" yaptırımı dışında da farklı idari yaptırımlar bulunmaktadır. Bu idari yaptırımları düzenleyen kanunların bir kısmında görevli yargı yeri belirtilmiş iken bir kısmında ise belirtilmemiştir. Bu nitelikteki idari yaptırımlarda görevli yargı merciinin tespiti ve KK'da yer alan kanun

yoluna ilişkin düzenlemelerin uygulanıp uygulanmayacağı önemli bir konudur (Eraslan, Çoban Atik, 2020:165).

KK'da yapılan son değişiklikler ve AYM kararları ışığında idari yaptırımlarda görevli yargı yerinin aşağıdaki gibi belirlenmesi gerekmektedir.

-Öncelikle görevli yargı yerinin kanunda açıkça belirtildiği hallerde görevli yargı yeri buna göre belirlenecektir. KK'nın 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının (a) bendinde yer alan *"İdarî yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde ... uygulanır."* düzenlemesi de bu duruma işaret etmiştir (Karabulut; 2008:87). Örneğin bir Kanun düzenlemesinde idari para cezasına karşı İdare Mahkemesi'ne başvurulacağına ilişkin bir düzenleme varsa buna göre hareket edilecektir. Örneğin, 6502 sayılı Kanunun Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 78. maddesinin 2. fıkrasında; "Bu Kanun hükümlerine göre verilen idari yaptırım kararlarına karşı 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu hükümlerine göre idari yargı yoluna başvurulabilir" hükmü, 20/06/2013 tarih ve 6493 sayılı Ödeme ve Menkul Kıymet Mutabakat Sistemleri, Ödeme Hizmetleri ve Elektronik Para Kuruluşları Hakkında Kanunun 27. maddesinin 5. fıkrasında; "Bu madde uyarınca verilecek idari para cezalarına karşı yetkili idare mahkemesinde dava açılabilir." hükmü yer almaktadır.

-Görevli yargı yerinin belirlenmesine ilişkin Kanunda açık bir hüküm bulunmadığı hallerde; "idari para cezaları" ile "mülkiyetin kamuya geçirilmesine" ilişkin idari yaptırımlarda KK'nın 27'inci maddesi uyarıca sulh ceza hâkimliği görevlidir.

-"İdari para cezaları" ile "mülkiyetin kamuya geçirilmesi" idari yaptırımları dışında kalan idari yaptırımlarda görevli yargı yerinin hangisi olduğu hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu durumu çalışmanın ilerleyen kısmında yer verilecektir.

4.3.2 Sürücü Belgesinin Geri Alınması İdari Yaptırımlarında Görevli Yargı Yeri

2005 yılında yürürlüğe giren Kabahatler Kanunu nedeniyle idari yaptırımlarda görevli yargı yerinin belirlenmesinde ortaya çıkan sorunun bir yansıması olarak sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımında da görevli yargı yerinin neresi olduğu

noktasında yargı mercileri arasında uygulamada birlik sağlanamamıştır. Adli ve idari yargı mercilerinin bir kısmı kendisini görevli gören kararlar verirken, bir kısmı ise kendisini görevsiz gören kararlar vermiştir. Uyuşmazlık mahkemesi kararlarına bakıldığında ise, bu konuda adli yargı mercilerinin görevli olduğu yönünde kararlar verilmiştir. Uyuşmazlık mahkemesinin görev uyuşmazlıklarını kesin olarak çözen yargı mercii olmasına rağmen, Uyuşmazlık mahkemesinin vermiş olduğu kararların sadece o davaya ilişkin olduğu görüşünden hareketle özellikle idari yargı mercilerince Uyuşmazlık mahkemesi kararlarına uygun olmayan kararlar verildiği görülmektedir. Ancak, DİDDK'nın son zamanlarda verdiği aykırılığın giderilmesi kararı ile birlikte idari yargı mercilerince SBGA idari yaptırımlarında adli yargı mercilerinin görevli olduğu yönünde genel bir görüş oluştuğunu söylemek mümkündür. Konunun önemine binaen yargıtay, danıştay ve UMAH'ın SBGA idari yaptırımlarında görevli yargı merciine ilişkin kararlarına değinmekte fayda bulunmaktadır.

4.3.2.1 Yargıtayın görüşü

Yargıtayın süregelen içtihatlarında (19. CD, K.2016/341, K.2016/17911, K.2017/6942, K.2018/9273, K.2019/15196, K.12154, K.2016/21484, K.2018/9273) SBGA idari yaptırımına karşı yargısal başvuru merciinin adli yargı merciileri olduğu belirtilmektedir. Bu kararların gerekçeleri şu şekildedir:

> *"2918 sayılı Kanunun Adli Kovuşturma ve Cezaların Uygulanması başlıklı Dokuzuncu Kısımına dâhil Bu Kanundaki suçlarla ilgili davalara bakacak mahkemeler ve yetkileri başlığı altında düzenlenen 112. maddesinin ilk paragrafında; sürücü belgelerinin geçici olarak geri alınması hariç olmak üzere bu Kanundaki hafif para cezasını veya bu kanundaki hafif hapis cezasını, belgelerin geri alınması ve iptali veya işyerlerinin kapatılması cezasını gerektiren suçlarla ilgili davalara trafik mahkemelerinde, bunların bulunmadığı yerlerde yetki verilen sulh ceza mahkemelerinde bakılacağı ifade edilmiş; böylelikle sürücü belgelerinin geçici olarak geri alınmasına ilişkin uygulamalar trafik ve sulh ceza mahkemelerinin görevi dışında tutulmuş iken; 12/07/2013 tarih ve 6495 sayılı Kanunun 20. maddesiyle, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 112. maddesinde yapılan değişiklik ile maddenin başlığı, Sürücü belgelerinin geri alınmasında ve iptalinde yetki şeklinde, madde ise, Bu Kanunun 6 ncı maddesinde sayılan görevlilerin ve trafik tescil kuruluşlarının yetkilendirildiği haller hariç olmak üzere, sürücü belgelerinin geri alınmasına ve iptaline sulh ceza mahkemeleri karar verir şeklindeki düzenleme ile yeniden düzenlendiği ve bu karara karşı kanun yoluna ilişkin bir düzenlemeye yer verilmediği gözetildiğinde, sürücü belgesi geri alma tutanağının iptali istemiyle açılan davanın da adli yargı yerinde görülmesi ve keza Uyuşmazlık mahkemesinin sürücü belgesinin geçici olarak geri alınmasına ilişkin davaya*

bakma görevinin adli yargıya ait olduğuna dair 13/10/2014 tarihli ve 2014/875 esas, 2014/926 sayılı kararı nazara alındığında, itirazın esastan incelenmesi gerektiği gözetilmeden, görevsizlik kararı verilmesi gerektiğinden bahisle itirazın kabulüne karar verilmesinde isabet görülmediği…"

4.3.2.2 Danıştay'ın görüşü

Ülkemizde istinaf sisteminin yürürlüğe girmesinden önce sürücü belgesinin geri alınmasına ilişkin işlemlere karşı ilk derece mahkemelerinde açılan davalarda verilen kararları temyiz yoluyla inceleyen mercii Danıştay'dı. Bu dönemde gerek ilgili danıştay dairesi ve gerekse Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu SBGA idari yaptırımlarında görevli yargı yerinin idare mahkemeleri olduğuna karar vermekteydi. Ülkemizde 20 Temmuz 2016 tarihi itibariyle yürürlüğe giren istinaf sistemiyle birlikte SBGA idari yaptırımlarında yargı yolunun "idari yargı" mı "adli yargı" mı olduğu hususu daha karmaşık bir hal oldu. Bunun temel sebebini SBGA idari yaptırımlarına karşı ilk derece mahkemelerinde açılan davalarda verilen kararların istinaf kanun yoluyla Bölge idare mahkemelerince incelenmesi ve Bölge idare mahkemelerinin bu kararlarının kesin olması, başka bir deyişle temyiz incelemesi tabi olmaması oluşturmaktaydı. Hal böyle olunca Bölge idare mahkemelerinin bir kısmı sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımlarında İdare Mahkemelerinin görevli olduğu, bir kısmı ise adli yargı içerisinde yer alan sulh ceza hâkimliklerinin görevli olduğu yönünde kararlar vermekteydi. Yine istinaf sisteminin yürürlüğe girmesinden önce verilen kararlarda temyiz kanun yolu geçerli olduğundan, Danıştay'ın ilgili dairesi ve İDDK tarafından bu davalarda idare mahkemelerinin görevli olduğuna karar vermeye devam etmekteydi. Gerek bölge idare mahkemelerinin bir kısmının ve gerekse Danıştay ilgili dairesi ile İDDK'nın SBGA idari yaptırımlarında idare mahkemelerinin görevli olduğu yönündeki kararlarının gerekçesi ise aşağıdaki gibiydi.

"2918 sayılı Kanunun 112. maddesinin değişen halinde de, Kanunun 6. maddesinde sayılan görevliler ile trafik tescil kuruluşlarının yetkilendirildiği haller hariç tutularak, diğer hallerde sürücü belgelerinin geri alınmasına ve iptaline sulh ceza mahkemelerinin karar vereceği vurgulanmıştır.

Bu durumda; 2918 sayılı Kanunun 112. maddesinde, 6495 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik, 5326 sayılı Kanunun yukarıda bahsi geçen 19. maddesinde yer alan; diğer kanunlarda kabahat karşılığında öngörülen belirli bir süre için bir meslek ve sanatın yerine getirilmemesi, işyerinin kapatılması, ruhsat veya ehliyetin geri alınması, kara, deniz veya hava nakil aracının trafikten veya seyrüseferden alıkonulması gibi yaptırımlara ilişkin hükümlerin, bu Kanun

hükümlerine uygun değişiklik yapılıncaya kadar saklı olduğu hükmü çerçevesinde yapılan değişiklik olmayıp, sürücü belgelerinin geçici olarak geri alınmasına ilişkin kollukça tesis edilen işlemler hâlen idari yargının denetimi altındadır.

2918 sayılı Kanunun 6. maddesinde sayılan görevliler nitelikleri itibariyle idarenin ajanı olup, yürürlükteki mevzuat kapsamında idarenin kendilerine verdiği yetki çerçevesinde icra ettikleri işlemlerin de idari işlem niteliğinde olduğunda kuşku bulunmamaktadır.

İdari işlemlerden doğan uyuşmazlıklarda görevli mahkemeler kural olarak idari yargı merciileri olmakla birlikte, yasama organının bir kanun ile idari işlemi adli yargının denetimine vermesi gibi istisnai durumlarda idari işlemlerden doğan uyuşmazlıklar idari yargı denetimi dışında kalmaktadır.

Trafik idari para cezalarından doğan uyuşmazlıklarda görevli mahkemeler 5326 sayılı Kanunun 27/1. maddesi hükmü uyarınca sulh ceza mahkemeleri olmakla birlikte, gerek 2918, gerekse 5326 sayılı Kanun hükümleri göz önüne alındığında, bir idari işlem olan sürücü belgesinin geri alınmasına ilişkin işlemlerden doğan uyuşmazlıklarda görevli mahkemelerin idari yargı mercii olduğu tartışmasızdır."

SBGA idari yaptırımında görevli yargı yeri hususunda içtihat bu şekilde devam etmekte iken Bölge idare mahkemeleri arasındaki aykırılığın giderilmesi amacıyla verilen Danıştay İDDK'nın 17/02/2020 tarih ve E:2020/55, K:2020/10 sayılı kararında konu detaylı olarak incelenerek, SBGA idari yaptırımlarında görevli yargı mercilerinin adli yargı mercileri olduğuna karar vermiştir. Söz konusu kararda;

"Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunca bugüne kadar verilen kararlar, aykırılığın giderilmesi istemine konu benzer nitelikteki uyuşmazlıkların görüm ve çözümü görevinin idari yargı yerine ait olduğu yönünde ise de; 2918 sayılı ve 5326 sayılı Kanun hükümleri ile hukuki güvenlik ilkesi yönünden yukarıda yapılan açıklamalar ve Uyuşmazlık mahkemesinin istikrar kazanan kararları birlikte değerlendirildiğinde, geri alma niteliğine bakılmaksızın sürücü belgesinin geri alınması yaptırımına karşı açılacak davalarda, adli yargı merciinin görevli olduğu, bu haliyle, sürücü belgesinin geri alınması ve idari para cezası yaptırımına karşı adli yargı merciine başvurulabileceği sonucuna varılmaktadır.

Bu durumda, aykırılığın, adli yargı mercilerinin görevli olduğu yönündeki kararlar doğrultusunda giderilmesi gerekmektedir."

4.3.2.3 Uyuşmazlık mahkemesinin görüşü

UMAH'ın istikrar bulmuş kararlarında (K.2018/506, K.2018/396, 2018/364) SBGA idari yaptırımına ilişkin davalarda görevli yargı yerinin sulh ceza hâkimlikleri

olduğu belirtilmektedir. UMAH kararlarında, sürücü belgelerinin geçici olarak geri alınmasına ilişkin idari yaptırımlarda, 6495 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe kadar bu davalara bakma görevinin idare mahkemelerinde olduğunun altı çizilmektedir. Ancak söz konusu kanunla yapılan değişikliğin yürürlüğe girmesiyle birlikte SBGA idari yaptırımlarında görevli yargı yerinin sulh ceza hâkimlikleri olduğu vurgulanmaktadır. Bu kararların temel gerekçesi aşağıdaki gibidir.

> *"5326 sayılı Kabahatler Kanununun Saklı tutulan hükümler başlığını taşıyan 19. maddesinde, diğer kanunlarda kabahat karşılığında öngörülen belirli bir süre için, ehliyetin geri alınması, ……. gibi yaptırımlara ilişkin hükümler, ilgili kanunlarda bu Kanun hükümlerine uygun değişiklik yapılıncaya kadar saklıdır denilerek, ilgili kanununda, bu Kanun hükümlerine uygun değişiklik yapılıncaya kadar saklı tutulan, başka bir deyişle, belirtilen istisnalar içinde sayılan yaptırımlardan biri olan ehliyetin geri alınmasına ilişkin hükmün, 12.7.2013 tarih ve 6495 sayılı Kanunun 20'nci maddesiyle, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 112'nci maddesinde yapılan değişiklik ile yukarıda belirtilen şekilde yeniden düzenlendiği ve bu karara karşı kanun yoluna ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemesi, Kabahatler Kanununun 5560 sayılı Kanun'la değişik 3'üncü maddesinde belirtildiği üzere, idari yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümlerinin, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde uygulanacağı nedeniyle, görevli mahkemenin belirlenmesinde 5326 sayılı Kanun hükümleri dikkate alınması gerektiği"*

4.3.3 Sürücü Belgesinin Geri Alınmasında Yetkili Yargı Yeri

Bir uyuşmazlığın hangi yargı düzeni içerisinde ve bu yargı düzeni içerisindeki hangi mahkemenin bakacağını saptamak yeterli olmayıp, ayrıca davaya hangi yerdeki mahkemenin de bakacağı tespit etmek gerekmektedir (Kaplan, 2020:154). Yetkili yargı yeri, bir ülkede yer alan mahkemeleri coğrafi olarak yargı bölümlerine ayrılmasını belirtmektedir. Bu bölünme sayesinde mahkemeler ancak sorumlu olduğu coğrafi sınırlarda yetkili olmaktadır. Her mahkemenin kendine ayrılan yargı çevresinde faaliyette bulunması gerekir (Centel ve Zafer, 2008:492).

Yetki kavramı, aynı yargı düzeni içerisinde yer alan ve aynı türden uyuşmazlıklara bakmakla görevli mahkemelerden hangi yerde bulunan mahkemenin o uyuşmazlığa bakabileceğini ifade etmektedir. Yetki kuralları görevli mahkemelerden coğrafi bakımdan hangi yerdeki mahkemenin davaya bakacağını belirlemektedir (Yıldırım, 2008:363). Her mahkemenin yargı yetkisi belli bir coğrafi yer ile sınırlıdır, buna o yerin yargı çevresi denilmektedir (Kalabalık, 2011:231).

Yetki bir davaya hangi yerdeki görevli mahkeme tarafından bakılacağını belirler. Bir davada yargı yolunu tespit ettikten sonra, o yargı kolundaki görevli mahkemeye belirledikten sonra, davanın hangi yerdeki mahkemede açılacağını belirlemek icap etmektedir. Bu tespit yetki kurallarına göre yapılmaktadır. Mahkemelerin yargı yetkisi, davanın konusuna bağlı bir sınırlama yanında yer itibariyle de sınırlandırılmıştır. Mahkemelerin kendi yargı çevresi içindeki davalara bakabilme iktidarı, yetki kurallarına göre belirlenir (Pekcanıtez, Atalay, Özekes, 2007:117). Yetki sorunu ülkenin birden çok yerinde aynı türden mahkemenin bulunması halinde ortaya çıkar (Kalabalık, 2011:231).

Her mahkemenin, görevli olduğu dava konularında, yargılama yapabileceği bir coğrafi alan yer söz konusudur. Mahkemelerin yetkilerini kullanabileceği yerler, mülki idare sınırları dikkate alınarak tespit edilir (Akyılmaz, Sezginer ve Kaya, 2018:211).

KK'nın 22'nci maddesinin 4'üncü fıkrasında, CMK'nın "yer bakımından yetki kuralları"nın kabahatler bakımından da geçerli olduğu kurala bağlanmıştır. Bu itibarla idari yaptırımlarda yetkili mahkemenin belirlenmesinde CMK'de yer alan kurallar uygulanacaktır. Yetki kuralları CMK'nın 12 ila 21'inci maddesi arasında düzenlenmiştir.

CMK'ya göre yetkili mahkemenin belirlenmesinde temel ölçüt suçun işlendiği yer ölçütüdür. CMK'nın 12'nci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, "davaya bakmak yetkisi, suçun işlendiği yer mahkemesine aittir" (Toroslu ve Feyzioğlu, :63). Suçun işlendiği yer, hangi mahkemenin yargı çevresi içerisinde yer alıyorsa yetkili mahkeme bu mahkemedir (Centel ve Zafer, 2008:494).

CMK'nın 12'nci maddesinin 2'nci fıkrasına göre, "teşebbüs halinde kalmış suçlarda son icra hareketinin yapıldığı yer", "kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği yer", "zincirleme suçlarda zincirleme suçu oluşturan son suçun işlendiği yer" mahkemesi yetkili mahkemedir.

Suçun işlendiği yerin bilinmemesi veya tespit edilememesi nedeniyle temel ölçütün uygulanamadığı durumlarda çeşitli yedek ölçütler kabul edilmiştir (Centel ve Zafer, 2008:494; Toroslu ve Feyzioğlu, 2008:63).). Temel ölçütün, yani "suçun işlendiği yer"

belli değilse özel yetki kuralları uygulanması gerekmektedir. CMK'nın 13'üncü maddesine göre, suçun işlendiği yer belli değilse, "şüpheli veya sanığın yakalandığı yer, yakalanmamışsa yerleşim yeri mahkemesi, şüpheli veya sanığın Türkiye'de yerleşim yeri yoksa Türkiye'de en son adresinin bulunduğu yer mahkemesi, Mahkemenin bu suretle de belirlenmesi olanağı yoksa ilk usul işleminin yapıldığı yer mahkemesi yetkilidir."

Söz konusu düzenlemeler dışında, CMK'nın 14'üncü maddesinde "yabancı ülkelerde işlenen suçlarda yetki", 15'inci maddesinde "deniz, hava ve demiryolu taşıtlarında veya bu taşıtlarla işlenen suçlarda yetki", 16'ncı maddesinde "bağlantılı suçlarda yetki" kuralları düzenlenmiştir (Centel ve Zafer, 2008:497).

CMK'de yer alan yetkiye ilişkin kurallar değerlendirildiğinde, AUEA araç kullanma kabahati nedeniyle SBGA idari yaptırımlarında yetkili yargı merciinin fiilin işlendiği yerdeki sulh ceza hâkimliğidir.

4.4 İdari Yaptırım Kararının Tebliği

KBK'nın "Kararların tebliği" başlıklı 26'ncı maddesinin 1'inci fıkrasında; "idarî yaptırım kararı, 11.2.1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilgili kişiye tebliğ edileceği" hükme bağlanmıştır. Fıkranın ikinci cümlesinde, "tebligat metninde bu karara karşı başvurulabilecek kanun yolu, mercii ve süresi açık bir şekilde belirtileceği" belirtilmiştir. Bu durum Anayasanın 40'ıncı maddesinin bir gereğidir. Maddenin devamında,

> *"İdarî yaptırım kararının ilgili gerçek kişinin huzurunda verilmesi halinde tutanakta bu husus açıkça belirtilir. Bu karara karşı başvurabileceği kanun yolu, mercii ve süresine ilişkin olarak bilgilendirildikten sonra kişinin karar tutanağını imzalaması istenir. İmzadan kaçınılması halinde bu durum tutanakta açıkça belirtilir. Karar tutanağının bir örneği kişiye verilir.*
>
> *Tüzel kişi hakkında verilen idarî yaptırım kararları her halde ilgili tüzel kişiye tebliğ edilir."* düzenlemesi yer almıştır.

Öte yandan, 06/04/2011 tarihli ve 27897 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan "Karayolları Trafik Kanunu Hükümleri Gereğince Uygulanan İdari Para Cezalarının Tahsilinde ve Takibinde Uygulanacak Usul ve Esaslar İle Kullanılacak Alındılar,

Tutanaklar ve Defterler Hakkında" yönetmelikte KTK uyarınca tanzim edilen idari yaptırım kararlarının tebliğiyle ilgili birtakım düzenlemeler getirilmiştir. Söz konusu yönetmeliğin 10'uncu maddesinde; "*Tutanağın tebligat işlemlerine ihlalin tespit edildiği tarihten itibaren on iş günü içinde başlanarak, Karayolları Trafik Kanununun 116 ncı maddesi hükümleri uyarınca araç sahibine, sahibi birden fazla ise tescil kaydının ilk sırasındaki sahibine posta yoluyla tebligat yapılır."* hükmü yer almaktaydı. Söz konusu düzenlemeye rağmen trafik idari yaptırımlarının bir kısmı yönetmelikte öngürülen on günlük süre içerisinde tebliğe çıkarılmamaktaydı. İdari para cezalarına karşı yapılan başvurularda bu durum idari para cezasını hukuka aykırı hale getirdiği ileri sürülebiliyordu. Bir kısım sulh ceza hâkimliklerin tarafından da bu durum dikkate alınarak idari yaptırımların iptali cihetine gidiliyordu. Bununla birlikte Yargıtayın kanun yararına bozma kararlarında (7. CD, K.2013/10142, K. 2012/8436) idarenin trafik idari para cezasına on gün içerisinde tebliğe çıkarılmamış olması hususunda; "hükmün idarî işlemlerin sürüncemede kalmasını önlemek amacıyla idareye yönelik getirilmiş bir düzenleme olduğu, süresinde tebligat işlemlerine başlanmamış olmasının idarî karar tutanağını geçersiz kılmayacağı, mahkemesince olayın esasına girilerek bir karar verilmesi gerektiği gerekçeleriyle" kanun yararına bozma taleplerini kabul etmekteydi. Ayrıca AYM'nin bireysel başvuru dosyasında vermiş olduğu BB, 2013/8508 sayılı kararda da; "idari yaptırım kararının on gün içerisinde tebliğe çıkarılmasına ilişkin düzenlemenin, idarî işlemlerin sürüncemede kalmasını önlemek amacıyla idareye yönelik getirilmiş bir düzenleme olduğu ve süresinde tebligat işlemlerine başlanmamış olmasının idarî karar tutanağını geçersiz kılmayacağının içtihatlarda belirlenmiş olduğu" ifade edilmiştir

Son olarak, 04/04/2014 tarih ve 28962 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik değişikliğiyle trafik idari para cezalarının tebliğiyle ilgili değişikliğe gidilmiş, yapılan değişiklikle 10. madde; *"(1) Trafik idari para cezası karar tutanaklarının tebliği, 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 20 nci maddesinde yer alan soruşturma zamanaşımı süreleri içerisinde yapılır."* şeklini almıştır.

4.5 Başvuru Süresi

KK'nın 27'nci maddesinin 1'inci fıkrasında; "idarî para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idarî yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç on beş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabileceği" ifade edilmiştir. Düzenlemede idari yaptırım kararının tebliğ veya tefhiminden itibaren on beş gün içerisinde sulh ceza hâkimliğine başvurulabileceğinin ifade edilmiş olmasına rağmen, gerek aynı maddede gerekse Kabahatler Kanununun bütünü birlikte incelendiğinde sürelerin nasıl hesaplanacağı hususunda açık bir hükme yer verilmediği gibi bu konuda CMK'ya de atıf yapılmamıştır. Bununla birlikte KK'da sürelerle ilgili düzenlemenin bulunmadığı hallerde kıyasen CMK'nın uygulanabileceğinin kabulü gerekmektedir. Aksi halde sürelerin nasıl başlayacağı, nasıl hesaplanacağı gibi hususlarda bir boşluk ortaya çıkar ki, böyle bir durum gerek uygulayıcılar açısından farklı yorumlara yol açacağı gibi, vatandaşların mahkemeye erişimleri ile ilgili zor durumlar da ortaya çıkabilecektir.

Ceza muhakemesinde yer alan süreler, saat, gün, hafta, ay, yıl olarak belirlenmiştir (Centel ve Zafer, 2008:575). Sürelerin hesaplanması hususu ise CMK'nın 39'uncu maddesinde düzenlenmiştir.

Yine yargılama hukukumuzda adli tatil müessesesi kabul edilmiştir. Adli tatil içerisinde mahkemeler kanunun açıkça izin vermediği hususlarda çalışmaya ara vermektedirler (Centel ve Zafer, 2008:576). Adli tatil müessesi CMK'nın 331'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

> *"Ceza işlerini gören makam ve mahkemeler her yıl bir eylülde başlamak üzere, yirmi temmuzdan otuz bir ağustosa kadar çalışmaya ara verirler. Soruşturma ile tutuklu işlere ilişkin kovuşturmaların ve ivedi sayılacak diğer hususların tatil süresi içinde ne suretle yerine getirileceği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir. Tatil süresince bölge adliye mahkemeleri ile Yargıtay, yalnız tutuklu hükümlere ilişkin veya Meşhud Suçların Muhakeme Usulü Kanunu gereğince görülen işlerin incelemelerini yapar. Adlî tatile rastlayan süreler işlemez. Bu süreler tatilin bittiği günden itibaren üç gün uzatılmış sayılır."*

KK'nın 28'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (b) bendine göre, idari yaptırım kararına karşı sulh ceza hâkimliğine yapılan başvurunun süresinde yapılmadığının tespiti halinde başvurunun reddine karar verilecektir.

4.6 Başvuru Usulü

İdari yaptırım kararlarına karşı sulh ceza hâkimliğine yapılacak olan başvuruda uygulanacak KK'nın 27'inci maddesinin 3 ve 4'üncü fıkralarında düzenlenmiştir. Buna göre, başvuru sulh ceza hâkimliğine verilecek bir dilekçe ile yapılmalıdır. Başvuruda bulunabilecek kişiler ise idari yaptırım uygulanan kişi veya bunun kanuni temsilcisi ya da avukatı olarak sayılmıştır. Yine başvuru dilekçesinin iki nüsha olarak verilmesi gerekmektedir. Dilekçenin iki nüsha olarak verilmesinin sebebi ikinci nüshanın karşı tarafa tebliğ edilmesi zorunluluğundan kaynaklanmaktadır.

Başvuru dilekçesinde yer alması gereken hususlar ise 27'inci maddenin 4'üncü fıkrasında yer verilmiştir. Buna göre; "başvuru dilekçesinde idarî yaptırım kararına ilişkin bilgiler, bu karara karşı ileri sürülen deliller açık bir şekilde gösterilecektir. Eğer başvuru süresinde yapılmamışsa, başvurunun süresinde yapılmasını engelleyen mücbir sebep dayanaklarının da dilekçede belirtilmesi gerekmektedir."

KK'nın 31'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre; "idarî yaptırım kararına karşı başvuru yolu harca tâbi değildir."

4.7 Başvurunun İncelenmesi

KK'nın 28'inci maddesinde idari yaptırım kararlarına karşı sulh ceza hâkimliğine başvurulduğunda incelemenin ne şekilde yapılacağı düzenlenmiştir. Genel olarak madde metni değerlendirildiğinde, başvurunun öncelikle usule ilişkin şartlara sahip olup olmadığı değerlendirilecektir. Usule ilişkin herhangi bir eksiklik bulunmadığı takdirde başvuru dilekçesinin karşı tarafa tebliğ edilerek başvurunun tekemmül süreci başlatılacaktır. Dosya tekemmül ettikten sonra, hâkimlikçe dosyada eğer varsa eksiklikler tamamlanacak, gerek görülmesi halinde taraflar dinlenecek ve nihayetinde idari yaptırım kararı hakkında bir karar verilecektir.

KK'nın 28'inci maddesinin 1'inci fıkrasında idari yaptırım kararına karşı yapılan başvurunun öncelikle bir ön incelemeye tabi tutulacağı ifade edilmiştir. Ön incelemede incelenecek olan hususlar şunlardır:

-Hâkimliğin yetkili olup olmadığı,

-Başvurunun süresi içerisinde yapılıp yapılmadığı,

-Başvuru konusu idari yaptırım kararının sulh ceza hâkimliğin tarafından incelenebilecek kararlardan olup olmadığı,

-Başvurucunun başvuru hakkı olup olmadığı.

İdari yaptırım kararlarına karşı yapılan başvurularda yetkili merciin hangi kurallara göre tespit edildiği çalışmanın önceki kısımlarında ele alınmıştı. İşte, sulh ceza hâkimliği tarafından idari yaptırım kararına karşı yapılan başvurularda öncelikle yetkili hâkimlik olup olmadığı araştırılacaktır. Eğer, yetkili olunmadığı sonucuna varılırsa dosyanın yetkili sulh ceza hâkimliğine gönderilmesine karar verilecektir.

Yine idari yaptırım kararlarına karşı yapılacak başvuruların hangi süre içerisinde yapılması gerektiği çalışmanın önceki kısımlarında ele alınmıştı. Sulh ceza hâkimliğine yapılan başvurunun süresinde olup olmadığı araştırılacak, eğer başvurunun süresinde yapılmadığı tespit edilirse başvurunun reddine karar verilecektir (Kangal, 2019:466).

İdari yaptırım kararlarına karşı yapılan başvuruların sulh ceza hâkimliğin tarafından incelenebilmesi için görevli yargı merciinin sulh ceza hâkimliği olması gerekmektedir. Bunun için öncelikle idari yaptırım kararına karşı yapılan başvurunun adli yargı düzeni içerisinde incelenebilecek bir başvuru olmalıdır. Adli yargı düzeni içerisinde incelenebilecek bir başvuru olduğu tespit edilirse bu kez başvurunun sulh ceza hâkimliğince incelenebilecek bir başvuru olup olmadığının tespiti gerekecektir. Çalışmanın önceki kısımlarında yargı düzeni ve görev kavramları açıklanarak idari yaptırım kararlarında görevli yargı merciinin nasıl tespit edildiği ele alınmıştı. İşte bahsi geçen düzenlemelere göre idari yaptırım kararlarına karşı yapılan başvurunun

sulh ceza hâkimliği tarafından incelenebilecek bir başvuru olup olmadığı tespit edilecek. Eğer başvurunun sulh ceza hâkimliğinin görevine giren bir başvuru olmadığı tespit edilirse başvurunun reddine karar verilecektir.

Sulh ceza hâkimliği tarafından başvurucunun başvurma hakkı bulunup bulunmadığı yönünden de inceleme yapılacaktır. Başvurucunun buna hakkı olmadığı sonucuna ulaşılırsa başvurunun reddine karar verilecektir.

Yapılan başvurunun, yetkili sulh ceza hâkimliğine yapıldığı, bu konuda görevli yargı merci olunduğu, başvurunun süresinde olduğu, başvurucunun buna hakkı olduğu sonucuna ulaşılması halinde başvurunun usulden kabulüne karar verilir (Kangal, 2019:466).

Başvurunun usulden kabulü kararı ile birlikte başvuru dosyasının tekemmül süreci başlamaktadır. KK'nın 28'inci maddesinin 2'inci fıkrasına göre; "başvurunun usulden kabulü halinde Hâkimlik dilekçenin bir örneğini ilgili kamu kurum ve kuruluşuna tebliğ eder." Burada ilgili kamu kurum ve kuruluşundan kasıt idari yaptırım kararını uygulayan, tesis eden kamu kurum ve kuruluşudur. Bununla birlikte, Kanunlarda bu konuda özel bir düzenleme varsa öncelikle bu düzenlemenin uygulanması gerekmektedir. Örneğin 2872 sayılı Çevre Kanununun 24. maddesinin 6. fıkrasında; "Bu Kanun uyarınca uygulanacak idari para cezalarına karşı açılacak olan davalar Bakanlığa karşı açılır." hükmü yer almaktadır. Söz konusu düzenleme gereğince çevre para cezasını valilik veya kaymakamlık tesis etmiş olsa dahi davanın ilgili bakanlığa karşı açılması gerekmektedir. Dolayısıyla idari yaptırım kararına karşı başvuru dilekçesinin de ilgili Bakanlığa gönderilmelidir.

KK'nın 28'inci maddesinin 3'üncü fıkrasına göre; "ilgili kamu kurum ve kuruluşu, başvuru dilekçesinin tebliği tarihinden itibaren en geç on beş gün içinde mahkemeye cevap verir. Başvuru konusu idarî yaptırıma ilişkin işlem dosyasının tamamının bir örneği, cevap dilekçesi ile birlikte mahkemeye verilir. Mahkeme, işlem dosyasının aslını da ilgili kamu kurum ve kuruluşundan isteyebilir. Cevap dilekçesi, idarî yaptırım kararına karşı başvuruda bulunan kişi sayısından bir fazla nüsha olarak verilir" (Kangal, 2019:466). KK'nın 28'inci maddesinin 4'üncü fıkrasına göre; "Hâkimlik,

başvuruda bulunan kişilere cevap dilekçesinin bir örneğini tebliğ eder.” Bu tebliğle birlikte başvuru dosyası tekemmül etmiş olur ve başvuru karar verilebilecek aşamaya gelir.

Dosyanın tekemmülünden sonra, dosyada eksiklik varsa öncelikle bu eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Yine başvuruya ilişkin olarak bilirkişi incelemesi veya keşif yapılmasının gerekmesi halinde bilirkişi incelemesi ve keşif yapılması gerekmektedir. Bu konuda, CMK hükümleri uygulanacaktır.

Ayrıca KK’nın 4’üncü, 6’ıncı ve 7’inci fıkralarında aşağıdaki düzenlemelere yer verilmiştir:

> *“Hâkimlik talep üzerine veya re’sen tarafları çağırarak belli bir gün ve saatte dinleyebilir. Dinleme için belirlenen günle tebligatın yapılacağı gün arasında en az bir haftalık zaman olmasına dikkat edilir. Dinleme sırasında taraflar veya avukatları hazır bulunur. Mazeretsiz olarak hazır bulunmama, yokluklarında karar verilmesine engel değildir. Bu husus, tebligat yazısında açıkça belirtilir.”*
>
> *“Dinlemede sırasıyla; hazır bulunan başvuru sahibi ve avukatı, ilgili kamu kurum ve kuruluşunun temsilcisi, varsa tanıklar dinlenir, bilirkişi raporu okunur, diğer deliller ortaya konulur.”*
>
> *“Mahkeme, ilgilileri dinledikten ve bütün delilleri ortaya koyduktan sonra aleyhinde idarî yaptırım kararı verilen ve hazır bulunan tarafa son sözünü sorar. Son söz hakkı, aleyhinde idarî yaptırım kararı verilen tarafın kanunî temsilcisi veya avukatı tarafından da kullanılabilir. Mahkeme son kararını hazır bulunan tarafların huzurunda açıklar.”*

KK’nun 28’inci maddesinin 8 ve 9’uncu fıkralarında; yapılan inceleme neticesinde hâkimlikçe verilecek olan kararlar belirtilmiştir. Buna göre, hâkimlikçe idarî yaptırım kararının hukuka uygun olduğu sonucuna ulaşılması halinde başvurunun reddine karar verilecektir. İdari yaptırım kararının hukuka aykırı olduğu sonucuna ulaşılması halinde "idarî yaptırım kararının kaldırılmasına karar verilecektir. İdarî para cezasının alt ve üst sınırının kanunda gösterildiği kabahatler dolayısıyla verilmiş idarî para cezasına

karşı başvuruda bulunulması halinde, mahkeme idarî para cezasının miktarında değişiklik yaparak da başvurunun kabulüne karar verebilir (Yurtcan, 2016:211).[3]

Hâkimlikçe verilen kararda bulunması gereken hususlarda KK'nda herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Bu konuda CMK'nın "Hükmün gerekçesi ve hüküm fıkrasının içereceği hususlar başlıklı" 232'inci maddesinin uygulanması gerekmektedir. Buna göre sulh ceza hâkimliğinin idari yaptırım kararına karşı yapılan başvuru üzerine vereceği kararda; hükmün başında, "Türk Milleti adına" verildiğinin yazılması gerekmektedir. Bunun dışında kararda (Centel ve Zafer, 2008:676);

-Hükmü veren Hâkimliğin adı,

-Hükmü veren hâkimin, zabıt kâtibinin, başvurucunun, idari yaptırım kararını veren kamu ve kuruluşunun, vekilinin, kanunî temsilcisinin adı ve soyadı,

-Kabahatin işlendiği yer, tarih ve zaman diliminin yazılması gerekmektedir.

Kararın en önemli unsurlarından biri de gerekçedir. Hâkimlikçe verilen kararın Anayasanın 141'inci maddesinde de belirtildiği üzere gerekçeli olmalıdır. Hükmün gerekçesi ile ilgili de Kabahatler Kanunu'nda herhangi bir düzenleme yer almadığından, 5271 sayılı Kanunun 230'uncu maddesinin uygulanması gerekmektedir. Buna göre, kararda, iddia ve savunmada ileri sürülen görüşler, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, hükme esas alınan ve reddedilen delillerin belirtilmesi; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde

[3] YURTCAN'ın çalışmasında, maddenin 8. fıkrasında Hâkimlikçe verilebilecek olan kararların eksik olarak sıralandığı ifade edilmektedir. Bu duruma örnek olarak da idari yaptırım uygulanan eylemin hukuka uygun olduğu ancak soruşturma zamanaşımına uğradığının tespiti edilmesi haline yer verilmiştir. Bu durumda düşme kararı verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ancak, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda zamanaşımı nedeniyle verilen düşme kararının idari yaptırımlarda uygulanması imkânı bulunmamaktadır. Zira adli yaptırımlarla idari yaptırımların türleri, konusu, uygulayacak merciler, sonuçları birbirinden çok farklıdır. Ceza mahkemelerince zamanaşımı nedeniyle düşme kararı verilmeden önce sanık hakkında verilen bir ceza bulunmamaktadır. İdari yaptırımlarda ise Sulh Ceza Hâkimliğine yapılan başvuru öncesinde başvurucu hakkında idari makamlarca uygulanan bir yaptırım bulunmaktadır. Bu yaptırım hukuka uygunluk karinesinden yararlanmakta ve icrai vasfını devam ettirmektedir. İdari makamlarca soruşturma zamanaşımı bulunmasına rağmen idari yaptırım uygulanması halinde idari yaptırım hukuka aykırıdır. Hâkimlikçe de idari yaptırımın hukuka aykırı olduğunun tespiti halinde başvurunun kabülüne karar verilmesi gerekmektedir. 28. maddenin 8. fıkrasında yer verilen karar türleri belki yeterli olmayabilir, ancak bu durumu açıklamak için verilen örnek doğru bir örnek değildir.

edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi ve ulaşılan kanaate yer verilmesi gerekmektedir.

AYM kararlarında belirtildiği üzere, tarafların esaslı, kararın sonucuna etki edebilecek iddialarının araştırılarak kararda karşılanması, kararın hangi temele dayandığının da ortaya konulması gerekmektedir. AYM bu hususta BB, 2017/16903 sayılı kararında;

> *"Hâkimliğin itirazın reddi kararının gerekçesinde başvurucunun tüm iddialarını gerekçelendirmek zorunda olmamakla birlikte başvurucunun itirazına temel teşkil eden, sonuca etkili olabilecek iddiası hakkında değerlendirme yapmayarak bunu yanıtsız bırakması verilen kararda yeterli gerekçenin bulunduğunun kabul edilmemesi sonucunu doğuracaktır. Kanun yolu merciinin de esasa dair bir değerlendirme yapmadığı, başvurucunun itirazının reddine karar verdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle yargılama süreci bir bütün olarak değerlendirildiğinde başvurucunun gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği sonucuna varılmıştır."*

Yine AYM gerekçeli karar hakkına ilişkin bir kararında (BB, 2014/1292);

> *"İtiraz veya temyiz merciinin, itiraz veya temyiz incelemesine konu mahkeme kararına ve bu karardaki gerekçelere katıldığı durumlarda, buna ilişkin kararını ayrıntılı olarak gerekçelendirmemesi, kural olarak, gerekçeli karar hakkına ve dolayısıyla adil yargılanma hakkına aykırılık teşkil etmez. Öte yandan somut olayda olduğu gibi itiraz veya temyiz incelemesi sırasında ayrı ve açık bir yanıt verilmesini gerektiren usul veya esasa dair iddiaların itiraz veya temyiz mercilerince cevapsız bırakılmış olması bir hak ihlaline neden olabilir.*
>
> *Bu kapsamda Adana 1. Sulh Ceza Mahkemesinin 5 yıl süreyle ehliyetin geri alınmasına dair kararının gerekçesini benimsediği anlaşılan itiraz mercii, kararında ayrıca bir gerekçeye yer vermemiştir. Dahası itiraz mercii, kararının sonucunu etkileyecek nitelikte olan ve dosyaya sunulan, başvurucunun söz konusu alkollü araç kullanma eylemini işlemediğine dair Adana 4. Sulh Ceza Mahkemesinin kararını değerlendirmemiş ve başvurucunun bu yöndeki iddiaları hakkında ayrı ve açık bir yanıt vermemiştir.*
>
> *Belirtilen nedenlerle, Anayasanın 36. maddesinde güvence altına alınan gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir."*

Son olarak, verilen kararda, oluşan bütün masraflar ve vekâlet ücreti, başvurusu veya savunması reddedilen tarafça ödenir.

4.8 Hâkimlik Kararlarına Karşı Başvurulabilecek Kanun Yolları

Yargı mercilerinin vermiş olduğu kararlar bazen davanın taraflarının beklentilerini karşılayamayabilir, onların adalet duygularının tatmin etmeyebilir. Bazen yargı mercilerinin vermiş olduğu kararlar hukuka uygun olmayabilir. İşte bu tip durumlarda verilen kararın bir kez daha gözden geçirilmesi icap etmektedir (Çağlayan, 2006:5). Bunun için de davanın taraflarınca mahkeme kararına karşı bazı hukuki yollara başvurulması gerekmektedir. Yargı mercilerince verilen kararın hatalı veya hukuka aykırı olduğu iddiasıyla kural olarak başka bir yargı merciince tekrar incelenmesi için hukuki yollara başvurmaya kanun yolu denilmektedir (Toroslu ve Feyzioğlu, 2008:316).

Yargı merciince verilen kararın kanun yolu incelemesi kural olarak başka bir yargı merciince yapılmaktadır. Bununla birlikte hukukumuzda bazen aynı yargı merciince de kanun yolu incelemesi yapılabileceği kabul edilmiştir. Yine kanun yolu merciinin kararı veren makamdan daha yüksek bir makam olması gerekmektedir. Ancak bazen kanun yolu mercii kararı veren makamla eşit seviyede de olabilmektedir.

Kanun yolları değişik şekillerde tasnife tabi tutulabilmektedir. Bu tasniflerden en önemli olanı olağan kanun yolu, olağanüstü kanun yolu tasnifidir. Bu tasnifteki temel kıstas kanun yoluna başvurulacak olan kararın kesinleşmiş olup olmadığıdır. Kesinleşmemiş kararlara karşı başvurulacak kanun yollarına olağan kanun yolu, kesinleşmiş kararlara karşı başvurulan kanun yoluna ise olağanüstü kanun yolu denilmektedir (Çağlayan, 2006:9). 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu da bu tasnifi esas alarak kanun yollarını sınıflandırmıştır (Centel ve Zafer, 2008:688).

Hukukumuzda çok değişik kanun yolları bulunmaktadır. Bu kanun yollarını yukarıda yer verilen tasnife göre sıralamak gerekirse; olağan kanun yolları, “itiraz”, “istinaf” ve “temyiz”dir. Olağanüstü kanun yolları ise, “Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı”, “kanun yararına bozma” ve “yargılamanın yenilenmesi”dir.

4.8.1 İtiraz Kanun Yolu

SBGA idari yaptırımına karşı görevli yargı yerinin sulh ceza hâkimliği olduğu çalışmada daha önce ifade edilmiştir. İşte sulh ceza hâkimliğine SBGA yaptırımına karşı yapılan başvuru sonucunda sulh ceza hâkimliği tarafından verilen karara karşı başvurulacak olan kanun yolu KBK'nın 29'uncu maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre, "Hâkimliğin vermiş olduğu karara karşı 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununa göre itiraz" edilebilecektir.

Kanun yoluna ilişkin genel hükümler CMK'nın 260 ile 266'ncı maddeleri arasında, itiraz kanun yoluna ilişkin özel düzenlemelere ise aynı kanunun 267 ile 271'inci maddelerinde yer verilmiştir.

4.8.1.1 İtiraza tabi kararlar

KBK'nın 28'inci maddesinin 1'inci fıkrasında; "Üçbin Türk Lirası dâhil idarî para cezalarına karşı başvuru üzerine verilen kararlar kesin olduğu" hükme bağlanmıştır. Üç bin Türk Lirası ve altında kalan İPC'lere karşı sulh ceza hâkimliğine yapılan başvuru üzerine verilen kararlar kesindir. Bu sınırın üzerindeki İPC'ler ile diğer idari yaptırımlara karşı yapılan başvurular üzerine sulh ceza hâkimliğinin vermiş olduğu kararlara karşı itiraz kanun yoluna başvurulacaktır. Bu kapsamda SBGA idari yaptırımına ilişkin olarak da itiraz kanun yolunu başvurulacaktır.

Çoğu zaman SBGA idari yaptırımı ile birlikte verilen İPC'ye karşı da sulh ceza hâkimliğine başvurulmaktadır. İşte bu tip durumlarda bazen sulh ceza hâkimliği İPC yönünden yapılan itirazları İPC'nin miktarı nazara alınarak kesin olarak karar verilmekte ya da kesin olarak verilmeyen kararlara karşı yapılan itiraz başvurularına itiraz merciince İPC yönünden kararın kesin olduğundan bahisle itirazlar incelenmemektedir. İşte bu tip durumlarda, SBGA kararına karşı itiraz yolu açık olduğundan aynı karar kapsamında İPC'ye ilişkin verilen karara karşı da itiraz kanun yolunun açık olduğu kabul edilmektedir. Başka bir deyişle miktar itibariyle İPC kesinlik sınırı dâhilinde olsa bile SBGA idari yaptırımı da itiraz konusu edildiğinden her iki yaptırım açısından da kanun yolu açıktır. Bu hususta Yargıtay bir kararında (19. CD, K.2016/18985, aynı yönde, 19. CD, K.2017/6939, 19. CD, K.2017/6940);

"Gaziantep 1. Sulh ceza hâkimliğinin 02/02/2015 tarih ve 2015/250 değişik iş sayılı kararını müteakip, itiraz üzerine mercii Gaziantep 2. Sulh Ceza Hakimliği tarafından idari para cezasının miktar itibariyle 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 28/10. maddesi uyarınca 3.000,00 TL. nin altında kaldığı, 2.288,00 TL. idari para cezasına karşı başvurunun reddi kararının kesin nitelikte olduğu ve itiraz incelemesine konu edilemeyeceğinden bahisle bu kısım yönünden itirazın reddine verilmiş ise de; kabahatli vekilinin 05/01/2015 havale tarihli başvuru dilekçesinde, 2918 sayılı Kanunun 48/9. maddesi uyarınca verilen 2.288,00 TL. idari para cezası ile birlikte sürücü belgesinin 2 yıl süreyle geri alınması kararının da kaldırılmasını talep etmesi karşısında, başvuruyu inceleyen mahkemece yapılan yargılama sonucunda verilen kararın kesin nitelikte olmayıp itiraza tabi olduğu gözetilerek, …"

4.8.1.2 İtiraz kanun yoluna başvurma hakkı

İtiraz kanun yolunda "davasız yargılama olmaz ilkesi" kabul edilmiştir. Bu ilkeye göre herhangi bir başvuru olmaksızın itiraz kanun yolu denetimi gerçekleştirilememektedir.

Kanun yoluna başvuracak olan kişiler, bakılan davayla hukuken korunan menfaatleri etkilenen kişilerdir (Centel ve Zafer, 2008:689). KBK'nın 27'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında, idari yaptırım kararına karşı yapılacak başvurunun, bizzat kanunî temsilci veya avukat tarafından yapılacağı ifade edilmiştir. Söz konusu düzenlemenin kanun yolu aşamasında da uygulanması icap etmektedir. Yine genel olarak kanun yoluna başvurma hakkının kime ait olduğu CMK'nın 260'ncı maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemede; "Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve bu kanuna göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanların" kanun yollarına başvurabileceği ifade edilmiştir. Ancak idari yaptırım kararlarına karşı sulh ceza hâkimliğine yapılan başvurularda kanunda yer alan "şüpheli", "sanık" gibi sıfatları olan kişiler bulunmamakta, bunun yerine itiraz eden ve kararına itiraz olunan makam bulunmaktadır. Dolayısıyla kanun yoluna başvurma hakkına sahip olan kişi itirazcı ile kararına itiraz olunan makamdır.

İşin doğası gereği itiraz kanun yoluna yargılamada haksız çıkan tarafın başvurması gerekmektedir. Uygulamada da bu şekilde olmaktadır. Ancak bununla birlikte yargılama lehine sonuçlanmış olsa bile karardan herhangi bir şekilde tatmin olmayan,

örneğin kararın gerekçesini hukuka uygun görmeyen tarafın kanun yoluna başvurabilmesi mümkündür.

CMK'nın 261'inci maddesinde avukatın başvurma hakkı, 262'nci maddesinde yasal temsilcinin ve eşin başvurma hakkı, 263'üncü maddesinde, tutuklunun kanun yollarına başvurması düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemelerin de mahiyetine uygun düştüğü ölçüde idari yaptırım kararlarına yapılan itiraz üzerine sulh ceza hâkimliği tarafından verilen kararlara yapılacak kanun yolu başvurularında uygulanması gerekmektedir.

Söz konusu düzenlemelerin idari yaptırımlarda uygulanabilirliği açısından belirtilmesi gerekenleri ifade etmek gerekirse, itirazcının avukatı, yasal temsilcisi kanun yoluna başvurabilir. Ancak, eşin kanun yoluna başvuramayacağını düşünmekteyiz. Zira CMK'de getirilen söz konusu düzenlemenin ceza soruşturması ve kovuşturması sırasında özellikle özgürlüğünden alıkonulmuş kişiler için getirildiğini belirtmek gerekmektedir.

4.8.1.3 Başvuru süresi

KK'nın 29'uncu maddesinin 1'inci fıkrasında, "itirazın, kararın tebliği tarihten itibaren en geç yedi gün içinde yapılacağı" ifade edilmiştir. Düzenlemede "tebliği tarihten" ibaresine yer verilmesine rağmen söz konusu ibarenin "tebliği tarihinden" olarak anlaşılması gerekmektedir. İdari yaptırımlara karşı başvuru süresinin başlaması için "tebliğ" veya "tefhim" yeterli iken, burada kanun koyucu sadece tebliği aramıştır. Bunun nedeni sulh ceza hâkimliği tarafından verilecek olan kararın muhakkak taraflara tebliğ edilmesi gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla sulh ceza hâkimliği kararı tebliğ edilmeden itiraz süresi başlamayacaktır. İtiraz kanun yoluna başvurma süresi CMK'nın 39'uncu maddesine göre tebligatın yapıldığı günün ertesi gününde başlayacaktır.

4.8.1.4 Başvuru şekli

İtiraz kanun yoluna yapılacak başvuru yazılı olmalıdır. CMK'nın 268'inci maddesinde itirazın kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılacağı kurala bağlanmıştır. Tutanakla

tespit edilen beyanı ve imzayı mahkeme başkanı veya hâkimin onaylaması gerekmektedir (Centel ve Zafer, 2008:694).

4.8.1.5 İtiraz mercii

İdari yaptırım kararlarına karşı sulh ceza hâkimliğine yapılacak olan başvuru üzerine hâkimlikçe verilen karara itiraz edilmesi halinde itirazı inceleyecek olan merci 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 268'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre kararı veren mercie verilecek olan dilekçe ile karara itiraz edilmesi halinde öncelikle kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararı düzeltecektir. Eğer itirazı yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderecektir. Maddenin 3'üncü fıkrasına göre bu merciler;

> *"Sulh ceza hâkimliği kararlarına yapılan itirazların incelenmesi, o yerde birden fazla sulh ceza hâkimliğinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen hâkimliğe; son numaralı hâkimlik için bir numaralı hâkimliğe; ağır ceza mahkemesinin bulunmadığı yerlerde tek sulh ceza hâkimliği varsa, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine; Ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerlerde tek sulh ceza hâkimliği varsa, en yakın ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine aittir."*

4.8.1.6 İtiraz merciinin yapacağı inceleme ve vereceği karar

İtiraz merciinin itiraz üzerine yapacağı işlemler ve vereceği kararlar KK'nın 29'uncu maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin 2'nci fıkrasında, itiraza ilişkin incelemenin dosya üzerinden yapılacağı ifade edilmiştir. Yapılacak inceleme sonucunda itirazın haklı olduğu sonucuna ulaşılması halinde itirazın kabulüne, başvurunun haksız Sulh ceza hâkimliği tarafından idari yaptırım kararı hakkında verilen kararın hukuka uygun olduğu kanaatine ulaşılması halinde başvurunun reddine karar verilecektir. Kanunun 31'inci maddesinin 2'nci fıkrasında; kanun yoluna başvuru dolayısıyla oluşan bütün masraflar ve vekâlet ücreti, başvurusu veya savunması reddedilen tarafça ödeneceği kurala bağlanmıştır.

Öte yandan, KK'nın 28'inci maddesinin 9'uncu fıkrasında idari yaptırım kararlarına karşı yapılan başvurular üzerine Sulh ceza hâkimliği tarafından yapılan inceleme neticesinde "İdarî para cezasının alt ve üst sınırının kanunda gösterildiği kabahatler dolayısıyla verilmiş idarî para cezasına karşı başvuruda bulunulması halinde, mahkeme idarî para cezasının miktarında değişiklik yaparak da başvurunun kabulüne karar verebilir." hükmünün bulunmasına rağmen itiraz başvurusu üzerine kararı inceleyecek olan Hâkimliğin böyle bir yetkisinin bulunup bulunmadığı Kanunda açıkça belirtilmemiştir. Bununla birlikte itiraz merciinin bu yetkisinin olduğunun kabulü gerekmektedir.

5. SONUÇ

Ulaşımın yaygınlaşmasıyla birlikte trafik kazalarını önlemek amacıyla karayolunda sürücülerin ve yayaların hal ve davranışlarının düzenleme altına alınması gereği hâsıl olmuştur. Bu kapsamda, birçok kanuni ve idari düzenleme yapılmıştır. Söz konusu kanuni ve idari düzenlemeler incelendiğinde, bir kısmının cezai, bir kısmının hukuki ve bir kısmının da idari nitelikte olduğu görülmektedir. Trafiğe ilişkin getirilen en önemli hukuki düzenleme ise 1983 yılında kabul edilmiş olan 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'dur. Karayolları Trafik Kanununun amacı karayollarında, can ve mal güvenliği yönünden trafik düzenini sağlamak ve trafik güvenliğini ilgilendiren tüm konularda alınacak önlemleri belirlemektir.

Trafik kazası olgusunun ortaya çıkmasından sonra bu kazaların sebepleri araştırıldığında, alkol veya uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanmanın bu kazaların önemli sebeplerinden biri olduğu tespit edilmiştir. Çünkü alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanma trafikte güvenli sürüş yeteneğini azaltan en büyük etkenlerden birisidir. Bu itibarla tüm Dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de alkol ve uyuşturucu etkisi altında araç kullanımı yasaklanmıştır. Bu yasağa aykırı hareket etmenin gerek hukuki, gerek cezai ve gerekse idari sonuçları bulunmaktadır. İdari anlamdaki en önemli sonucu ise sürücü belgesinin geri alınması yaptırımıdır.

Sürücü belgesinin geri alınması yaptırımı incelenirken idari yaptırım ve kabahat kavramları da özel önem arz etmektedir. Bu bakımdan sürücü belgesinin geri alınması yaptırımının hangi bilim disiplini altında ele alınması gerektiği de ayrı bir tartışma konusudur. Genel itibariyle idare hukukçuları idari yaptırım kavramını ön plana çıkarırken, ceza hukukçuları kabahat kavramını öne çıkarmaktadır. Ancak çalışmada da ele alındığı üzere alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanma kabahati ve bu kabahate karşılık uygulanacak olan idari yaptırım her iki hukuk disiplinin de konusuna girmektedir. Zira alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanma eylemi 5326 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte kabahat hüviyetini kazanmış, aynı zamanda eyleme karşılık uygulanacak olan idari yaptırım kararı da idari işlemin tüm unsurlarını taşıdığından idari işlem olma gerçeğini devam ettirmiştir.

Bu tartışma sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımında görevli yargı merciinin tespitinde de önem arz etmiştir.

Kabahatlerde ve idari yaptırımlarda genel olarak kabul edilen temel ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkelerden en önemlisi kanunilik ilkesidir. Kanunilik ilkesi kabahat ve idari yaptırımlarda da kabul edilmiş olmakla birlikte ceza hukukundan daha esnek bir anlayışla ele alındığını söylemek mümkündür. Kanunilik ilkesinin belirlilik ilkesi, örf ve adet hukukuyla suç ve ceza yaratma yasağı, kıyas yasağı, idarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza yaratma yasağı ve geçmişe yürüme yasağı olmak üzere beş unsuru olduğu genel olarak kabul edilmektedir. Kabahat ve idari yaptırımların diğer temel ilkeleri de kusur ilkesi, gerekçe ilkesi, aynı fiil nedeniyle birden fazla cezalandırılmama ilkesi, şahsilik ilkesi, soruşturma yapılması ve savunma alınması ilkesi, lehe kanun uygulanması ilkesi ve şüpheden sanık yararlanır ilkesidir. Bu ilkelerden bir kısmı sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımı bakımından uygulamada fiilen kabul edilmekte iken, bir kısmı ise kabul edilmemektedir. Örneğin, sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımının uygulanması için soruşturma yapılması veya savunma alınmasına ilişkin açık bir mevzuat hükmü bulunmamaktadır. Bu bakımdan, yargı mercilerince de sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımının uygulanabilmesi için soruşturma yapılması veya savunma alınması gerek görülmemektedir. Ancak, idari yaptırımın uygulanmasından önce en azından savunma alınmasının zorunlu bir koşul haline getirilmesi hak arama hürriyetinin temini bakımından elzemdir. Bu şekilde, ilgilinin savunmasının alınmasından sonra ilgilinin haklı olduğunun tespit edilmesi halinde idari yaptırım uygulanmayacaktır. Bu durum aynı zamanda, idarenin hukuka uygun hareket etmesini sağlayacak ve yargı mercilerinin de iş yoğunluğu azaltacaktır.

Sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımı 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nda yer verilen bazı fiillerin gerçekleşmesi halinde uygulanmaktadır. 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu hükümleri incelendiğinde, Kanunun 39, 41, 45, 47, 48, 51, 67 ve 118'inci maddelerinde sürücü belgesinin geri alınmasını gerektiren fiil ve hallere yer verilmiştir. Çalışmada, yukarıda da belirtildiği üzere sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımı konunun sınırlandırılabilmesi ve uygulamada en çok

karşılaşılması nedeniyle alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanma kabahati bakımından irdelenmiştir.

Alkol ve uyuşturucu madde kullanımı güvenli sürüş yeteneğini azaltan önemli etkenlerden biri olup, tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de alkol ve uyuşturucu etkisi altında araç kullanımı yasaklanmıştır. Bu yasağın kanuni temelini 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 48'inci maddesi oluşturmaktadır. Yine söz konusu Kanuna dayanılarak çıkarılan Karayolları Trafik Yönetmeliği ile Trafik Denetimlerinde ve Trafik Kazalarında Alınacak Önlemlere İlişkin Yönergede de alkol ve uyuşturucu madde etkisi altında araç kullanma kabahatinin tespitine ilişkin düzenlemeler yer verilmiştir.

Ülkemizde alkollü araç kullanımı yasaklanmakla birlikte her türlü alkollü araç kullanımı değil, belli bir limitin üzerinde alkollü araç kullanımı yasaklanmıştır. Bu şekilde belirli bir limitin üzerinde alkollü olmanın güvenli sürüş yeteneğini azalttığı kabul edilmiştir. 2918 sayılı Kanunun 48'inci ve Ek 17'nci maddesinde yer alan düzenlemeler ile Karayolları Trafik Yönetmeliğinde yer alan kurallar birlikte değerlendirildiğinde, hususi otomobil sürücüleri açısından yasal alkol limitinin 0.50 promil, diğer sürücüler açısından ise 0.21 promil, aday sürücülerde ise alkol limitinin aracın cinsine bakılmaksızın 0,20 promilin üzeri olarak belirlendiği anlaşılmaktadır. Belirtmek gerekir ki aday sürücüler açısından yasal alkol limiti yönetmelik ile belirlenmiştir. Aday sürücüler açısından diğer sürücülerden farklı bir limit getirilmesi gerekli ve faydalı olmakla birlikte, böyle bir limitin yönetmelikle değil Kanunla getirilmesinin normlar hiyerarşisine uygun olacağını belirtmek icap etmektedir.

Geçmişte adli olayların alkol etkisi altında gerçekleşip gerçekleşmediğinin veya alkol alınmasının yasak olduğu hallerde alkol alınıp alınmadığının tespiti önemli bir problem teşkil etmekle birlikte günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte pek çok vücut doku ve sıvılarından örnek alınarak alkol tespiti mümkün hale gelmiştir. İnsan vücudundan alınan örneklerden alkol kullanılıp kullanılmadığının tespiti için geliştirilen cihazlar içerisinde en yaygın kullanılanı alkolmetre cihazıdır. Ancak, günümüzde en gelişmiş teknolojilerin kullanılması halinde bile hiçbir testin %100 güvenilirliği ve özgüllüğü bulunmamaktadır. Bu bakımdan cihazla yapılacak olan test

sonucunda yalancı negatiflik veya yalancı pozitiflik durumlarının oluşabilmesi mümkündür. Ayrıca ülkemizde alkol ölçümü yapan kurumların farklılığı (Sağlık Bakanlığı, üniversite hastaneleri, polis, jandarma, adli tıp kurumu v.b.) nedeniyle, kullanılan cihazlarda ve cihazların kalibrasyonlarında bir standart yakalanamamıştır.

Kandaki alkolün miktarının tespiti açısından diğer bir sorun da kan-alkol seviyesindeki zamana bağlı düşüştür. Çünkü alkol alımının bitmesinde sonra vücutta en yüksek seviyeye gelmekte, bundan sonra da vücuttaki alkol miktarında zamana bağlı azalış başlamaktadır. Özellikle trafik kazalarında kazanın meydana geldiği zamanla trafik görevlilerince olaya el konulmasından sonra alkol ölçümünün yapıldığı zaman arasında farklılık bulunmaktadır. Bu bakımdan, kandaki alkol miktarının tespitinde alkolün kandaki zamana bağlı düşüşü dikkate alınmaktadır. Genel olarak kandaki alkol miktarının saat başı 0,15 promil düştüğü kabul edilmektedir. Yargı mercilerince de kan-alkol düzeyinin zamana bağlı düşüşü göz önünde bulundurulmakta, bu durum dikkate alınarak kandaki alkol düzeyinin tespitinin gerektiği ifade edilmektedir.

Alkol kullanımında olduğu uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımı da güvenli sürüş yeteneğini azaltan önemli etkenlerden biridir. Hatta uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullanımının alkollü araç kullanımından daha tehlikeli olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır. Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin neler olduğuna ilişkin mevzuatta genel bir tanım bulunmamaktadır. Bu bakımdan, uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin tespiti, kapsamı ve sınırları 2313 ve 3298 sayılı Kanun ve ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümlerine göre tayin edilmektedir. Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin Kanunda tanımına yer verilmemiş olması, uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin her gün sayısının ve çeşidinin artması nedeniyle isabetli olduğu kabul edilmektedir.

Alkollü araç kullanımı bakımından yasal bir limit getirilmiş olmasına rağmen uyuşturucu veya uyarıcı madde bakımından herhangi bir yasal limit bulunmamaktadır. Dolayısıyla her ne ad altında miktarı ne olursa olsun uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullanılması durumunda sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımının uygulanması gerekmektedir. Yine alkollü araç kullanımında olduğu gibi uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullanılıp kullanılmadığının tespiti

de 2918 sayılı Kanunun 48'inci maddesinin 2'nci fıkrasına göre teknik cihaz kullanılması suretiyle mümkündür.

Alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullanma kabahati hareket nedeniyle herhangi bir tehlikenin oluşması şartı aranmadığından soyut tehlike kabahatidir. Hareketten ayrı bir netice öngörülmediğinden nedensellik bağından bahsetmek mümkün değildir.

Alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullanma kabahati ile kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahatleri bakımından içtima hususu özel önem arz etmektedir. Zira alkol veya uyuşturucu etkisi altında araç kullanma kabahati aynı zamanda 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri kapsamında trafik güvenliğini kasten tehlikeye sokma veya uyuşturucu madde kullanma suçuna vücut verebilmektedir. Yine uygulamada kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeyen sürücülerin olayın ilerleyen aşamasında alkollü olduğu tespit edilmekte, bu durumda da hem kollukça teknik cihaz kullanılmasına müsaade etmeme kabahatinden hem de alkollü araç kullanma kabahatinden işlem yapılması cihetine gidilebilmektedir. Belirtmek gerekir ki Kabahatler Kanununun 15'inci maddesinde yer alan içtima hükümleri kanunda özel bir hüküm bulunmaması halinde uygulanabilme imkânı bulunmaktadır. 2918 sayılı Kanunun 48'inci maddesinin 5'inci fıkrası ve 8'inci fıkrası uyarınca fiil bir suç oluştursa dahi idari yaptırım uygulanacağı belirtildiğinden alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullanılması halinde adli yaptırım uygulansa dahi bu durum idari yaptırım uygulanmasına engel teşkil etmemektedir. Yine kollukça teknik cihaz kullanımına müsaade edilmemesi nedeniyle idari yaptırım uygulandıktan sonra sürücünün alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullandığının tespit edilmesi halinde bu eylem nedeniyle ayrıca idari yaptırım uygulanması mümkündür.

Sürücülerin kollukça alkol, uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi altında araç kullandığı teknik cihazla tespit edilmesi halinde bazı sürücülerce yapılan tespitin doğru olmadığı, gerçek durumu yansıtmadığı, kullanılan cihazın bozuk olduğu ileri sürülebilmektedir. Ancak bu itirazların idari aşamada dikkate alınarak testin tekrarlanması veya sürücünün sağlık kuruluşuna sevk edilmesi şeklinde mevzuatta

herhangi bir düzenleme yer almamakta, sürücülerce ancak yargı mercilerine başvuruda bulunabilmektedir. İdari yaptırım kararının verilmesinden sonra yargı mercilerine yapılacak olan başvuru belli bir süre almakta, geçen bu süre içerisinde de vücuttan örnek alınması halinde dahi doğru sonuçlara ulaşılabilmesi mümkün olmamaktadır. Zira alkol etkisi altında araç kullanma kabahati bakımından yukarıda da ifade edildiği üzere kandaki alkol miktarında zamana bağlı bir düşüş meydana gelmektedir. Yargı merciince derhal kişinin sağlık kuruluşuna sevk edilmesi halinde dahi aradan geçen süre dikkate alındığında kandaki alkol miktarı çoğu zaman 0 promil olacağından kandaki alkol miktarının doğru tespit edilebilmesi imkânı yargısal aşamada pek mümkün değildir. Bu bakımdan, idari yaptırım uygulanmasından önce alkol, uyuşturucu veya uyarıcı maddenin tespiti için kollukça teknik cihazla yapılan ölçüme itiraz edilmesi halinde ölçümün tekrarlanması ve gerekirse sürücünün sağlık kuruluşuna sevk edilmesi sağlanarak etkin bir idari itiraz yolu getirilmelidir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, idari yaptırımların yargısal denetiminde en önemli sorunlardan biri görevli yargı yeri sorunudur. Bu sorunun temelini idari yaptırımların bir kısmının yargısal denetimini idari yargı mercilerince, bir kısmının ise adli yargı mercilerince yapılmasıdır. Bu durum idari yaptırımlardan hangisine idari yargı merciinde, hangisine adli yargı merciinde dava açılacağına ilişkin uygulamada çok büyük bir karmaşaya sebebiyet vermektedir. Esasen bu durum adil yargılanma hakkının bir uzantısı olan mahkemeye erişim hakkında da önemli bir engel teşkil etmektedir.

Sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımı açısından da görevli yargı merciinin Uyuşmazlık mahkemesi ve Yargıtay tarafından adli yargı mercileri olduğu, Danıştay tarafından ise idari yargı mercileri olduğu kabul edilmekteydi. Bölge idare mahkemeleri arasındaki aykırılığın giderilmesi amacıyla verilen Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 17/02/2020 tarih ve E:2020/55, K:2020/10 sayılı kararında sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımlarında görevli yargı mercilerinin adli yargı mercileri olduğuna karar verilmiştir. Bu şekilde Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık mahkemesi'nce sürücü belgesinin geri alınması idari yaptırımında görevli yargı merciinin adli yargı mercileri olduğu kabul edilerek bu konudaki tartışma nihayete ermiştir. Bu bakımdan çalışmada sürücü belgesinin geri alınmasında görevli

yargı merciinin adli yargı mercii olduğundan örnek yargı kararları olarak Yargıtay kararlarına yer verilmiştir.

KAYNAKLAR

Akbulut, B. (2014). *Türk Ceza Kanunu İle Kabahatler Kanunu Genel Hükümlerinin Yaptırım Hükümleri Dışında Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi* (2. Baskı). Ankara.

Akbulut, İ. (2003). İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (52): 167-181.

Akgündüz, A. (2011). İslam ve Osmanlı Hukuku Külliyatı-3: Özel Hukuk-2/Miras-Borçlar- Eşya-Ticaret ve Devletler Hususî Hukuku. İstanbul.

Akgündüz, S. N. (2016). Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunun Kaynakları. *AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4*(8): 1-16.

Akipek, G. ve Akıntürk, T. (2004). *Türk Medeni Hukuku, Birinci Cilt, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku* (5. Baskı), İstanbul.

Aksoy İpekçioğlu, P. (2012). Türk Ceza Kanunu'nda Bileşik Suç. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *61*(1): 43-67.

Akyılmaz, B. (2002). Anayasal Esaslar Çerçevesinde Kamu Personeli Disiplin Hukuku ve Uygulamadaki Sorunlar. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6*(1-2): 241-262.

Akyılmaz, B., Sezginer, M. ve Kaya C. (2011). *Türk İdare Hukuku* (2. Baskı), Ankara.

Akyılmaz, B., Sezginer, M. ve Kaya C. (2018). *Türk İdari Yargılama Hukuku* (1. Baskı), Ankara.

Aşırdizer M. ve Hekimoğlu, Y. (2015). Trafikte Yol Kenarı Alkol, Uyuşturucu ve Uyarıcı Tarama Testleri: Tarihçesi, Gelişimi ve Günümüzde Kullanımı. *Adli Tıp Bülteni, 20*(3), 181-187.

Aydın, M.A. (2012). *Türk Hukuk Tarihi*. İstanbul.

Bekar, E. (2011). Kabahatler Kanununun Genel Hükümlerinin Değerlendirilmesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 69*(1-2): 1033-1050.

Bozkurt, S. *Metil Alkol Zehirlenmesi*, https://file.atuder.org.tr/_atuder.org/fileUpload/iio9Y7q942Eg.pdf

Can, S. (2017). İdari Para Cezası. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (29): 407-430.

Centel, N. ve Zafer, H. (2008). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (6. Baskı), İstanbul.

Çağlayan, R. (2006). *İdari Yargıda Kanun Yolları (Kararlara Karşı Başvuru Yolları),* (2. Baskı).

Çalışkan, İ. (1990). İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 31*(1): 367-397.

Ekinci, M. (2017), Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi,* (1).

Eraslan, Y. ve Çoban Atik, A. (2020). Yargı Kararları Işığında İdari Yaptırımlarda Görevli Yargı Yeri Sorunu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* (41): 151-186.

Erdinç, B. (2012). İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi. *Ankara Barosu Dergisi,* (2): 239-276.

Eşitli, E. A. (2013). Suçların ve Cezaların Kanuniliği İlkesi, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi,* (104): 225-246.

Gayretli, M. (2010). 1858 Osmanlı Ceza Kanununun Kaynağı Üzerindeki Tartışmaları ve Bu Kanuna Ait Bir Taslak Metninin Bir Kısmıyla İlgili Değerlendirmeler. *E-akademi Dergisi,* (106).

Giritli, İ., Bilgen, P. ve Akgüner, T. (2006). *İdare Hukuku* (2. Baskı), İstanbul.

Göktürk, N. (2014). Türk Hukukunda Suçların İçtimaı. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 2*(1-2): 31-59.

Gözübüyük, A.Ş. ve Tan, T. (2011). *İdare Hukuku Cilt:1* (8. Baskı), Ankara.

Gözübüyük, Ş. (2006). *Yönetim Hukuku* (24. Baskı), Ankara.

Gülgeç, Y. B. (2017). Teoride ve Pozitif Hukukta Suç-Kabahat Ayrımı. T. Z. Kangal (Ed.), *Kabahatler Hukuku Yazıları-I,* İstanbul.

Günday, M. (2011). *İdare Hukuku* (10. Baskı), Ankara.

Gülan, A. (2019). Kanun Değişikliğiyle İdari Para Cezası Verilmeden Önce Uyarı Şartı Getirilmesi, Kimi Durumlarda Görülmekte Olan İptal Davasını Etkileyebilecek Lehe Bir Düzenleme Sayılabilir mi?. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, 21*(Özel S.): 2953-2960.

Hafızoğulları, Z. (1993). Türk Ceza Hukukunun Esasları, Pazar Ekonomisinin Oluşması ve İşlemesinde Önemi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 43(1): 23-33.

İnan, A. N. (2005). *Medeni Hukuk,* Ankara.

İçel, K. (2016). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Yenilenmiş Baskı), İstanbul.

Kangal, T.Z. (2019). *Kabahatler Hukuku* (2. Baskı), İstanbul.

Kalabalık, H. (2011). *İdari Yargılama Usulü Hukuku* **(**4. Baskı), Konya.

Kaplan, G. (2020). *İdari Yargılama Hukuku* (Güncelleştirilmiş 6. Baskı), Bursa.

Karabulut, M. (2008). *İdari Yaptırımların Hukuki Rejimi***,** Ankara.

Kart, A. ve Ketizmen M. (2019). Kabahatler Kanununun İçtima Hükümleri Açısından Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Suç ve Kabahatler İle Kurul'un İdari Ceza Kararlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Kişisel Verileri Koruma Dergisi*, *1*(2), 17-29.

Kaşıkara, M.S. (2017). Kabahatler Kanununun Yer ve Kişi Bakımından Uygulanması. T. Z. Kangal (Ed.), *Kabahatler Hukuku Yazıları-I,* İstanbul.

Koca, M. ve Üzülmez, İ. (2015). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,* Ankara.

Kurtoğlu, Y. T. (2017). Kabahatler Hukukunun Tarihçesi. T. Z. Kangal (Ed.), *Kabahatler Hukuku Yazıları-I,* İstanbul.

Mahmutoğlu, F.S. (1995). *Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Düzene Aykırılıklar Hukukunda (İdari Ceza Hukukunda) Yaptırım Rejimi,* İstanbul.

Narter, R. ve Sarıcaoğlu, E. (2013). Türk Vergi Hukukunda Vergi Kabahatlerinde ve Suçlarında İçtima, *EÜHFD*, *18*(1-2), 73-99.

Oğurlu, Y. (1999). İdari Yaptırımlara Genel Bir Bakış ve İdari Yaptırım-Ceza Yaptırımı Ayrımı, *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, 3*(1): 143-194.

Oğurlu, Y. (2000). *İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma,* Ankara.

Ormanoğlu, H. D. (2016). Anayasal Bağlamda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Boyutuyla Suçsuzluk Karinesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *65*(4): 2241-2276.

Özay, İ. H. (1985). *İdari Yaptırımlar*, İstanbul.

Özbek, V.Ö. (2006). *Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı Cilt:1* (3. Baskı), Ankara.

Özen, E., Genç, E. ve Kaya, Z. (2013). *Türkiye'de Trafik Kazalarının Maliyetlerinin Sigortacılık ve Finansal Sistem Bağlamında Değerlendirilmesi Uşak İlinde Ampirik Bir Çalışma.* 17. Finans Sempozyumu, Muğla.

Özen, E., Genç, E. ve Kaya, Z. (2014). Trafik Kazalarının Nedenlerine İlişkin Düşünceler ve Trafikte Farkındalık: Uşak İli Örneği. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, *1*(1), 1-19,

Özen, M. (2007). Ceza Hukukunda Fikri İçtima. *TBB Dergisi*, (73):132-145.

Özgenç, İ. (2014). *Türk Ceza Hukuku,* Ankara.

Öztan, B. (2005). *Medenî Hukukun Temel Kavramları* (19. Baskı), Ankara.

Pek A. ve Pınarcı, M. (2010). Alkol ve Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanımının Trafik Güvenliğine Etkisi, *Polis Bilimleri Dergisi, 12*(4), 1-17.

Pekcanıtez, H., Atalay, O. ve Özekes, M. (2020). *Medeni Usul Hukuku,* İstanbul.

Sungur, İ., Akdur, R., ve Piyal, B. (2014). Türkiye'deki Trafik Kazalarının Analizi. *Ankara Medical Journal, 14*(3), 114-124.

Torunoğlu, T. (2010). Vergi Ziyaı Kabahati. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12*(Özel S.): 477-544.

Toroslu, N. ve Feyzioğlu, M. (2008). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (6. Baskı), Ankara.

Ulusoy, A. D. (2013). *İdari Yaptırımlar,* İstanbul.

Üçok, C., M. Ahmet ve Bozkurt, G. (2011).*Türk Hukuk Tarihi,* Ankara.

Ünyılmaz, H. (2017). Kabahatler Hukukunda Kanunilik İlkesi. T. Z. Kangal (Ed.), *Kabahatler Hukuku Yazıları-I,* İstanbul.

Üzülmez, İ. (2005). Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları. TBB Dergisi, (58): 41-72.

Yenigün, M. (2006). Alkol Tüketimi ve Tıp. *Haseki Tıp Bülteni,* (44).

Yıldırım, T. (2008). *İdari Yargı,* İstanbul.

Yılmaz, S. (2017). Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararlarında İdari Yaptırımlar. T. Z. Kangal (Ed.), *Kabahatler Hukuku Yazıları-I,* İstanbul.

Yurtcan, E. (2016). *Yargıtay Kararları Işığında Kabahatler Kanunu ve Yorumu* (2. Baskı), Ankara.

Yücesoy, A.A. (2017). İdari Yaptırımların Yargısal Denetiminde Görevli Yargı Kolu Sorunu, T. Z. Kangal (Ed.), *Kabahatler Hukuku Yazıları-I,* İstanbul.

Zanobını, G. (1964). *İdari Müeyyideler,* (Günal, H. Y. Çev.), Ankara.

İnternet Kaynakları

URL 1- https://tr.euronews.com/2018/12/07/dso-raporu-trafik-kazalarinda-her-yil-1-35-milyon-kisi-hayatini-kaybediyor (Erişim tarihi:23.04.2021)

URL 2- Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2010, https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/saglikistatistikleriyilligi2010.pdf (Erişim tarihi:20/04/ 2021).

Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesinin 23/10/1996 tarih ve E:1996/48, K:1996/41 sayılı kararı, 18/09/1997 tarih ve 23114 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 23/10/1996 tarih ve E:1996/48, K:1996/41 sayılı kararı, 18/09/1997 tarih ve 23114 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 15/05/1997 tarih ve E:1996/72, K:1997/51 sayılı kararı, 01/02/2001 tarih ve 24305 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 23/10/1997 tarih ve E:1997/19, K:1997/66 sayılı kararı, 16/01/1999 tarih ve 23585 sayılı Resmi Gazete

Anayasa Mahkemesinin 23/05/2001 tarih ve E:2001/231, K:2001/89 sayılı kararı, 19/01/2002 tarih ve 24645 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 23/05/2001 tarih ve E:2001/232, K:2001/89 sayılı kararı, 19/01/2002 tarih ve 24645 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 23/05/2001 tarih ve E:2001/231, K:2001/89 sayılı kararı, 19/01/2002 tarih ve 24645 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 11/06/2009 tarih ve E:2007/115, K:2009/80 sayılı kararı, 26/11/2009 tarih ve 27418 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 07/07/2011 tarih ve E:2010/69, K:2011/116 sayılı kararı, 21/10/2011 tarih ve 28091 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 29/11/2012 tarih ve E:2012/106, K:2012/190 sayılı kararı, 06/03/2013 tarih ve 28579 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 29/11/2012 tarih ve E:2012/106, K:2012/190 sayılı kararı, 06/03/2013 tarih ve 28579 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 28/02/2013 tarih ve E:2012/116, K:2013/32 sayılı kararı, 13/08/2013 tarih ve 28734 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 11/09/2014 tarih ve E:2014/52, K:2014/139 sayılı kararı.

Anayasa Mahkemesinin 05/03/2015 tarih ve E:2014/124, K:2015/24 sayılı kararı, 12/06/2015 tarih ve 29384 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 14/03/2019 tarih ve E:2019/1, K:2019/14 sayılı kararı, 19/04/2019 tarih ve 30750 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesinin 14/03/2019 tarih ve E:2019/1, K:2019/14 sayılı kararı, 19/04/2019 tarih ve 30750 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümünün 15/04/2014 tarih ve 2013/849 başvuru numaralı kararı.

Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümünün 26/02/2015 tarih ve 2014/7146 başvuru numaralı kararı, 16/04/2015 tarih ve 29328 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümünün 21/05/2015 tarih ve 2013/8508 başvuru numaralı kararı.

Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümünün 10/06/2015 tarih ve 2014/1292 başvuru numaralı kararı, 18/09/2015 tarih ve 29348 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümünün 27/02/2020 tarih ve 2017/16903 başvuru numaralı kararı, 09/04/2020 tarih ve 31094 sayılı Resmi Gazete,

Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümünün 07/05/2015 tarih ve 2014/3143 başvuru numaralı kararı, 25/06/2015 tarih ve 29397 sayılı Resmi Gazete.

Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümünün 19/04/2017 tarih ve 2014/3905 başvuru numaralı kararı, 17/05/2017 tarih ve 30069 sayılı Resmi Gazete.

Yargıtay 7. Ceza Dairesinin 29/4/2013 tarihli ve E.2012/31671, K.2013/10142 sayılı kararı.

Yargıtay 7. Ceza Dairesinin 19/4/2012 tarihli ve E.2012/3000, K. 2012/8436 sayılı kararı.

Yargıtay 7. Ceza Dairesinin 29/4/2013 tarihli ve E.2012/31671, K.2013/10142 sayılı kararı.

Yargıtay 7. Ceza Dairesinin 19/4/2012 tarihli ve E.2012/3000, K. 2012/8436 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 12/05/2016 tarih ve E:2016/3281, K:2016/17904 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 02/06/2016 tarih ve E:2016/5265, K:2016/18985 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 30/08/2020 tarih ve E:2020/3166, K:2020/12024 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 07/10/2020 tarih ve E:2020/3183, K:2020/12382 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 12/05/2016 tarih ve E:2015/34515, K:2016/17911 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 18/09/2017 tarih ve E:12993, K:2017/6942 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 24/09/2018 tarih ve E:2017/2955, K:2018/9273 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 09/12/2019 tarih ve E:2018/4582, K:2019/15196 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 03/10/2019 tarih ve E:2019/31472, K:12154 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 17/10/2016 tarih ve E:2016/10809, K:2016/21484 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 24/09/2018 tarih ve E.2017/2955, K:2018/9273 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 12/05/2016 tarih ve E:2016/3281, K:2016/17904 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 14/01/2016 tarih ve E:2015/16526, K:2016/341 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 18/09/2017 tarih ve E:2016/13003, K:2017/6939 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 18/09/2017 tarih ve E:2016/15527, K:2017/6940 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 30/08/2020 tarih ve E:2020/3166, K:2020/12024 sayılı kararı.

Yargıtay 19. Ceza Dairesi'nin 02/06/2016 tarih ve E:2016/5265, K:2016/18985 sayılı kararı.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun 17/02/2020 tarih ve E:2020/55, K:2020/10 sayılı kararı.

Uyuşmazlık Mahkemesinin 24/09/2018 tarih ve E:2018/569, K:2018/506 sayılı kararı, 24.10.2018 tarih ve 30575 sayılı Resmi Gazete.

Uyuşmazlık Mahkemesinin 25/06/2018 tarih ve E:2018/370, K:2018/396 sayılı kararı, 20.07.2018 tarih ve 30484 sayılı Resmi Gazete.

Uyuşmazlık mahkemesinin 25/06/2018 tarih ve E:2018/371, K:2018/364 sayılı kararı, 20.07.2018 tarih ve 30484 sayılı Resmi Gazete.